

MYYJÄN VIIVÄSTYS OLOSUHTEIDEN MUUTTUESSA COVID-19-
VIRUKSEN SEURAUKSENA
- SOPIMUSRIKKOMUS JA YLIVOIMAINEN ESTE

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Maisteritutkielma
Varallisuus oikeus
Aleksi Niskanen
Syksy 2020

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Myyjän viivästys olosuhteiden muuttuessa Covid-19-viruksen seurauksena

-Sopimusrikkomus ja ylivoimainen este

Tekijä: Aleksi Niskanen

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Varallisuus oikeus

Työn laji: Tutkielma_X_Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: XVI + 69 Vuosi: 2020

Tiivistelmä: Ylivoimainen este on vanha oikeusperiaate. Tällaisen esteen kohdannut sopimuksen osapuoli vapautuu yleensä kokonaan tai osittain sopimusrikkomusta seuraavasta vastuustaan. Ylivoimainen este aiheutuu tyypillisesti ulkoisesta syystä, jolta edellytetään, että sitä ei ole voitu ennakoita eikä kohtuudella välttää.

Yllättäen alkaneesta Covid-19-viruksesta on seurannut merkittävää haittaa yritysten toimintaan. Esimerkiksi työntekijöiden sairastuminen virukseen on jopa sulkenut tehtaita kokonaan tai osittain. Tällaisessa tilanteessa myyjä ei ole pystynyt toimimaan sopimuksessa sovitulla tavalla. Välttyäkseen irtaimen tavaran kaupan sopimusrikkomuksesta seuraavista vastuista myyjä voi näissä tilanteissa haluta vedota ylivoimaiseen esteeseen. Sille asetetut edellytykset täytyvät kuitenkin harvoin ja siksi on tärkeä ymmärtää, milloin myyjä viivästyttyään suorituksesta voi vedota ylivoimaiseen esteeseen.

Myyjän viivästyksen seurauksia käsitellään kauppalaissa. Yritysten välisissä sopimussuhteissa vallitsee kuitenkin vahva sopimusvapaus. Se tarkoittaa, että ne voivat sopia myös siitä, ettei kauppalaikaa noudateta sopimussuhteessa.

Kotimaisen lainsäädännön lisäksi tutkimuksessa käydään läpi yleissopimus kansainvälistä tavaran kauppaa koskevista sopimuksista (CISG) sekä ylivoimaiseen esteeseen liittyviä oikeustapauksia.

Avainsanat: Ylivoimainen este, Myyjän viivästys, Yritysten välinen kauppa, Sopimusoikeus, Sopimusrikkomus

X Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja

Sisällys

LÄHTEET	III
LYHENTEET	XVI
1. JOHDANTO	1
1.1 Koronavirus ja sopimusrikkomus irtaimen tavaran kaupassa	1
1.2 Myyjän viivästys ja ylivoimainen este	3
1.3 Tutkimustehtävä ja aiheen rajausta	7
1.4 Tutkielman rakenne	8
1.5 Tutkimusmetodi	10
2. LÄHTÖKOHDAT TUTKIMUKSELLE	11
2.1 Sopimusvapaus yritysten välisessä kaupassa	11
2.2 Kauppalaian keskeiset kohdat myyjän viivästyessä tavaran toimituksessa	12
2.3 Sopimustulkinta ja sopimustahto	14
2.4 Lojaliteettiperiaate	18
3. MYYJÄN VIIVÄSTYS SOPIMUSRIKKOMUKSENA	22
3.1 Tavaran luovutusajankohta erityyppisissä kaupoissa	22
3.2 Mitä ostaja voi tehdä, kun myyjä viivästyy suorituksessaan?	23
3.2.1 Ostajan keskeiset oikeudet ja velvollisuudet	23
3.2.2 Ennakkoviivästys	25
3.2.3 Tavaran luovutuksen osittaisviivästys	27
3.3 Sopimusperusteisesta ja sopimuksen ulkoisesta vastuusta myyjän viivästyessä	27
3.4 Kauppalaian ja CISG:n mukainen vahingonkorvaus	31
3.5 Myyjän vapautuminen vahingonkorvausvastuusta viivästystilanteissa	34
3.6 Myyjän ja ostajan viivästysten vahingonkorvausvastuun vertailua	39
3.7 Sopimussakko	40
4. SOPIMUSSUHTEEN PÄÄTTÄMINEN	42
4.1 Sopimuksen irtisanominen myyjän viivästyksen perusteella	42
4.2 Kauppalaian näkökulma kaupan purkamiseen	43
4.3 CISG:n näkökulma kaupan purkamiseen	46
5. YLIVOIMAINEN ESTE	49
5.1 Myyjän velvollisuuksista vapauttava ylivoimainen este	49
5.2 Ylivoimainen este vakiosopimuksissa	54
5.3 Vaihtoehdot ylivoimaiselle esteelle	56

5.3.1 Taloudellinen liikavaikeus	56
5.3.2 Edellytysoppi	58
5.3.3 Kohtuusperiaate	60
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	65

LÄHTEET

Kirjallisuus

Adlercreutz (2002)

Adlercreutz, Axel, 2002. Avtalsrätt I. Tolfte upplagan. Juristförlaget i Lund.

Af Hällström – Ijäs – Laasonen (2014)

Af Hällström, Esbjörn – Ijäs, Hannu – Laasonen, Jussi, 2014. Vastuuvakuutus. 3. uudistettu painos. Finanssi- ja vakuutuskustannus Oy FINVA. Vantaa.

Annola (2016)

Annola, Vesa, 2016. Sopimustulkinta Teoria, vaiheet, menettely. Talentum pro. Helsinki.

Annola (2012)

Annola, Vesa, 2012. Sopimisprosessin vaiheet. Teoksessa Varallisuus oikeus. Toinen uudistettu painos. Sanomapro Oy. Toim. Marja Autio. Helsinki. s. 387–392.

Atiyah (1986)

Atiyah, P.S, 1986. Essays on Contract. Clarendon Press. Oxford.

Aurejärvi – Hemmo (2007)

Aurejärvi, Erkki – Hemmo, Mika, 2007. Velvoiteoikeuden oppikirja. 3. painos. Edita. Helsinki.

Aurejärvi – Hemmo (1998)

Aurejärvi, Erkki – Hemmo, Mika, 1998. Velvoiteoikeuden oppikirja. 2. Painos. Gummerus Kirjapaino Oy. Helsinki.

Gordley – Von Mehren (2006)

Gordley, James – Von Mehren, Arthur Taylor, 2006. An introduction to the comparative study of private law. Cambridge University Press.

Hagstrom (2005)

Hagstrom, Viggo, 2005. Kjøpsrett. Universitetsforlaget. Oslo.

Hakulinen (1965)

Hakulinen, Y. J., 1962. Velvoiteoikeus. Osa I. Yleiset opit. 2. laajennettu painos. Yhteiskirjapaino Oy. Helsinki.

Halila (1955)

Halila, Jouko, 1955. Todistustaakan jaosta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. Helsinki.

Halila – Hemmo (2008)

Halila, Heikki – Hemmo, Mika, 2008. Sopimustyytit. 2., uudistettu painos. Talentum. Helsinki.

Havansi (1992)

Havansi, Erkki, 1992. Esinevakuudet: Panttioikeus, pidätysoikeus, omistuksenpidätys, vakuusluovutus. Toinen painos. Jyväskylä.

Hellner – Hager – Persson (2015)

Hellner, Jan – Hager, Richard – Persson, Annina H., 2015. Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt. Sjätte upplagan. 2 häftet. Allmänna ämnen. Wolters Kluwer. Stockholm.

Hellner (1989)

Hellner, Jan, 1989. Kontrollansvaret. Teoksessa Juhlajulkaisu – Festskrift Curt Olsson 1919.28/9.1989. Helsinki. s. 114–136.

Hellner (1961)

Hellner, Jan, 1961. Köprätt. P.A. Norstedt & Söners Förlag. Stockholm.

Hemmo (2012)

Hemmo, Mika, 2012. Vahinkojen korvaaminen. Teoksessa Varallisuus-oikeus. Toinen uudistettu painos. Sanoma Pro Oy. Toim. Marja Autio. Helsinki. s. 495–692.

Hemmo (2006)

Hemmo, Mika, 2006. Sopimusoikeus. Alma Talent Oy.

Hemmo (2005B)

Hemmo, Mika, 2005. Sopimusoikeus III. Talentum. Helsinki.

Hemmo (2005)

Hemmo, Mika, 2005. Vahingonkorvausoikeus. WSOYpro. Helsinki.

Hemmo (2003A)

Hemmo, Mika, 2003. Sopimusoikeus I. Toinen uudistettu painos. Talentum. Helsinki.

Hemmo (2003B)

Hemmo, Mika, 2003. Sopimusoikeus II. Toinen uudistettu painos. Talentum. Helsinki.

Hemmo (1998)

Hemmo, Mika, 1998. Sopimus ja delikti Tutkimus vahingonkorvausoikeuden vastuunmuodoista. Kauppakaari Oy Lakimiesliiton kustannus. Helsinki.

Hemmo (1994)

Hemmo, Mika, 1994. Vahingonkorvauksen määräytymisestä sopimussuhteissa. Siviilioikeudellinen tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisu. Helsinki.

Hemmo – Hoppu (jatkuva julkaisu)

Hemmo, Mika – Hoppu, Kari, jatkuva julkaisu. Sopimusoikeus. Alma Talent Oy.

Hietala – Järvensivu – Kaivanto – Kyläkallio (2006)

Hietala, Harri – Järvensivu, Petri – Kaivanto, Keijo – Kyläkallio, Kalle, 2006. Yrityksen asiakirja- ja sopimusopas. Talentum. Helsinki.

Hoppu – Hoppu (2016)

Hoppu, Esko – Hoppu, Kari, 2016. Kauppa- ja varallisuusosoikeuden pääpiirteet. 16., uudistettu painos. Alma Talent. Helsinki.

Husa – Mutanen – Pohjolainen (2008)

Husa, Jaakko – Mutanen, Anu – Pohjolainen, Teuvo, 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. 2. uudistettu painos. Talentum. Helsinki.

Häyhä (2005)

Häyhä, Juha, 2005. Vakuutus sopimus ja kolmas. Teoksessa Juhlakirja Esko Hoppu 1935–15/1–2005. s. 134–147. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. Helsinki.

Häyhä (2000)

Häyhä, Juha, 2000. Jälleenvakuutus sopimuksena. Helsinki.

Kaisto – Lohi (2013)

Kaisto, Janne – Lohi, Tapani, 2013. Johdatus varallisuusosoikeuteen. 2. uudistettu painos. Talentum.

Kaisto (2015)

Kaisto, Janne, 2015. Oikeustoimiopin perusteet. Kauppakamari. Helsinki.

Karhu – Tolonen (2012)

Karhu, Juha – Tolonen, Hannu, 2012. Sopimuksen sitovuus ja sopimusvapaus. Yhdenvertaisuus. Teoksessa Varallisuusosoikeus. Toinen uudistettu painos. Sanoma Pro Oy. Toim. Marja Autio. Helsinki. s. 82–95.

Kartio (1997)

Kartio, Leena, 1997. Sopimus ja kolmas. Teoksessa: Juhlajulkaisu Aulis Aarnio 1937–14/5–1997. Toim. Hallberg – Pekka, Tulokas – Mikko, Kangas – Urpo. Jyväskylä. s. 152–163.

Kurkela (2003)

Kurkela, Matti S., 2003. Globalisoitunut sopimuskäytäntö ja sopimusoikeudelliset periaatteet. Edita. Helsinki.

Lehrberg (1989)

Lehrberg, Bert, 1989. Förutsättningsläran, Allmänna betingelser för möjligheten att frånträda rättshandlingar på grund av okända eller oförutsedda omständigheter. Uppsala.

Lehtinen (2006)

Lehtinen, Tuomas, 2006. Kansainvälisen kaupan liikesopimus ja remburssi. Helsinki.

Mononen (2001)

Mononen, Marko, 2001. Sopimusoikeuden materiaalisuudesta. Linarni Oy. Helsinki.

Muukkonen (1975)

Muukkonen, P. J., 1975. Yhteistyösopimukset ja lojaliteettivelvollisuus. Teoksessa Urho Kaleva Kekkonen 1900–3/9–1975. Toim. Hoppu, Erkki ym. Helsinki. s. 356–364.

Mähönen (2012)

Mähönen, Jukka, 2012. Lojaliteettivelvollisuus ja tiedonantovelvollisuus. Kohtuus. Teoksessa Varallisuusosoikeus. Toinen uudistettu painos. Sanoma Pro Oy. Toim. Marja Autio. Helsinki. s. 108–136.

Niemi (1996)

Niemi, Matti Ilmari, 1996. Päämäärien valtakunta konventionalistinen analyysi lainopillisen tiedon edellytyksistä ja oikeusjärjestelmän perusteista. Helsinki.

Norri (2009)

Norri, Matti, 2009. Johdatus siviilioikeuteen. Lakimiesliiton kustannus.

Norros (2018)

Norros, Olli, 2018. Velvoiteoikeus. 2. uudistettu painos. Alma Talent. Helsinki.

Norros (2007)

Norros, Olli, 2007. Vastuu sopimusketjussa. WSOYpro.

Nuutila – Majanen (2008)

Nuutila, Ari-Matti – Majanen, Martti, 2008. RL 36 luku petos ja muu epärehellisyys. Teoksessa Rikosoikeus. Toim. Lappi-Seppälä, Tapio. Helsinki. s. 973–1005.

Olaus

Olaus, Petri. Muutamia yleisohjeita, joita tuomarin tulee tarkoin noudattaa. Julkaistaan jatkuvasti Suomen Laki I:n alkulehdillä.

Orlow (2001)

Orlow, Vladimir, 2001. Venäjän sopimusoikeus. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki.

Pöyhönen (1988)

Pöyhönen, Juha, 1988. Sopimusoikeuden järjestelmä ja sopimusten sovittelu. Helsinki.

Ramberg – Herre (2009)

Ramberg, Jan – Herre, Johnny, 2009. Internationella köplagen (CISG). En kommentar. Tredje upplagan. Stockholm.

Ramberg – Ramberg (2016)

Ramberg, Jan – Ramberg, Christina, 2016. Allmän avtalsrätt. Tionde väsentligt omarbetade och utökade upplagan. Wolters Kluwer.

Ramberg (1995)

Ramberg, Jan, 1995. Köplagen. Göteborg.

Rautio (2002)

Rautio, Niko, 2002. Myyjän viivästyksen seuraamukset CISG:n ja KL:n mukaan. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Turku.

Routamo – Ramberg (1997)

Routamo, Eero – Ramberg, Jan, 1997. Kauppalain kommentaari. Helsinki.

Routamo (1996)

Routamo, Eero, 1996. Kaupan lait. Kotimainen ja kansainvälinen irtaimen kauppaa. 2. uudistettu painos. Lakimiesliiton kustannus.

Routamo (1990)

Routamo, Eero, 1990. Kaupan lait I Kotimainen ja kansainvälinen irtaimen kauppaa. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki.

Saarnilehto – Annola (2018)

Saarnilehto, Ari – Annola, Vesa, 2018. Sopimusoikeuden perusteet. 8., uudistettu painos. Alma Talent Oy. Helsinki.

Saarnilehto (2012)

Saarnilehto, Ari, 2012. Velvoitteiden tehosteet. Teoksessa Varallisuusosoikeus. Toinen uudistettu painos. Sanoma Pro Oy. Toim. Marja Autio. Helsinki. s. 247–268.

Sandvik – Sisula-Tulokas (2013)

Sandvik, Björn – Sisula-Tulokas, Lena, 2013. Kansainvälinen kauppalaki. Lakimiesliiton kustannus.

Sandvik (2004)

Sandvik, Björn, 2004. Säljarens kontrollansvar: skadeståndsansvarets grund och omfattning enligt köplagen och CISG. Tibo-Trading.

Savela (2015)

Savela, Ari, 2015. Vahingonkorvaus osakeyhtiössä. 3. uudistettu painos. Talentum.

Ståhlberg – Karhu (2013)

Ståhlberg, Pauli – Karhu, Juha, 2013. Suomen vahingonkorvausoikeus. Kuudes, uudistettu painos. Talentum. Helsinki.

Taxell (1993)

Taxell, Lars Erik, 1993. Skadestånd vid avtalsbrott. Åbo Akademis Förlag – Åbo Academy Press. Åbo.

Taxell (1976)

Taxell, Lars Erik, 1976. Rätt och demokrati. Åbo.

Taxell (1972)

Taxell, Lars Erik, 1972. Avtal och rättsskydd. Åbo.

Telaranta (1990)

Telaranta, K.A., 1990. Sopimusoikeus. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki.

Telaranta (1960)

Telaranta, K.A., 1960. Erehdys oikeustoimiopin perusongelmana. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. Helsinki.

Tepora – Kaisto – Hakkola (2016)

Tepora, Jarno – Kaisto, Janne – Hakkola, Esa, 2016. Esinevakuudet. 2., Uudistettu painos. Kauppa-kamari. Helsinki.

Viljanen (2012)

Viljanen, Mika, 2012. Irtaimen kauppa. Teoksessa Varallisuus oikeus. Toinen uudistettu painos. Sanna Pro Oy. Toim. Marja Autio. Helsinki. s. 915–1011.

Wilhelmsson – Sevón – Koskelo (2006)

Wilhelmsson, Thomas – Sevón, Leif – Koskelo, Pauliine, 2006. Kauppalain pääkohdat. Viides, uudistettu painos. Talentum.

Wilhelmsson (2008)

Wilhelmsson, Thomas, 2008. Vakiosopimus ja kohtuuttomat sopimusehdot. Kolmas, uudistettu painos. Talentum. Helsinki.

Ämmälä (1994)

Ämmälä, Tuula, 1994. Lojaliteettiperiaatteesta eräiden sopimustyyppien yhteydessä. Teoksessa Lojaliteettiperiaatteesta Vastapuolen edun huomioon ottamisesta eri oikeudenaloilla. Toim. Ari Saarnilehto. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Turku. s. 3–50.

Artikkelit julkaisusarjoissa

Ahlfors (2016)

Ahlfors, Julia, 2016. Liikesopimuksen kohtuullistamisen toteuttamisesta. Liikejuridiikka 2016/3. s. 8–29.

Hemmo (2015)

Hemmo, Mika, 2015. Sopimusriippuvuus ja kestosopimuksen irtisanomisen edellytykset. Liikejuridiikka 2015/1. s. 83–116.

Hoppu (2020)

Hoppu, Kari, 2020. Force majeure -tilanteiden tulkinnasta erityisesti COVID-19-taudin yhteydessä. Defensor Legis N:o 2020/3. s. 289–307.

Häyhä (2004)

Häyhä, Juha, 2004. Sopimusoppi ja rauenneet edellytykset. Lakimies 2004/7–8. s. 1437–1448.

Koskelo (1990)

Koskelo, Pauliine, 1990. Säljarens ansvar för underleverantörer och andra medhjälpare. JFT 1990. s. 294–313.

Kuoppala (2009)

Kuoppala, Sanna, 2009. CISG:n soveltaminen ja tulkinta suomalaisessa oikeuskäytännössä vuosina 1997–2005. Oikeustieto 6/2009. s. 2–5.

Mononen (2004)

Mononen, Marko, 2004. Onko sopimusoikeudessamme yhtenäistä vastuuperustetta? Lakimies 7–8/2004 s. 1379–1397.

Muukkonen (1993)

Muukkonen, P. J., 1993. Sopimusoikeuden yleinen lojaliteettiperiaate. *Lakimies* 1993. s. 1030–1048.

Pöyhönen (1997)

Pöyhönen, Juha 1997. Kohti uutta varallisuusoikeutta. *Lakimies* 1997/4–5. s. 525–560.

Sandvik (2014)

Sandvik, Björn, 2014. Voidaanko kontrollivastuuta pitää sopimusoikeuden yleisenä periaatteena? Kontrollivastuun kehitys ja asema sopimusoikeuden järjestelmässä. *Lakimies* 5/2014 s. 651–674.

Taxell (1977)

Taxell, Lars Erik, 1977. Om lojalitet I avtalsförhållanden. *Defensor Legis* 1977. s. 148-155.

Ämmälä (2007)

Ämmälä, Tuula, 2007. Kansainväliseen kauppaan sovellettavista periaatteista. Edilex artikkeli. Julkaistu aiemmin teoksessa *Sopimus, vastuu, velvoite*. Juhlajulkaisu Ari Saarnilehto 1947–21/11–2007 s. 469–477.

Virallislähteet

Cantell (1985)

Cantell, Ilkka, 1985. Lausunnot Pohjoismaisen kauppalakityöryhmän ehdotuksesta. Tiivistelmä. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 18/1985.

HE 93/1986 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle kauppalaiksi.

HE 247/1981 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lain-säädännöksi.

Oikeustapaushakemisto

Korkein oikeus

KKO 2019:13

KKO 2016:10

KKO 2014:61
KKO 2009:92
KKO 2007:72
KKO 2005:14
KKO 2003:131
KKO 2001:27
KKO 1997:179
KKO 1997:61
KKO 1994:96
KKO 1994:95
KKO 1992:96
KKO 1990:138
KKO 1990:99
KKO 1989:98
KKO 1985 II 86
KKO 1985 II 51
KKO 1984 II 181
KKO 1947 II 241
KKO 1927 II 108

Hovioikeus

Vaasan hovioikeus 17.6.2020 Päätös Nro 262 Diaarinumero H 20/477

Belgia

Belgium Rechtbank van Koophandel [District Court] Hasselt 2.5.1995

Bulgaria

Bulgaria Chamber of Commerce Arbitration award 56/1995, 24.4.1996

Saksa

Germany Oberlandesgericht [Appellate court] Hamburg 4.7.1997

Venäjä

Russia Arbitration award 155/1994, 16.3.1995

Yhdysvallat

U.S. District Court (Illinois) Raw Material Inc. v. Manfred Forberich GmbH & Co., KG. 6.4.2004

Awn & Co. v. Cargill Marine Terminal

Saigon Flour Mills v. General Supply Agency

Domar Ocean Transport Ltd. v. Independent Refining 5th Cir. 1986

Philips Puerto Rico Core Inc. v. Tradax Petroleum Ltd 2nd Cir. 1985

Webinaari

Lampinen – Salokangas (2020)

Lampinen, Jussi – Salokangas, Kirsi-Marja, 2020. Koronavirus, sopimusmuutokset ja Force Majeure. 22.4.2020. Edita.

Verkkolähteet

Grossman, Cornelius – d’Ericco, Stephen: Covid- 19: Four key considerations for legal positions on force majeure. 7.5.2020.

Saatavissa: https://www.ey.com/en_gl/covid-19/covid-19-four-key-considerations-for-legal-positions-on-force-majeure Viitattu 20.10.2020.

IICL: Institute of International Commerce Law. CISG: List of Contracting States. 2020.

Saatavissa: <https://iicl.law.pace.edu/cisg/page/cisg-list-contracting-states> Viitattu: 30.7.2020.

Kauppalehti: Yhdellä työntekijällä todettiin koronavirus – koko autotehdas kiinni. 28.2.2020.

Saatavissa: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/yhdella-tyontekijalla-todettiin-koronavirus-koko-autotehdas-kiinni/c105b278-1a14-418a-a1d9-531065a3c3d6> Viitattu: 29.8.2020.

Osborne Clarke: Will coronavirus be a force majeure event? It depends on your governing law. 12.3.2020.

Saatavissa: <https://www.osborneclarke.com/insights/will-coronavirus-force-majeure-event-depends-governing-law/> Viitattu: 20.10.2020.

Paul Weiss: UPDATE: Force Majeure Under the Coronavirus (COVID-19) Pandemic. 16.3.2020.

Saatavissa: <https://www.paulweiss.com/practices/litigation/litigation/publications/update-force-majeure-under-the-coronavirus-covid-19-pandemic?id=30881> Viitattu 20.10.2020.

Silen, Marko: Viranomaisten koronamääräykset saavat aikaan force majeure-tilanteen yhä useammin (tilanne 23.3.2020) Helsingin seudun kauppakamari.

Saatavissa: <https://helsinki.chamber.fi/viranomaisten-koronamaaraykset-saavat-aikaan-force-majeure-tilanteen-yha-useammin-tilanne-23-3-2020/> Viitattu 30.7.2020.

WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 – 11 March 2020.

Saatavissa: <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020> Viitattu 29.8.2020

LYHENTEET

CISG	United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods
DL	Defensor Legis
HE	Hallituksen esitys
IT2018 YSE	Yleiset sopimusehdot
JFT	Juridiska Föreningen I Finland
JYSE 2014 tavarat	Julkisten hankintojen yleiset sopimusehdot
KKO	Korkein oikeus
KL	Kauppalaki (27.3.1987/355)
KSL	Kuluttajansuojalaki (20.1.1978/38)
LM	Lakimies
OikTL	Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (13.6.1929/228) (oikeustoimilaki)
OK	Oikeudenkäymiskaari (4/1734)
Orgalime	Eurooppalaisten elektroniikka-, koneenrakennus-, metalli- ja sähkötekniikateollisuuden etujärjestöjen keskusliitto
Orgalime SC 06	Kansainvälisen valmistusali-hankinnan sopimusmalli
Orgalime S 2012	Koneiden ja laitteiden kansainväliset, yleiset toimitusehdot
Orgalime SI 14	Koneiden ja laitteiden kansainväliset, yleiset toimitus- ja asennusehdot
NLM10 YSE	Yleiset sopimusehdot, jotka on tarkoitettu käytettäväksi koneiden sekä mekaanisten, sähköisten ja elektronisten laitteiden asennustoimituksissa Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa ja näiden maiden välillä
VahL	Vahingonkorvauslaki (31.5.1974/412)

1. JOHDANTO

1.1 Koronavirus ja sopimusrikkomus irtaimen tavaran kaupassa

”Mikä ei ole oikeus ja kohtuus, se ei saata olla lakikaan”¹, ohjeistetaan Olaus Petrin 1500-luvulla kokoamissa tuomarinohjeissa.

Kiinan Wuhanista vuoden 2019 loppupuolella levinnyt COVID-19-virus² alkoi jyllätä eri puolilla maailmaa yllättäen³. Pandemiaan ei oltu osattu varautua ja viruksen nopea leviäminen alkoi vaikuttaa monen yrityksen toimintaan. Osa niistä on kärsinyt merkittäviä taloudellisia tappioita tuotannon keskeytyksestä, tapahtumien peruuntumisesta, viennin tyrehtymisestä ja erilaisista muista syistä. Hankalasta tilanteesta on voinut seurata se, että yritys ei ole pystynyt tai halunnut toimia sopimuksessa⁴ sovitulla tavalla. Moni yritys on voinut joutua tilanteeseen, jossa koronaviruksesta aiheutuneet muuttuneet olosuhteet ovat johtaneet pohtimaan sitä, onko sopimuksen noudattamisen edellyttäminen kohtuutonta.

Jos sopimuksen toinen osapuoli ei täytä hänelle asetettuja velvoitteita, kyseessä on sopimusrikkomus. Niillä tarkoitetaan sopimussuhteen aikana ilmeneviä häiriöitä, jotka vaikuttavat sopimuksen odotettuun lopputulokseen⁵. Yritysten välisten sopimusten noudattamista valvovat pääasiassa sopimuksen osapuolet⁶. Sopimusrikkomuksesta kärsineen osapuolen ei ole pakko reagoida sopimusrikkomukseen ja vaatia toiselta osapuolelta sopimuksen mukaista suoritusta. Sopimusrikkomukseen voi jättää reagoimatta esimerkiksi silloin, jos näin toimiminen onkin jostain syystä parempi vaihtoehto⁷.

Sopimuksen rikkonutta osapuolta voidaan vaatia täyttämään sopimus samalla tavalla kuin se olisi pitänyt täyttää alun perin tai korvaamaan sopimusrikkomuksesta aiheutunut vahinko

¹ Olaus Petrin tuomarinohjeet kohta 9.

² COVID-19- virus on yksi koronaviruksista, joita on useita. Muun muassa SARS-koronavirus on yksi näistä. Tutkielmassani tarkoitan koronaviruksella vain COVID-19- virusta.

³ Maailman terveysjärjestö julisti koronaviruksen pandemiaksi 11.3.2020. Tiedotteessa todetaan muun muassa, että pandemia sanaa ei tulisi käyttää huolimattomasti tai kevyin perustein, koska väärinkäytettynä se on omiaan lisäämään kohtuutonta pelkoa: <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>.

⁴ Sopimus on tyypillisesti kahden osapuolen välinen oikeustoimi. Siihen perustuvat oikeudet ja velvollisuudet koskevat ainoastaan heitä ks. esim. Norros 2007, s. 1; Aurejärvi – Hemmo 1998, s. 163; Hakulinen 1965, s. 192; Hellner – Hager – Person 2015, s. 126–127.

⁵ Ks. esim. Hemmo 2005, s. 299–300.

⁶ Ks. Adlercreutz 2002, s. 138.

⁷ Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, jos molemmat osapuolet ovat tehneet sopimusrikkomuksia.

sopimuskumppanille jollain muulla tavalla⁸. Toisella osapuolella on oikeus vaatia sopimuksen täyttämistä vastapuolelta jopa viranomaisten avulla⁹.

Esimerkki: A ja B ovat sopineet 1.9.2019, että A toimittaa B:lle 3 000 kappaletta komponentteja 30.4.2020 mennessä.

A:n tehdas joudutaan sulkemaan maaliskuussa 2020, koska osa työntekijöistä on sairastunut koronavirukseen. A ei myöskään kykene hankkimaan sovituissa aikataulussa vastaavia komponentteja muualta.

Tehdas käynnistyy uudelleen huhtikuussa 2020 ja B saa komponentit 31.5.2020. Koska A ei ole kyennyt toimittamaan komponentteja sopimuksessa sovituissa aikataulussa, hän on syyllistynyt sopimusrikkomukseen. B voi vaatia A:ta korvaamaan sopimusrikkomuksen.

Irtaimen tavaran kauppaa koskevassa sopimusrikkomustilanteessa tarkastellaan ensin osapuolten välistä sopimusta. Jos ratkaisu ei löydy sopimuksesta, tarkastellaan osapuolten välistä käytäntöä. Tämän jälkeen normihierarkiassa tulevat kauppatapa ja kauppalain (355/1987) säännöt.¹⁰

KL on keskeinen irtaimen tavaran kauppaa koskeva laki. Se tuli voimaan pitkän valmistelutyön jälkeen 1.1.1988.

KL koskee pääasiassa sopimussuhteen päävelvollisuuksia ja niiden rikkomisesta aiheutuvia seuraamuksia. Se on laadittu siinä tarkoituksessa, ettei se suojaa varsinaisesti kumpakaan kaupan osapuolta¹¹. KL:n 3 §:n mukaan kyseisen lain soveltaminen on tahdonvaltaista, joten sen soveltamisesta voidaan poiketa sopimuksella¹².

KL ei sisällä kaupan määritelmää. Oikeuskirjallisuuden mukaan kaupalla tarkoitetaan sopimusta, jossa myyjä luovuttaa tietyn omaisuuden omistusoikeuden ostajalle tämän maksamaa

⁸ Sopimusrikkomuksen seuraamusjärjestelmästä yleisesti ks. esim. Hemmo 2003B, s. 107–372; Saarnilehto 2012, s. 247–268.

⁹ Ks. Hemmo 2006, s. 52–53.

¹⁰ Ks. esim. Viljanen 2012, s. 924.

¹¹ Osapuolten suojan puolesta on laadittu muita säännöksiä kuten OikTL 3 luvun mukaiset pätemättömyysperusteet, OikTL 36 §:n mukainen kohtuuttomia sopimusehtoja koskeva säännös, ks. HE 93/1986 vp, s. 14. KL:n on haluttu helpottavan kaupankäyntiä eikä rasittavan sitä.

¹² Ks. Routamo 1990, s. 13. Tämä on tuttua jo vanhoista irtaimen tavaran kauppaa koskevista laeista, joissa säädettiin, että kauppatapa syrjäyttää lain säännöksen.

rahasuoritusta vastaan¹³. Sopimusten syntyminen ratkaistaan lain varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929) ja yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden nojalla¹⁴.

KL:n esikuva on Wienin konventiossa vuonna 1980 solmittu YK:n kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus *Convention for the International Sale of Goods* (kansainvälinen kauppalakia, CISG). Suomi ratifioi sen vuonna 1987 ja se tuli voimaan vuonna 1989.

Huolimatta pyrkimyksestä yhtenäistää kauppaa koskeva lainsäädäntö, useassa maassa on edelleen toisistaan poikkeavaa lainsäädäntöä¹⁵. CISG on kuitenkin voimassa yli 90 valtiossa.¹⁶ Suomi ja muut Pohjoismaat ovat tehneet konventioon varauksen, jonka seurauksena sitä ei sovelleta kaupoissa, joiden osapuolet ovat Pohjoismaista. Kyseiseen konventioon on tehty varaumia myös muiden maiden tahoilta. Esimerkiksi Venäjä on lisännyt konventioon varauksen, jonka mukaan ulkomaanransaktiolta edellytetään muun muassa kirjallista muotoa mitättömyyden uhalla¹⁷.

CISG:iä sovelletaan sen 1 artiklan mukaan sellaiseen irtaimen tavaran kauppaan, jossa osapuolten liike- tai kotipaikat sijaitsevat eri valtioissa ja nämä valtiot ovat CISG:n mukaisia sopimusvaltioita. CISG:n säännöksiä noudatetaan myös, jos sopimuksessa on erikseen sovittu tästä. Kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset voivat kuitenkin edellyttää joissakin tilanteissa sopimusvaltion lainsäädännön soveltamista.¹⁸ CISG:iä on sovellettu myös suomalaisissa tuomioistuimissa¹⁹.

1.2 Myyjän viivästys ja ylivoimainen este

KL:n 22 §:n mukaan myyjän viivästyksellä tarkoitetaan tilannetta, jossa tavara joko luovutetaan ostajalle liian myöhään tai sitä ei luovuteta ollenkaan. Viivästyksen arviointiin ei vaikuta se syy, minkä vuoksi myyjä on viivästynyt toimittamasta tavaran oikeaan aikaan. Syyllä on kuitenkin merkitystä siihen, mitä seuraamuksia ostaja voi käyttää myyjän viivästyessä.²⁰

¹³ Ks. kaupan määritelmä Hoppu – Hoppu 2016, s. 108; Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006 s. 3.

¹⁴ Ks. esim. Viljanen 2012, s. 922.

¹⁵ Euroopan unionin kauppalakia on ehdotettu Euroopan komission toimesta. Ks. esim. Yhteinen eurooppalainen kauppalakia: kysymyksiä ja vastauksia (MEMO/11/680).

¹⁶ Ks. CISG: List of Contracting States.

¹⁷ Ks. Orlov 2001, s. 59.

¹⁸ Ks. CISG 1 artikla; Ämmälä 2007, s. 470.

¹⁹ Ks. Kuoppala 2009, s. 2–5.

²⁰ Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 56.

Myyjän viivästys on KL:n 22 §:n mukaan sopimusrikkomus, jonka seuraamuksena ostaja voi vaatia sopimuksen täyttämistä, pidättyä kauppahinnan maksamisesta, vaatia vahingonkorvausta tai purkaa kaupan²¹. Kyseinen lainkohta ei ole tyhjentävä. KL 43 §:ssä säädetään siitä, miten sopimusrikkomuksia koskevia säännöksiä tulee soveltaa silloin, kun vain osa tavarasta luovutetaan. KL 44 §:ssä on erityissäännös perättäisistä toimituksista ja KL 61-63 §:issä säännökset ennakoidusta sopimusrikkomuksesta.

KL 23 § on keskeinen lainkohta tarkasteltaessa myyjän viivästystä. Sen mukaan myyjän viivästyessä ostajalla on oikeus pysyä sopimuksessa ja vaatia myyjää täyttämään sopimusvelvoitteensa sovitulla tavalla. Myyjä ei kuitenkaan ole velvollinen täyttämään sopimusta, mikäli siihen vaikuttaa este, jota myyjä ei voi voittaa tai jos sopimuksen täyttäminen edellyttäisi kohtuuttomia uhrauksia verrattuna ostajalle koituvaan etuun siitä, että myyjä täyttää sopimuksen.

Taloudellinen liikavaikeus, jota KL 23.1 § koskee, tarkoittaa tilannetta, jossa suorituksen vaikeutuminen ei ole tehnyt velvoitteen täyttämistä täysin mahdotonta, mutta sen toimeenpaneminen edellyttäisi kuitenkin huomattavasti suurempia kustannuksia kuin mitä alun perin osattiin arvioida. Taloudellinen liikavaikeus voi poistaa myyjän suoritusvelvollisuuden.²²

KL 25.1 §:n mukaan ostaja voi purkaa kaupan myyjän viivästyessä sillä edellytyksellä, että sopimusrikkomuksella on hänelle olennainen merkitys ja myyjä on käsittänyt tai hänen olisi pitänyt käsittää tämä. KL 26 §:n mukaan ostajalla on korotettu kynnys kaupan purkamiseen niissä tilanteissa, joissa kaupan kohteena on myyjän ostajalle nimenomaisesti valmistama tavara.

Vaikka KL:iin ei ole sisällytetty termiä ylivoimainen este (*force majeure*)²³, hallituksen esityksestä ilmenee kuitenkin tämän vanhan oikeusperiaatteen huomioiminen lakia valmisteltaessa²⁴. Selvimmin tämä näkyy KL 27 ja 57 §:issä.

Myyjä voi vapautua viivästystä seuraavasta vahingonkorvausvastuusta, mikäli hän pystyy osoittamaan vaikutusmahdollisuksiensa ulkopuolisen esteen olemassaolon (KL 27 §). KL

²¹ Ks. Hoppu – Hoppu 2016, s. 121-123; Hemmo – Hoppu jatkuva julkaisu, Luku 11. Irtaimen kauppa ja vuokra > Suoritushäiriöt > Tavarantoimituksen viivästyminen > Viivästys; Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 57.

²² Ks. HE 93/1986 vp, s. 67–70; Hemmo – Hoppu jatkuva julkaisu, Sopimusoikeus > 8. Suoritushäiriöt ja niiden seuraamukset > Vastuuta rajoittavat ehdot > Liikavaikeus.

²³ Ylivoimaisen esteen lisäksi on myös käytetty termiä ylivoimainen tapahtuma. Ks. esim. KKO 1927 II 108; KKO 1963 II 88.

²⁴ Ks. esim. HE 93/1986 vp, s. 5, 29–30 ja 92.

57 § käsittelee puolestaan myyjän oikeutta korvaukseen ostajan maksun viivästyessä. Moilemmissa lainkohdissa on otettu huomioon viivästyksen aiheutuminen ulkoisesta ja ennakoimattomasta syystä²⁵. Jos myyjää on kohdannut KL 27 §:n mukainen este, ostaja on lähtökohtaisesti oikeutettu purkamaan kaupan ja myyjä vapautuu vahingonkorvausvastuusta. KL 57 § on samankaltainen kuin KL 27 §, mutta sen mukaan ostajan mahdollisuus vapautua maksuviivästykseen perustuvasta vahingonkorvausvastuusta on rajoitetumpaa kuin KL 27 §:ään perustuvat myyjän viivästyksen liittyvät vapautumisperusteet²⁶.

Osapuolet voivat sisällyttää sopimukseen ylivoimaista estettä koskevan ehdon. Tällöin ehto määrittää sen, mikä on ylivoimainen este ja miltä osin se vapauttaa toisen osapuolen sopimusvelvollisuudestaan. Jos ylivoimaista estettä koskeva sopimusehto on kirjoitettu tyhjentävästi, siinä on lueteltu ne tilanteet, joissa on kysymyksessä ylivoimainen este. Ehto on voitu kirjoittaa myös ympäröiväisesti.²⁷ Tällöin sopimusehtoa joudutaan tulkitsemaan.

Oikeuskirjallisuudessa ylivoimaisella esteellä tarkoitetaan muun muassa tilannetta, jossa yleiset olosuhteet ovat muuttuneet merkittävästi siten, että sopimusosapuoli ei kykene täyttämään sopimusvelvoitettaan häiriöttömästi. Tällaisena olosuhteiden muuttumisena on pidetty esimerkiksi sotaa tai vallankumousta.²⁸ Myös tulipalo on voinut aiheuttaa ylivoimaisen esteen. Lähes sata vuotta vanhassa tapauksessa (KKO 1927 II 108) tulipalo tuhosi myllylaitokseen kuuluvan makasiinin ja elevaattorirakennuksen. Myllyn omistaja vapautui jauhausopimuksesta, koska häntä oli kohdannut ylivoimainen este.

Ylivoimaisen esteen soveltaminen on ollut vähäistä toisen maailman sodan jälkeen. Nyt eri puolilla maailmaa on pohdittu sitä, voivatko koronaviruksen aiheuttamat olosuhteiden muutokset muodostaa ylivoimaisen esteen kaupallisissa sopimuksissa²⁹.

Suomalaisessa oikeuskäytännössä on vain muutamia tapauksia, joissa ylivoimaista estettä on sovellettu. Ne liittyvät lähinnä luonnonmullistuksiin. Esimerkiksi tapauksessa KKO 1963 II 88 vesivahingon aiheuttaneet rankkasateet katsottiin ylivoimaiseksi tapahtumaksi.

²⁵ Ks. HE 93/1986 vp, s. 111–113; Karhu – Tolonen 2012, s. 82.

²⁶ HE 93/1986 vp, s. 112.

²⁷ Lampinen – Salokangas 2020.

²⁸ Ks. esim. Karhu – Tolonen 2012, s. 82–83; Norri 2009, s. 102–105. Ylivoimaiselle esteelle ei ole olemassa täysin vakiintunutta käsitettä kansallisella tasolla. Ks. Sandvik LM 2014, s. 656. Hopun mukaan ylivoimaisen esteen määritelmän lähtökohta on, että sen aiheuttama olosuhde on sopijapuolten vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella. Hoppu DL 2020, s. 293.

²⁹ Ks. esim. Covid-19: Four key considerations for legal positions on force majeure; Will coronavirus be a force majeure event? It depends on your governing law; Force Majeure Under the Coronavirus (COVID-19) Pandemic.

KKO:ssa ei ole käsitelty tapausta, jossa myyjä olisi viivästynyt irtaimen tavaran kaupassa pandemiasta aiheutuneiden olosuhteiden muutosten seurauksena.

Koronaviruksen yhteydessä ylivoimaista estettä ja taloudellista liikavaikeutta koskevat säännökset ovat tulleet ajankohtaisiksi. KL:n 23 ja 27 §:t voivat tulla sovellettaviksi tilanteissa, jossa myyjä on viivästynyt toimituksessa. Este, joka täyttää kyseisten lainkohtien mukaiset edellytykset, vapauttaa myyjän suoritusvelvollisuudesta ja vahingonkorvausvastuusta ostajaa kohtaan. Viruksen seuraamukset voivat täyttää ylivoimaisen esteen tai taloudellisen liikavaikeuden tiukat soveltamisedellytykset. Jokainen tilanne vaatii kuitenkin tapauskohtaista arviointia. KL 23 ja 27 §:ien mukaisia taloudellista liikavaikeutta tai ylivoimaista estettä koskevia säännöksiä voidaan soveltaa vain myyjän viivästyessä suorituksessaan.

Myös edellytysoppi ja kohtuusperiaate tulee huomioida koronaviruksesta johtuvien tilanteiden yhteydessä. Edellytysoppi tarkastelee sopimusosapuolten edellytysten virheellisyyden merkitystä³⁰. Kohtuusperiaatteen mukaan sopimusten tulee olla kohtuullisia³¹. Sopimuksen ollessa kohtuuton osapuolella ei ole oikeutta saada oikeussuojaa sen täytäntöönpanemiseen.³²

CISG:tä sovellettaessa myyjän viivästys koskee niitä tilanteita, joissa tavara luovutetaan liian myöhään ja niitä tilanteita, joissa sitä ei luovuteta ollenkaan. Kuten KL:ssa, CISG:ssäkään viivästykseen arviointiin ei vaikuta se, miksi toimitus on myöhässä. Viivästykseen syyllä on kuitenkin näissäkin tapauksissa merkitystä arvioitaessa sopimusrikkomuksen seurauksia³³.

CISG:n osalta ostajan oikeus vaatia myyjää suorittamaan kauppa loppuun eroaa KL:sta. CISG:n 28 artiklan mukaan tuomioistuimilla on velvollisuus antaa luontoissuoritustuomio vain niissä tapauksissa, joissa tuomioistuin antaisi kansallisen lain nojalla tällaisen tuomion vastaavassa tilanteessa³⁴.

³⁰ Edellytysoppia on sovellettu kauan. Roomalaisessa oikeudessa talletettua miekkaa ei tarvinnut palauttaa takaisin hulluksi tulleelle tallettajalle ks. Gordley – Von Mehren 2006, s. 503; Ramberg – Ramberg 2016, s. 199; Häyhä LM 2004, s. 1438.

³¹ Häyhä 2000, s. 269.

³² Ks. Mähönen 2012, s. 109.

³³ Myös silloin, jos viivästys johtuu ostajasta tai tämän vastaamasta seikasta, viivästykseen syyllä on merkitystä ks. Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 83. CISG:n 80 artiklan mukaan sopijapuoli, jonka teon tai laiminlyönnin takia toinen sopijapuoli ei kyennyt täyttämään omaa suoritusvelvollisuuttaan, ei saa vedota toisen sopijapuolen suoritusvelvollisuuden täyttämättä jättämiseen.

³⁴ Ks. Routamo – Ramberg 1997, s. 178. Tätä on perusteltu sillä, että tuomioistuimilla on rajoitetut mahdollisuudet antaa luontoissuoritustuomioita angloamerikkalaisessa oikeusjärjestelmässä.

CISG:n seuraamusjärjestelmän mukaan myyjän viivästyessä ostaja voi vaatia myyjää täyttämään sopimuksen tai purkaa kaupan tietyin edellytyksin³⁵. Ostaja voi myös vaatia vahingonkorvausta itsenäisenä seuraamuksena tai yhdistää sen vaatimukseen sopimuksen täyttämistä tai purkamisesta.³⁶

1.3 Tutkimustehtävä ja aiheen rajaus

Ylivoimaisesta esteestä on kirjoitettu vähän. Kun koronaviruspandemia alkoi keväällä 2020, tuli ajankohtaiseksi miettiä sitä, voiko ylivoimainen este tulla sovellettavaksi niissä tilanteissa, joissa myyjä viivästyy suorituksessaan ja pystyy näyttämään, että koronavirus on vaikuttanut suorituksen viivästymiseen.

Koronaviruksen aiheuttama tauti itsessään ei ole ylivoimainen este³⁷. Viruksen herkkä tarttuminen on kuitenkin johtanut monen työntekijän samanaikaiseen sairastumiseen ja jopa tuotantolaitosten hetkelliseen sulkemiseen joko osittain tai kokonaan³⁸. Tällaisessa tilanteessa ylivoimaiseksi esteeksi voinee muodostua viruksesta aiheutuneet muuttuneet olosuhteet.

Myyjä, joka viivästyy toimituksessaan esimerkiksi sen vuoksi, että tuotanto on jouduttu keskeyttämään työntekijöiden sairastuttua koronavirukseen, voinee välttyä vahingonkorvausvelvollisuudelta kyetessään näyttämään³⁹, ettei hän ole voinut toimia sovitulla tavalla ylivoimaisen esteen vuoksi⁴⁰. On kuitenkin huomattava, että oikeuskäytännössä on asetettu ylivoimaisen esteen täyttymisen raja korkealle. Lisäksi näissä tilanteissa on merkitystä sillä, onko ylivoimainen este sisällytetty sopimuksen ehtoihin⁴¹.

³⁵ CISG:ssä sopimusrikkomuksen seuraamuksia käsitellään yhtenä kokonaisuutena sekä viivästyksen että virheen osalta. Tiettyjä seuraamuksia voidaan kuitenkin soveltaa vain niihin tapauksiin, joissa tavara on virheellinen. Vrt. KL:n viides luku, jossa käsitellään myyjän viivästyksestä aiheutuvia seuraamuksia ja kuudes luku, joka käsittää seuraamukset tavaran ollessa virheellinen.

³⁶ Ks. CISG 45, 46 ja 49 artiklat.

³⁷ Ks. Hoppu DL 2020, s. 306; Hemmo – Hoppu jatkuva julkaisu, Luku 11. Irtaimen kauppa ja vuokra > Suoritushäiriöt > Tavaran luovutuksen viivästyminen > Tavaran vaatiminen.

³⁸ Esim. Hyundai sulki yhden autotehtaistaan sen jälkeen, kun yhdellä sen työntekijöistä havaittiin koronavirus: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/yhdella-tyontekijalla-todettiin-koronavirus-koko-autotehdas-kiinni/c105b278-1a14-418a-a1d9-531065a3c3d6>.

³⁹ Ks. Halila 1955, s. 270–272; Lampinen – Salokangas 2020. Ulkomaisessa oikeuskäytännössäkin ylivoimaisen esteen raja on korkealla ks. Germany Oberlandesgericht [Appellate court] Hamburg 4.7.1997.

⁴⁰ Kauppalaain mukaisesta myyjän vastuusta viivästystilanteissa ks. esim. Taxell 1993, s. 80–82; Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 78–79; HE 93/1986 vp, s. 29.

⁴¹ Ks. esim. Lampinen – Salokangas 2020; Covid- 19: Four key considerations for legal positions on force majeure.

Tämän tutkimuksen keskeinen kysymys on, mitä myyjän viivästys tavaran toimituksessa tarkoittaa erityisesti COVID-19-viruksesta aiheutuneiden olosuhteiden muutosten vuoksi.

Tutkimukseen liittyvät keskeiset osakysymykset ovat:

- milloin myyjä on viivästynyt tavarantoimituksessa?
- mitä seurauksia myyjän viivästyksestä aiheutuvalla sopimusrikkomuksella on?
- miten KL:ia sovelletaan, kun myyjä viivästyy toimituksessaan koronaviruksesta johdettujen muutuneiden olosuhteiden vuoksi?
- voidaanko ylivoimaista estettä tai sen vaihtoehtona olevia oikeusperiaatteita tai -oppoja soveltaa koronaviruksesta aiheutuneisiin muuttuneisiin olosuhteisiin?

Tarkasteltaessa myyjän viivästystä on olennaista selvittää se, mitä osapuolten välisessä sopimuksessa on sovittu. Kun kysymyksessä on suomalaisten yritysten välillä tehty irtaimen tavaran kauppaa koskeva sopimus, KL on huomioitava. Koska irtaimen tavaran kauppaa käydään paljon kansainvälisesti, tutkimuksessa käsitellään myös CISG:iä ja selvitetään sitä, miten KL ja CISG eroavat toisistaan.

Tutkimuksessa keskitytään yritysten väliseen irtaimen tavaran kauppaan. Tämän vuoksi esimerkiksi kuluttajien ja yritysten, kuluttajien keskinäiset kaupat sekä yritysten ja kuntien, aatteellisten yhdistysten ja muiden samankaltaisten tahojen kanssa tehdyt kaupat on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle.

Tutkielmassa on jouduttu tekemään myös muita rajoituksia. Siksi tässä yhteydessä ei käsitellä myyjän viivästyksen yhteydessä mahdollisesti tapahtuvaa rajanvetoa virhetilanteeseen eikä perusteettoman edun palautusta koskevan opin soveltumista koronaviruksesta aiheutuneisiin olosuhteiden muutoksiin. Kansainvälisen kaupan lainvalinta kysymykset jäävät myös tutkimuksen ulkopuolelle.

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielman johdannossa on käsitelty koronavirusta ja myyjän sopimusrikkomusta irtaimen tavaran kaupassa. Myös myyjän viivästystä ja ylivoimaista estettä on käyty läpi. Koska irtaimen tavaran kaupassa monet tilanteet ratkeavat KL:n pohjalta, johdannossa on käsitelty tätä lakia. Myös CISG:tä on käyty läpi, koska KL pohjautuu CISG:hen ja kansainvälisellä

kaupalla on iso merkitys yritysten välisessä toiminnassa. Lisäksi johdannossa on määritelty tutkimustehtävä ja aiheen rajausta sekä käsitelty tutkimuksen rakenne ja metodi.

Toisessa luvussa esitetään lähtökohdat tutkimukselle. Aluksi käydään läpi sopimusvapaus yritysten välisissä sopimuksissa. Tämän jälkeen perehdytään KL:n keskeisiin kohtiin myyjän viivästyessä tavarantoimituksessa. Koska yritysten välisessä kaupassa on keskeistä sopimusvapaus, sopimusehtoja voidaan joutua tulkitsemaan. Tämän vuoksi käydään läpi sopimustulkintaa- ja tahtoa. Luvun lopussa tarkastellaan osapuolten keskinäistä suhdetta lojaliteettiperiaatteen näkökulmasta. Tämän periaatteen merkitys korostuu pitkäaikaisissa sopimussuhteissa⁴².

Luku kolme käsittelee myyjän viivästystä sopimusrikkomuksena. Siinä käydään läpi tavarantoimituksen oikea-aikaista luovutusta. Tämän jälkeen luvussa käsitellään sitä, mitä ostaja voi tehdä, kun myyjä viivästyy suorituksessaan ja syyllistyy sopimusrikkomukseen. Tähän liittyen käsitellään myös ennakkoviivästystä ja tavarantoimituksen osittaisviivästystä.

Myyjän viivästyksestä aiheutuvat vahingot perustuvat joko sopimusperusteiseen vastuuseen tai lakiin⁴³. Myös vastuuperusteiden muodot käydään läpi. Kolmannessa luvussa käsitellään lisäksi KL:n ja CISG:n mukaisesti korvattavia vahinkoja sekä myyjän vapautumista vahingonkorvausvastuusta viivästystilanteissa. Koska koronavirukseen vedoten moni ostaja voi haluta irtaantua aiemmin sovitusta kaupasta, luvussa verrataan myyjän ja ostajan sopimusrikkomuksesta seuraavaa vastuuta. Luvun lopussa käydään läpi sopimukseen mahdollisesti otettua ehtoa, joka määrittää myyjän viivästyessä maksettavaksi tulevan sopimussakon.

Neljäs luku käsittelee sopimussuhteen päättymistä. Luvun alussa käydään lyhyesti läpi sopimuksen irtisanominen myyjän viivästyksen perusteella. Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, jos ostaja haluaa irtautua kauppasopimuksesta, mutta ei ole varma, täytyvätkö sopimuksen purkamisen edellytykset. Painopiste neljännessä luvussa on sopimuksen purkamisessa KL:n ja CISG:n mukaan.

Viides luku koskee ylivoimaista estettä ja muita oikeusperiaatteita ja -oppeja, jotka voivat tulla sovellettaviksi myyjän viivästyessä. Ylivoimaisen esteen käsitettä selvennetään sekä kotimaisen että kansainvälisen oikeuskäytännön avulla. Koska sopimukseen voidaan

⁴² Ks. Halila – Hemmo 2008, s. 10–11.

⁴³ Ks. Hemmo 1998, s. 20.

sisällyttää ylivoimaista estettä koskeva vakioehto, on perusteltua käydä läpi vakioehtoja ja niiden soveltamiseen liittyviä ongelmia.⁴⁴

Tutkimuksen lopussa esitetään johtopäätökset ja selvennetään aiemmin läpikäydyn pohjalta sitä, minkälaisissa tilanteissa koronaviruksesta aiheutunut olosuhteen muutos voi muodostaa ylivoimisen esteen myyjän viivästystilanteessa.

1.5 Tutkimusmetodi

Keskeisin metodi tässä tutkimuksessa on lainopillinen eli oikeusdogmaattinen. Tämä tarkoittaa sitä, että tarkastelu keskittyy voimassa olevan oikeuden tulkintaan ja systematisointiin.⁴⁵ Tutkimuksen pääpaino on KL:n säännöksissä. Myös lain esitöistä on löytynyt tärkeää tietoa. KL:n rinnalla tutkimuksessa käydään läpi CISG:iä.

Tutkimuksessa tarkastellaan myös kansainvälistä ja kotimaista oikeuskäytäntöä. Ylivoimaista estettä koskevia suomalaisia oikeustapauksia, on vain muutamia ja useimmat KKO:n antamat ratkaisut ovat jo vanhoja. Ylivoimaisen esteen perimmäinen sisältö ei ole kuitenkaan muuttunut vuosikymmenien aikana.

Tutkimusta tehdessäni olen perehtynyt laajasti oikeustieteelliseen kirjallisuuteen. Artikkeleista haluan erityisesti nostaa esille Kari Hopun keväällä 2020 koronaviruksen aiheuttamia olosuhteiden muutoksia käsittelevän kirjoituksen. Aihetta käsiteltiin hyvin myös Jussi Lampisen ja Kirsi-Marja Salokankaan pitämässä webinaarissa, jonka aiheena oli koronavirus, sopimusmuutokset ja force majeure.

⁴⁴ Ks. Wilhelmsson 2008, s. 35–38.

⁴⁵ Ks. Husa – Mutanen – Pohjolainen 2008, s. 20–21.

2. LÄHTÖKOHDAT TUTKIMUKSELLE

2.1 Sopimusvapaus yritysten välisessä kaupassa

Sopimusoikeus, jonka sääntelyn kohteena on osapuolten tekemä vaihdanta⁴⁶, on osa velvoiteoikeutta⁴⁷. Velvoitteen ja saamisoikeuden kohteena on suoritus. Se on käsitteenä laaja. Sillä tarkoitetaan muun muassa suorituksen laatua, määrää, suoritusaikaa ja -paikkaa sekä suorituksen tekijää ja vastaanottajaa.⁴⁸

Yleisenä lähtökohtana voidaan pitää sopimusvapautta sopimuksen osapuolten välillä⁴⁹. Varsinkin yritysten välillä sopimusvapaus on laaja⁵⁰. Osapuolet voivat sopia siitä, miten oikeudet ja velvollisuudet jaetaan. Laajan sopimusvapauden vastapainona on sopimussitovuus⁵¹. Se tarkoittaa, että se, mitä sovitaan, tulee pitää (*pacta sunt servanda*)⁵².

Sopimukseen sovellettavien normien järjestys on pääsääntöisesti:

1. pakottava lainsäädäntö,
2. sopimusehdot,
3. osapuolten vakiintunut käytäntö,
4. alalla vallitseva kauppatala sekä
5. tahdonvaltainen lainsäädäntö.⁵³

KL:n lähtökohta on se, että osapuolet voivat päättää sopimuksen sisällöstä ja sen muodosta⁵⁴. Edes kaupan hintaa ei ole pakko sopia. Jos hinnasta ei ole sovittu, sen tulee kuitenkin olla

⁴⁶ Ks. Hemmo 2003A, s. 7.

⁴⁷ Vrt. Norros 2018, s. 13–14. Norroksen mukaan sopimusoikeuden oikeustoimiopillisen osan lukeminen yksinomaan velvoiteoikeuden alaan on ongelmallista.

⁴⁸ Ks. Aurejärvi – Hemmo 2007, s. 11.

⁴⁹ Ks. esim. Telaranta 1990, s. 12; Norros 2018, s. 28–29.

⁵⁰ Osapuolet voivat sopia, että lainsäädäntö sivutetaan tietyiltä osin joko kokonaan tai osittain. Sopimusvapauden rajoituksista ks. esim. Telaranta 1990, s. 17–20; Hemmo 2003A, s. 72–75; Norros 2018, s. 30–33.

⁵¹ Ks. esim. Hemmo 2006, s. 52. Hemmo kuvailee, että toimijat voivat velvoittautua toisiaan kohtaan siten, että sovitut sopimusvelvoitteet pannaan täytäntöön viime kädessä tuomioistuineläytöksen ja ulosottokoneiston avulla. Ks. myös. Aurejärvi – Hemmo 1998, s. 69. Tehosteita vailla oleva suoritusvelvollisuus on vain näennäinen.

⁵² Sopimusjärjestelmän turvaamista on pidetty myös sopimusrikkomuksen seuraamusjärjestelmän tavoitteena. Ks. Taxell 1993, s. 43.

⁵³ Ks. esim. Hoppu – Hoppu 2016, s. 161–162; Hemmo – Hoppu jatkuva julkaisu, luku 3 Sopimusoikeuden normisto ja sopimusriskit > Sopimukseen sovellettavien normien soveltamisjärjestys > Normien soveltamisjärjestys.

⁵⁴ Sopimuksen sisältöä voi tietyissä tapauksissa rajoittaa erityislainsäädäntö. Sopimus irtaimen tavaran kaupasta voi olla muodoltaan kirjallinen tai suullinen. Joidenkin irtainten esineiden luovutus vaatii kuitenkin kirjallisen luovutustodistuksen, vaikka kauppa olisikin tehty suullisesti; näin esimerkiksi moottoriajoneuvon kauppa.

kohtuullinen ottaen huomioon tavaran laatu ja ominaisuudet, kaupantekohetken käypä hinta sekä muut olosuhteet (KL 45 §). Irtaimen kauppasopimuksesta tulee voida päätellä kaupan kohde⁵⁵.

Sopimusosapuolet voivat sopia nimenomaisesti, että KL:ia sovelletaan tai ei sovelleta. Joskus käy niin, että osapuolet joutuvat tahtomattaan soveltamaan KL:ia, koska he eivät ole nimenomaisesti sopineet, ettei kyseistä lakia sovelleta heidän välisessä sopimussuhteessa.⁵⁶ KL voi jäädä soveltumatta sopimussuhteeseen myös sopijapuolten omaksuman käytännön, olosuhteiden muutosten tai kauppatavan perusteella⁵⁷.

Silloinkin, kun KL soveltuu, osapuolten sopimusvapautta voivat rajoittaa muiden lakien tai oikeuslähteiden pakottavat säännökset. Esimerkiksi OikTL 36 §:n mukainen sovittelusääntö sekä hyvän tavan vastaisen oikeustoimen kieltö voivat vaikuttaa sopimuksen sisältöön. Jos sopimusrikkomuksen syy on myyjän tahallinen tai törkeä tuottamus, siitä ei ole mahdollista sopia tehokkaasti sopimusoikeuden yleisten periaatteiden mukaisesti.⁵⁸

CISG:n soveltaminen on tahdonvaltaista oikeutta, kuten sen 6 artiklassa on säädetty. Sandvik ja Sisula-Tulokas toteavat, että kansainvälisissä kauppasopimuksissa on tavallista poiketa tahdonvaltaisista säännöksistä esimerkiksi vahingonkorvauksen tai muun sopimusrikkomuksen osalta. Osapuolet voivat myös käyttää vakiosopimusta, neuvotella erilliset ehdot tai käyttää kansainvälisen järjestön laatimaa niin sanottua *agreed document*-asiakirjaa.⁵⁹

2.2 Kauppalain keskeiset kohdat myyjän viivästyessä tavaran toimituksessa

KL 23 §:n mukaan ostajalla on oikeus pysyä kaupassa ja vaatia myyjältä sopimuksen mukaista suoritusta. Myyjä ei kuitenkaan ole velvollinen täyttämään sopimusta, jos sen täyttämiseksi on olemassa este, jota hän ei voi voittaa. Lainkohdan mukaan myyjä vapautuu velvollisuudestaan täyttää sopimus myös silloin, jos sopimuksen täyttäminen edellyttäisi häneltä kohtuuttomia uhrauksia verrattuna ostajalle siitä koituvaan etuun.

⁵⁵ Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 2.

⁵⁶ Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 19.

⁵⁷ Ks. Hemmo – Hoppu jatkuva julkaisu, luku 11 Irtaimen kauppa ja vuokra > Kauppasopimukset > Kauppalain soveltamisala.

⁵⁸ Ks. Viljanen 2012, s. 924. Vrt. Domar Ocean Transport Ltd. v. Independent Refining.

⁵⁹ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 46–47. Agreed document-asiakirja on esimerkiksi Orgalime S 12. Kansainvälisen kaupan vakioehdoista ks. Wilhelmsson 2008, s. 58–60.

Jos este tai epäsuhta lakkaa kohtuullisessa ajassa, ostaja saa kuitenkin vaatia, että myyjä täyttää sopimuksen. KL 23 §:ssä säädetään vielä, että ostaja menettää oikeuden vaatia sopimuksen täyttämistä, jos hän viivyttelee kohtuuttoman kauan vaatimuksen esittämisessä.

Myyjän esteen ei tarvitse olla sellainen objektiivinen mahdottomuus, jota hän tai kukaan muukaan ei pystyisi täyttämään.⁶⁰ Vastuusta vapautumista koskevissa tapauksissa myyjä voi vedota sellaisiin esteisiin, jotka kohdistuvat vain myyjään huomioiden sen, että tämä ei voi myöskään käyttää mitään vaihtoehtoisia suoritustapoja. Sopimuksen täyttämisestä voi tulla mahdotonta esimerkiksi silloin, kun tietty yksilöllinen esine tuhoutuu ennen luovutusta. Tämä ei kuitenkaan välttämättä poista myyjän vahingonkorvausvelvollisuutta.⁶¹

KL 23 §:n tulkinta ei ole helppoa. Sitä pidettiin vaikeaselkoisena jo lakiehdotusta koskevissa lausunnoissa⁶². Kyseistä lainkohtaa ei ole myöskään käsitelty kovinkaan paljon oikeuskirjallisuudessa.

Myyjä voi vapautua tietyissä erityistilanteissa vahingonkorvausvastuusta ostajaa kohtaan viivästyessään irtaimen tavaran toimituksessa. KL 27 §:n mukaan ostajalla on oikeus korvaukseen vahingosta, jonka hän kärsii myyjän viivästyksen vuoksi, jollei myyjä osoita, että viivästys johtuu hänen vaikutusmahdollisuuksiensa ulkopuolella olevasta esteestä, jota hänen ei kohtuudella voida edellyttää ottaneen huomioon kaupantekohetkellä ja jonka seurauksia hän ei myöskään kohtuudella olisi voinut välttää eikä voittaa.

Jotta ylivoimaiseen esteeseen vetoamisessa voi menestyä, edellytetään tyypillisesti sitä, että kyseessä oleva este

- on ilmennyt vasta sopimuksen tekemisen jälkeen,
- on ollut osapuolten kontrollipiirin ulkopuolella eli he eivät ole voineet estää sen tapahtumista,
- on ollut odottamaton eikä sitä ole voinut kohtuudella ennakoida sopimusta tehtäessä sekä
- on tehnyt sopimuksen suorittamisen mahdottomaksi kokonaan tai osittain taikka tehnyt siitä kohtuuttoman vaikeaa olosuhteet huomioon ottaen.

Ylivoimaiseen esteeseen ei voi vedota, jos este on ollut tiedossa jo sopimuksen tekovaiheessa. Esimerkiksi, jos myyjä tiesi sopimusneuvotteluissa, että muutama hänen tehtaallansa

⁶⁰ Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 65–66.

⁶¹ HE 93/1986 vp, s. 26.

⁶² Ks. Cantell 1985, s. 69.

työskentelevä työntekijä on altistunut koronavirukselle, hänen olisi tullut kertoa siitä sopimuskumppanilleen lojaliteettivelvollisuuden ja tiedonantovelvollisuuden takia.

KL 27 §:n säätämistä koskevaan hallituksen esitykseen on kirjattu tyypillisiä tilanteita, jotka voidaan luokitella ylivoimaiseksi esteeksi. Luettelossa ei ole mainittu epidemiaa, pandemiaa tai muutakaan tartuntatautiä ylivoimaisena esteenä. Hallituksen esitykseen kirjattua listaa ei kuitenkaan sisällytetty KL 27 §:ään, koska sen ajateltiin johtavan säännökseen liian ankaraan tulkintaan.⁶³

Koronaviruksesta aiheutuneet olosuhteiden muutokset ovat olleet poikkeuksellisia ja ennakkoimattomia. Siksi se, soveltuvatko yritysten yleisesti käyttämät vastuuta ja suoritusvelvollisuutta koskevat sopimusehdot sen aiheuttamiin suoritusesteisiin, on epäselvää⁶⁴. Jos sopimusehtoja ei voida soveltaa tai suoritusesteeseen liittyviä ehtoja ei ole sovittu, tilannetta tulkitaan lain, esimerkiksi KL 23 ja 27 §:ien, pohjalta. KL:n säännöksiä on myös mahdollista käyttää vertailukohtana kohtuulliselle lopputulokselle niissä tapauksissa, kun sopimuksessa on sovittu KL:sta poikkeavasti⁶⁵.

2.3 Sopimustulkinta ja sopimustahto

Sopimustulkinta on tapa, jolla pyritään ensisijaisesti määrittämään osapuolten tarkoitus sopimussisällöksi⁶⁶. Siinä pyritään selvittämään se, onko osapuolilla yhteinen tahto ja mikäli on, tulee sopimuksen sisältö myös vahvistaa sen mukaiseksi⁶⁷. Suomessa on vähän sopimuksen tulkintaa koskevia lainsäädännöksiä⁶⁸, joten viimekädessä tuomioistuimet tulkitsevat sopimusta⁶⁹.

Sopimustulkinnassa otetaan huomioon monta asiaa.⁷⁰ Yksittäiset ilmaisut voivat muodostua oikeustoimiksi, joista voi myöhemmin syntyä sopimus. Tällainen tilanne on esimerkiksi se,

⁶³ HE 93/1986 vp, s. 29.

⁶⁴ Esimerkiksi International Chamber of Commerce (ICC) päivitti sen mallisopimusehdot kattamaan entistä selkeämmin koronaviruksen kaltaiset yllättävät tapahtumat ks. ICC Force Majeure and Hardship Clauses 2020.

⁶⁵ HE 93/1986 vp, s. 14.

⁶⁶ Ks. esim. Hemmo 2003A, s. 602. Niin sanottu osapuolisuuntautunut tulkinta; Annola 2016, s. 1.

⁶⁷ Annola 2016, s. 15–16.

⁶⁸ Esimerkiksi OikTL ei sisällä sopimuksen tulkintaa koskevia sääntöjä. CISG 8 artiklassa on erityinen sääntö kauppasopimusten tulkinnasta.

⁶⁹ Hemmo – Hoppu jatkuva julkaisu, Sopimusoikeus > 7. Sopimuksen keskeinen sisältö > Sopimuksen tulkinta.

⁷⁰Ks. Ramberg – Ramberg 2016, s. 160.

että A luovuttaa B:lle omistusoikeuden tiettyyn irtaimeen esineeseen sen vuoksi, kun B maksaa A:lle 500 euroa. Tässä tilanteessa voidaan katsoa, että A:n ja B:n välille on syntynyt sopimus.⁷¹

Osapuolten yksittäisen tahdonilmaisun selvittäminen on tärkeää. Vaikka tietty tahdonilmaisus on kirjattu eri tavalla kuin mitä osapuolet sillä todellisuudessa tarkoittavat, tulee tällaiselle tahdonilmaisulle antaa se merkitys, minkälaisena osapuolet sen itse yksimielisesti ymmärtävät. Sopimuksessa käytetty väärä nimike ei näin ollen muuta asian oikeudellista luonnetta, mikäli osapuolet ovat yksimielisiä sen todellisesta sisällöstä (*falsa demonstratio non nocet*).⁷²

Myös lojaliteettivelvollisuudella voi olla merkitystä sopimusten tulkinnassa. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, jos toinen osapuoli on tiennyt vastapuolen käsittäneen väärin sopimusehdon eikä ole oikaissut tietoa asianmukaisella tavalla. Tässä tilanteessa väärinkäsityksestä tietoinen osapuoli ei voi vedota sinänsä pätevään sopimusehtoon ja epälojalisuus voidaan ottaa huomioon osana sopimuksen tulkintaa.⁷³

Sopimustulkinta tulee järjestää siten, että siinä voidaan hyödyntää osapuolten tarkoituksesta kertovaa materiaalia. Tulkinnan vaiheet voidaan Annolan mukaan jakaa kolmeen osaan, jotka kuvaavat tulkinnan ajallista etenemistä. Vaiheet ovat:

1. sopimusmateriaalin yksilöiminen,
2. sen materiaalin määrittäminen, jota käytetään sopimusmateriaalin merkityksen arvioimiseen (tulkintamateriaali) sekä
3. tulkintaoperaatio, jossa sopimusmateriaalille tai sen osalle määritellään merkitys tulkintamateriaalin avulla.⁷⁴

Annolan mukaan sopimus on yksilöitävä ennen kuin sitä voidaan alkaa tulkitsemaan.⁷⁵ Telarannan mukaan sopimustulkinnassa tulkinnan kohteena on kyseisen tahdonilmaisun antajan käyttäytyminen kokonaisuudessaan.⁷⁶

⁷¹ Ks. Kaisto 2015, s. 22–23.

⁷² Ks. esim. Telaranta 1990, s. 92–94. Teoksessa kerrotaan eräästä eteläeurooppalaisesta oikeustapauksesta, jossa osapuolet olivat kirjanneet viinikellarin kirjastoksi sopimuksessaan. Kun molemmat osapuolet olivat yksimielisiä siitä, mitä sillä todellisuudessa tarkoitettiin, katsottiin sopimuksessa kirjaston tarkoittavan todellisuudessa viinikellaria.

⁷³ Ks. Niemi 1996, s. 190.

⁷⁴ Annola 2016, s. 17.

⁷⁵ Annola 2016, s. 19.

⁷⁶ Telaranta ei pyri erityisesti erottamaan sopimusta muusta tulkintamateriaalista. Telaranta 1990, s. 99.

Yksittäisen sopimuksen sisältöä määriteltäessä tulee Rambergin ja Rambergin mukaan ottaa huomioon:

- mitä sopimuksen osapuolet ovat täsmällisesti sanoneet ja kirjanneet,
- mitä osapuolet ovat epäsuorasti olettaneet sopimukselta,
- sopimuksen tarkoitus ja päämäärä,
- miten osapuolet ovat käyttäytyneet sopimusneuvottelujen yhteydessä ja sopimuksen täyttämisen alkaessa,
- tahdonvaltainen oikeus sekä
- kauppatapa.⁷⁷

Kaikki sopimussuhteessa vallitsevat velvoitteet eivät tule sopimuksessa sovitun tai osapuolten ilmaisemien muiden tahdonilmaisujen kautta sovellettaviksi. Sopimusta on myös mahdollista täydentää, jolloin sitä koskevat normit voivat olla peräisin lainsäädännöstä tai yleisistä sopimusoikeuden periaatteista⁷⁸. Myös osapuolten itsensä laatima materiaali voi saada paljon merkitystä tulkintamateriaalina, vaikka se olisi vain kontekstimateriaalia eikä osa sopimusta⁷⁹.

Jos sopimuksessa käytetään vakioehtoja, Annolan mukaan tyypillinen ongelma on siinä, ovatko ehdot tulleet osaksi sopimusmateriaalia vai kuuluvatko ne kontekstimateriaaliksi eli sellaiseksi materiaaliksi, jota käytetään osapuolen tarkoituksen määrittämiseen⁸⁰. Vakioehdot voivat jäädä kokonaan kontekstimateriaalin ulkopuolelle, mikäli niiden liittymä sopimukseen puuttuu.

Ylivoimaista estettä koskevat sopimusehdot ovat yleensä vakioehtoja. Siksi niissä ei ole aina yksilöity riittävän tarkasti kaikkia mahdollisia tilanteita, joihin ne voivat soveltua.⁸¹ Toinen haaste voi olla se, että sopimusehtoon on kirjoitettu tyhjentävä luettelo ylivoimaista estettä koskevista tilanteista, mutta kaikkea ei ole osattu ennakoita.

Koronaviruksen aiheuttamien olosuhteiden muutoksista on sopimusehdoissa voitu käyttää nimikettä, jolla osapuolet ovat tosiasiallisesti tarkoittaneet tämänkaltaista tilannetta, mutta jota ei sanasta sanaan ole kirjoitettu näin. Koronaviruksen kaltaiseen olosuhteiden muutokseen

⁷⁷ Ramberg – Ramberg 2016, s. 160. Sopimusmateriaalin osaksi voi muodostua myös aiempi sopimuskäytäntö ja toimintaympäristöön sisältyvä materiaali. Annola 2016 s. 21.

⁷⁸ Ks. Halila – Hemmo 2008, s. 17; Annola 2016, s. 33.

⁷⁹ Annola 2016, s. 146–147.

⁸⁰ Annola 2016, s. 146–147.

⁸¹ Ks. esim. KKO 2016:10 kohta 33.

on voitu varautua kirjaamalla sopimukseen esimerkiksi, että Ebolan kaltainen tilanne on ylivoimainen este.

Vaikka ehdot olisivat kokonaisuutena arvioiden muuten osana sopimusmateriaalia, yksittäinen vakiosopimuksen ehto voi jäädä sopimuksen ulkopuolelle esimerkiksi silloin, jos ehto on yllättävä ja ankara. Tällaisia ehtoja koskeva korostamisvaatimus tarkoittaa sitä, että vastapuolelle tulee tehdä selväksi ja erityisesti huomauttaa tätä koskevasta yllättävästä ja ankarasta sopimusehdosta, jotta tällainen ehto tulee sitovaksi.⁸² Vakioehtojen tulkinta tulisikin tehdä vasta sen jälkeen, kun niille on pystytty määrittämään asema tulkintamateriaalina⁸³.

Sopimustulkinta voi saada merkitystä koronaviruksesta aiheutuvien olosuhteiden muutosten myötä niissä tilanteissa, joissa myyjän viivästyksestä on sovittu KL:n säännöksistä poikkeavasti tai kun sopimukseen on otettu ylivoimaista estettä koskeva ehto. Merkitystä voi olla esimerkiksi sillä, millaiseksi osapuolet ovat ymmärtäneet ylivoimaisen esteen sopimusta solmittaessa.

Myös eri valtioiden lainsäädäntö vaikuttaa ylivoimaisen esteen soveltamiseen. Joissakin valtioissa ylivoimaisesta esteestä ei ole säädetty laissa. Tällöin ylivoimaista estettä koskevaa sopimusehtoa sovelletaan, jos siitä on erikseen sovittu.⁸⁴

Jos sopimuksessa ei ole ylivoimaista estettä koskevaa ehtoa tai se ei ole riittävän yksilöity, sovellettavaksi voi tulla KL, muun valtion vastaava laki tai CISG. Hankalin tilanne ylivoimaiseen esteeseen vetoavan osapuolen kannalta on se, että vieraan valtion laki, joka ei tunne ylivoimaista estettä, tulee sovellettavaksi. Tällaisessa tapauksessa *force majeure* -tilanteeseen ei ole mahdollista vedota.

Kansainvälistä kauppaa koskevissa tapauksissa on syytä huomioida myös ulkomailla vakiintuneet sopimusten tulkintatavat. Tämä vaatii vertailevaa tarkastelua tulkinnassa käytettävien välineiden välillä.⁸⁵

Kansainvälisen kaupan yhteydessä voidaan käsitellä tilanteita, jotka eivät ole vakiintuneet suomalaisessa sopimusoikeudessa, kuten niin sanottua ”*frustration*” tilannetta. Tällä tarkoitetaan sitä, että sopimus on mahdollista suorittaa loppuun, mutta sen suorittaminen on absurdi ja tarpeeton. Esimerkki tällaisesta tilanteesta voi olla vaikkapa kalliin parvekkeen

⁸² Ks. Wilhelmsson 2008, s. 92–97; Hemmo 2003A, s. 162; Telaranta 1990, s. 190; Hoppu – Hoppu 2016, s. 80; Kaisto 2015, s. 424–426.

⁸³ Ks. Annola 2016, s. 153–157.

⁸⁴ Ks. Hoppu DL 2020, s. 302.

⁸⁵ Annola 2016, s. 51.

vuokraaminen kruunajaisten katsomista varten. Kun kruunajaiset peruuntuvat, tulee myös kalliin parvekkeen vuokraamisesta tarpeetonta. Vuokraus menettää kokonaan sen alkuperäisen käyttötarkoituksen, vaikka parvekkeen käyttäminen on edelleen mahdollista.⁸⁶

2.4 Lojaliteettiperiaate

Lojaliteettiperiaate on sopimusoikeuden keskeisimpiä periaatteita. Sen mukaan osapuolten tulee ottaa huomioon toistensa intressit⁸⁷. Sopimuksen yhteistoimintaluonne ja sopijapuolten yhdenvertaisuus, ennen kaikkea tiedollinen tasavertaisuus, korostuvat lojaliteettiperiaatteen yhteydessä.⁸⁸ Lojaliteetin tuntomerkkeinä sopimussuhteessa voidaan pitää luottamusta, yhteistä päämäärää ja yhteistä toimintaa⁸⁹. Myös Suomen perustuslain (731/1999) 6.1§:n mukainen yhdenvertaisuus ulottuu sopimusosapuolten välisiin suhteisiin⁹⁰.

Lojaliteettiperiaatteen ytimenä pidetään sitä, että sopimusosapuolen on otettava toisen osapuolen intressit huomioon tietyssä laajuudessa ja vältettävä aiheuttamasta tälle vahinkoa omalla toiminnallaan.⁹¹ Tässä yhteydessä on pohdittu esimerkiksi sitä, milloin osapuoli saa ryhtyä sellaiseen tekoon, joka on sopimuksen ehtojen mukaisesti sallittua ja josta kyseinen osapuoli itse hyötyy, mutta jolla voi olla haitallisia seurauksia vastapuolen liiketoimintaan.⁹² Tämän kaltainen tilanne voisi olla esimerkiksi se, että pitkä toimitussopimus irtisanotaan yllättäen. Lojaliteettiperiaate korostuu näissä sopimussuhteissa, koska niissä osapuolten välille voi syntyä tietynlainen riippuvuussuhde.

Lojaliteettiperiaate perustuu vahvasti oikeuskirjallisuuteen. Taxellin ja Ämmälän mukaan lojaliteettivelvollisuus on yleisnimitys niille velvollisuuksille, joita sopimusosapuolella on toista osapuolta kohtaan. Tämän näkökannan mukaan lojaliteettiperiaate jakautuu yksittäisiin erityisvelvollisuuksiin.⁹³ Lojaliteettiperiaatteen suppeimpana muotona voidaan pitää sitä, että sopimuskumppani ei saa käyttää oikeuksia niin, että niiden ainoa päämäärä on

⁸⁶ Ks. esim. Kurkela 2003, s. 256; Lampinen – Salokangas 2020.

⁸⁷ Ks. esim. Karhu – Tolonen 2012, s. 94.

⁸⁸ KKO 2007:72. Tapauksessa pankilla katsottiin olleen lojaliteettivelvollisuuteensa pohjautuen tiedonantovelvollisuus, jonka laiminlyöminen katsottiin sopimusrikkomukseksi.

⁸⁹ Ks. Karhu – Tolonen 2012, s. 94–95.

⁹⁰ Niin sanottu *Drittwirkung vaikutus*, ks. Telaranta 1990, s. 345.

⁹¹ Ks. Taxell 1972, s. 81; Halila – Hemmo 2008, s. 11.

⁹² Hemmo 2015, s. 112–113. Hemmo pohtii lojaliteettiperiaatetta pitkään jatkuneissa sopimussuhteissa.

⁹³ Tämän näkökannan mukaan lojaliteettivelvollisuutta ilmenee osapuolille asetetuissa erityisissä velvoitteissa, kuten myötävaikutusvelvollisuudessa, reklamaatiovelvollisuudessa, tiedonantovelvollisuudessa, uskollisuusvelvollisuudessa sekä kunnianvastaiset ja arvottomat oikeustoimet kieltävässä OikTL 33§ säännöksessä. Taxell 1976; Taxell DL 1977, s. 148–155; Ämmälä 1994, s. 3–50.

toisen osapuolen vahingoittaminen (niin sanottu *shikaanikielto*)⁹⁴. Myös se, että sopimus-
kumppani ottaa huomioon vastapuolelle aiheutuvan vahingon ja pyrkii toiminnallaan mini-
moimaan siitä hänelle aiheutuvaa haittaa ilman, että vaarantaa kohtuudella omia etuja, on
osa lojaliteettiperiaatetta.

Muukkosen esittämän kannan mukaan lojaliteettiperiaate erotetaan osapuolten muista vel-
vollisuuksista kokonaan itsenäiseksi periaatteeksi. Tämän ajatustavan mukaan lojaliteettipe-
riaatetta on arvioitava viime kädessä itsenäisesti kussakin sopimuksessa. Osapuolten välinen
yhteistoiminta ja heidän välisen suhteensa laatu vahvistaa lojaliteettiperiaatetta.⁹⁵ Lojaliteet-
tiperiaatteen lisäksi on puhuttu myös lojaalisuusvelvollisuudesta ja lojaliteettivelvollisuu-
desta⁹⁶.

On katsottu, että sekä lojaliteettivelvollisuus että kohtuuden arvioiminen tulee huomioida
sopimusneuvotteluja, sopimuksen täyttämistä sekä sopimusrikkomusta arvioitaessa.⁹⁷ Loja-
liteettivelvollisuuden rikkomista on toisinaan pidetty jopa rajoitettuna sopimusrikkomuk-
sena⁹⁸, jolloin se voi olla myös rikosoikeudellisesti rangaistavaa⁹⁹.

Lojaliteettivelvollisuus voi ilmentyä ennen sopimuksen syntymistä neuvottelulojaliteettina.
Se tarkoittaa, että osapuolten pitää sopimusneuvotteluja käydessään olla rehellisiä. Neuvot-
telulojaliteetti on sen osapuolen velvollisuus, joka tietää enemmän neuvottelujen kohteena
olevasta asiasta¹⁰⁰. Se, että toimii vastoin tätä velvollisuutta, voidaan katsoa sopimusrikko-
mukseksi. Tästä voi seurata velvollisuus korvata vastapuolelle aiheutunut negatiivinen sopi-
musetu eli se etu, jonka hän olisi saanut ilman, että sopimusneuvotteluja olisi alun perinkään
aloitettu.¹⁰¹

Neuvottelulojaliteetin välinen suhde ylivoimaiseen esteeseen ei ole erityisen merkittävä,
koska tällainen este ei todennäköisesti ole ollut kummankaan osapuolen tiedossa neuvotte-
luissa. Teoreettisesti ajatellen tätä lojaliteettivelvoitetta voitaisiin joutua pohtimaan ko-
ronaviruspandemiaan liittyvissä tilanteissa esimerkiksi silloin, jos toinen osapuoli olisi

⁹⁴ Halila – Hemmo 2008, s. 11; Havansi 1992, s. 308.

⁹⁵ Ks. Muukkonen 1975, s. 356–364; Muukkonen LM 1993, s. 1030–1048.

⁹⁶ Ks. esim. Mähönen 2012, s. 124–125.

⁹⁷ Ks. Mähönen 2012, s. 124.

⁹⁸ Ks. Mähönen 2012, s. 124.

⁹⁹ Lojaliteettivelvollisuuden rikkomisen voi täyttää petoksen tunnusmerkistön, jolloin se on rikosoikeudelli-
sesti rangaistava teko. Rikoslaki (39/1889) 36 luku. Ks. Nuutila – Majanen 2008, s. 973–1005.

¹⁰⁰ Ks. Karhu – Tolonen 2012, s. 94.

¹⁰¹ KKO 1984 II 181. Tapaus on tärkeä neuvottelulojaliteetin osalta. Ks. Ämmälä 1994, s. 5. Neuvotteluloja-
liteetti on nähty sopimuksen tekotuottamuksen (*culpa in contrahendo*) kääntöpuolena. Ks. Hemmo 1998, s.
198–204; Mähönen 2012, s. 129.

tiennyt jo neuvotteluvaiheessa rajojen sulkeutumisesta siinä valtiossa, jossa hän toimii ja salannut tämän tiedon neuvottelukumppaniltaan.

Tiedonantovelvollisuus tarkoittaa sitä, että osapuolen on annettava sopimuksen tekovaiheessa ja sopimuksen aikana tietoa toiselle osapuolelle¹⁰². Tiedonantovelvollisuus on sopimustyyppikohtainen ja sen soveltumiseen vaikuttaa muun muassa se, onko sopimuksessa, laissa tai oikeuskäytännössä asetettu velvollisuus antaa tietoa toiselle osapuolelle¹⁰³.

Tiedonantovelvollisuuden rikkominen voidaan katsoa petolliseksi viettelyksi, jolloin sopimus voi olla OikTL 30 §:n nojalla pätemätön. Tiedonantovelvollisuuden rikkomisesta voi seurata myös kyseisen sopimusehdon sovittelu¹⁰⁴.

Tiedonantovelvollisuus koronavirukseen liittyvissä tilanteissa tarkoittanee ainakin sopimus-kumppanin informoimista liikepaikan sijaintivaltion viranomais määräyksistä, omaan tuotantokapasiteettiin ja muista sopimuksen täyttämiseen liittyvistä olennaisista asioista.

Täyttämislajiteetti tarkoittaa sopimuksen voimassaollessa vallitsevaa lojaliteettivelvollisuutta osapuolten välillä¹⁰⁵. Tämä on merkittävä velvollisuus esimerkiksi kestopopimusten¹⁰⁶ kaltaisissa pitkissä sopimussuhteissa. Niihin liittyvissä tilanteissa lojaliteettivelvollisuuden rikkominen voi johtaa siihen, että sopimus tulkitaan pätemättömäksi OikTL 31 tai 33 §:n nojalla. Se voi myös olla peruste pitkäkestoisen sopimussuhteen irtisanomiselle tai sen sovittelukselle.¹⁰⁷

Tavarantoimittaja ei saa suosia liiketoiminnalleen merkityksellistä asiakasta ja toimittaa näiden tilauksia ensisijaisesti muiden sopimuskumppaneiden kustannuksella. Hoppu on todennut, että myös koronaviruksesta aiheutuneissa tilanteissa sopimuskumppaneita tulisi kohdella tasapuolisesti ja toimittaa näille alkuperäinen tilaus toimituskapasiteettiin suhteutettuna määränä pro rata -periaatteella tai vaihtoehtoisesti toimia aikaprioriteettiperiaatteen mukaisesti.¹⁰⁸

¹⁰² Tiedonantovelvollisuus on nähty nimenomaan osana lojaliteettiperiaatetta, ks. esim. Taxell 1993, s. 120.

¹⁰³ Ks. myös Häyhä 2005, s. 142. Vakuutuksenantaja on oikeutettu esittämään vahinkoa kärsineelle suoraa vakuutus sopimukseen perustuvia väitteitä, jolloin vakuutuksenottajan tai vakuutetun laiminlyöty tiedonantovelvollisuus lisääntyneen vaaran suhteen voi vaikuttaa vakuutuksenantajan maksaman vakuutus korvauksen määrään.

¹⁰⁴ Ks. Pöyhönen 1988, s. 309; Mähönen 2012, s. 136.

¹⁰⁵ Ks. Mähönen 2012, s. 30.

¹⁰⁶ Kestopopimuksella tarkoitetaan pysyvästi voimassa olevaa sopimusta. Ks. esim. Norros 2018, s. 179–182. Aurejärvi – Hemmo 2007, s. 12.

¹⁰⁷ Ks. Mähönen 2012, s. 135–136.

¹⁰⁸ Hoppu DL 2020, s. 307.

Toimituskapasiteetin laskiessa koronaviruksen vuoksi joidenkin tuotteiden hinnat voivat nousta. Näin kävi esimerkiksi käsidesinfointiaineelle, joka kallistui koronaviruspandemian alussa. Jos yritys tällaisessa tilanteessa myy tuotetta korkeampaan hintaan sivuttaen aiemmat sopimuksensa, kyseessä on Hopun mukaan sopimusrikkomus.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Hoppu DL 2020, s. 307.

3. MYYJÄN VIIVÄSTYS SOPIMUSRIKKOMUKSENA

3.1 Tavarán luovutusajankohta erityyppisissä kaupoissa

Myyjän viivästyksen arvioimiseen vaikuttaa se, milloin tavara olisi pitänyt luovuttaa ostajalle.

Erityyppisissä kaupoissa KL:n mukaan luovutushetki on erilainen:

- Noutokaupassa (KL 6 §), jossa tavarán luovutus tapahtuu ostajan saadessa sen hallintaansa, viivästyksen ratkaisee se, onko tavara ollut ostajan noudettavissa sopimuksessa sovittuna oikeana ajankohtana.
- Paikalliskaupassa (KL 7.1 §), jossa myyjä kuljettaa tavarán ostajan luokse, tavarán luovutus tapahtuu ostajan saadessa tavarán hallintaansa. Näissä tilanteissa myyjän viivästysvastuu määräytyy sen mukaan, milloin tavara tulee ostajalle perille. Viivästys voi tässä tapauksessa johtua siitä, että tavaraa ei lähetetä ajoissa tai siitä, että kuljetuksen aikana tapahtuu viivästys.
- Kaukokaupassa (KL 7.2 §) tavarán luovutus, mikäli myyjä ei itse vastaa tavarankuljetuksesta, tapahtuu jo lähetyspaikkakunnalla. Riski kuljetuksen viivästymisestä lähetyspaikkakunnalta määräpaikkakunnalle on ostajalla. Näissä tapauksissa myyjän viivästysvastuun kannalta on merkitystä sillä, onko tavara luovutettu rahdinkuljettajalle oikeaan aikaan.

Ellei tavaraa ole luovutettava vaadittaessa tai viipymättä eikä luovutuksen ajankohdasta muutenkaan voida katsoa sovituksen, tavara on luovutettava KL 9 §:n mukaan kohtuullisessa ajassa kaupanteosta. KL 9.3 §:n mukaan myyjällä on tiedonantovelvollisuus noutokaupassa, mikäli hänen on määrättävä luovutuksen ajankohta. KL:ssa lähtökohtana voidaan pitää noutokauppaa. CISG:ssä lähtökohtana pidetään kuljetuskauppaa. Siinä myyjä on luovuttanut tavarán, kun se on siirtynyt ensimmäisen rahdinkuljettajan hallintaan tavarán ostajalle kuljetamista varten¹¹⁰.

Myyjä ei joudu vastuuseen viivästyksestä, jos se, ettei tavaraa ole luovutettu oikeaan aikaan, on johtunut ostajasta tai ostajan puolella olevasta syystä (KL 22 §). Ostajan syyksi katsotaan esimerkiksi se, että tämä ei ole noutokaupassa noutanut tavaraa myyjältä sovittuna

¹¹⁰ Ks. Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 89.

ajankohtana¹¹¹. Myös se, että viivästys johtuu ostajan sairastumisesta, poistaa myyjän vastuun¹¹². Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi sellainen, että ostaja tai tämän puolella oleva taho, esimerkiksi rahdinkuljettaja, on sairastunut koronavirukseen ja tavaran hakeminen viivästyy tämän vuoksi.

Toimituslausekkeet ja muut sopimusehdot siitä, missä ja milloin tavara on luovutettava, vaikuttavat myös myyjän viivästykseen arvioimiseen¹¹³. Tavaran perilletulo voi viivästyä myyjän toimenpiteiden vuoksi, jotka ovat samankaltaisia kuin viivästys, mutta eivät ole KL 22 §:n mukaisia¹¹⁴.

Ostajalla ei välttämättä ole oikeutta vaatia myyjältä mitään viivästykseen seurauksia, jos tavaraa ei ole luovutettu ajoissa viranomaisen päätöksen tai muun toimenpiteen vuoksi ja olosuhteiden puitteissa on katsottava, että riski tapahtuneesta on ostajalla. Tällainen tilanne on esimerkiksi se, jos ostajalle ei ole myönnetty lupaa, jonka hän tarvitsee voidakseen ottaa tavaran vastaan.¹¹⁵

CISG:n 30 artiklassa säädetään myyjän velvollisuuksista. Myyjän tulee luovuttaa tavara, antaa sitä koskevat asiakirjat ja siirtää omistusoikeus tavaraan sopimuksen ja CISG:n edellyttämällä tavalla. Tavaran oikea-aikaisesta luovuttamisesta ostajalle ja sen mukaisista myyjän velvollisuuksista säädetään CISG:n 33 artiklassa. Tämän mukaan myyjä syyllistyy sopimusrikkomukseen, mikäli hän ei luovuta tavaraa määrättyä päivänä, määräaikana tai kohtuullisen ajan kuluessa sopimuksen teosta.

3.2 Mitä ostaja voi tehdä, kun myyjä viivästyy suorituksessaan?

3.2.1 Ostajan keskeiset oikeudet ja velvollisuudet

Ostajan keskeinen velvollisuus on maksaa kauppahinta myyjälle. Ostajalla on kuitenkin oikeus pidäytyä kauppahinnan maksamisesta, jos myyjä ei toimi sopimuksessa sovitun

¹¹¹ Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 55–56.

¹¹² Ks. Routamo – Ramberg 1997, s. 40.

¹¹³ Sopimuksissa käytettävistä toimituslausekkeista, ks. esim. Hoppu – Hoppu 2016, s. 170.

¹¹⁴ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 54. Tavaran perilletulo voi viivästyä myyjän toimenpiteistä, joka ei kuitenkaan ole KL 22 § mukainen viivästys. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, jos myyjä on antanut rahdinkuljettajalle virheellisen toimitusosoitteen. Näissä tilanteissa hänen katsotaan yleensä rikkoneen sopimuksen sivuvelvoitteen., ks. Hagstrom 2005, s. 135.

¹¹⁵ HE 93/1986 vp, s. 67.

mukaisesti. Ostajan oikeus pidäytyä maksamasta kauppahintaa koskee eräänntyntä kauppahintaa tai sen osaa.

Käteiskaupassa KL 49 § suojaa ostajaa siten, että hänen ei tarvitse maksaa kauppahintaa ennen kuin tavara on sopimuksen mukaisesti hänen saatavillaan tai määrättävänä¹¹⁶. KL 42 ja 49 §:ien mukaisessa tilanteessa ostaja reagoi siinä hetkessä tapahtuneeseen myyjän toimintaan. Jos myyjä viivästyy suorituksessaan, ostaja saa lähtökohtaisesti KL 42 §:n mukaan pidäytyä kauppahinnan maksamisesta vaatimustaan vastaavalta osalta, vaikka hänellä on velvollisuus maksaa kauppahinta tai sen osa ennen tavarantoivotusta¹¹⁷.

Jos ostajalla on myyjän viivästykseen perustuva sopimussakko- tai vahingonkorvausvaatimus, hän saa vähentää tätä vastaavan määrän kauppahinnasta. Jos osapuolet ovat sopineet lisäajasta, ostaja voi pidäytyä maksamasta eräänntyvää maksuerää odottaessaan tavarantoivotusta ja varautuessaan mahdolliseen kaupan purkuun, jos myyjä ei edelleenkään pysty toimittamaan tavaraa.¹¹⁸

Myyjä ei voi kohdistaa ostajaan maksuviivästyksen seuraamuksia, jos ostaja käyttää oikeuttaan pidäytyä maksamasta kauppahintaa. Jälkikäteen myyjä voi vedota sopimusrikkomukseen, mikäli ostajan arvio vaatimuksen määrästä tai sen perusteesta osoittautuu vääräksi. Tässä tapauksessa myyjä voi esimerkiksi vaatia viivästyskorkoa sille osalle maksua, jonka ostaja on pidättänyt aiheettomasti.¹¹⁹

KL 49.2 §:n mukaan ostajalla on oikeus tarkastaa tavara ennen kauppahinnan maksamista, jos myyjän ja ostajan välillä ei ole sovittu toisin. KL 49 §:n on nähty suojaavan ostajaa myös siten, että kun kauppahinnan maksun ajankohdasta ei ole sovittu muuta, myyjän viivästyessä toimituksestaan myös kauppahinnan maksamisen ajankohta siirtyy vastaavasti¹²⁰.

Huomionarvoista on, että KL 42 §:n mukainen ostajan oikeus pidäytyä maksamasta kauppahintaa tavarantoivotus ajankohtaan asti edellyttää, että myyjä on syyllistynyt sopimusrikkomukseen. Sen sijaan KL 49 §:ssä ei edellytetä myyjän sopimusrikkomusta.

Myös ostajan pitää vaikuttaa käytettävissään olevilla keinoilla siihen, että kauppa voidaan toteuttaa. KL:n 51 §:n mukaisia ostajan velvollisuuksia sopimuksen täyttämässä ovat

¹¹⁶ HE 93/1986 vp, s. 115.

¹¹⁷ HE 93/1986 vp, s. 98.

¹¹⁸ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 96.

¹¹⁹ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 96.

¹²⁰ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 58. Vrt. Rautio 2002, s. 63.

myötävaikuttaminen kauppaan sekä tavaran vastaanottaminen tai noutaminen. Ostajan kauppahinnan maksamisesta säädetään KL 48 §:ssä.

CISG:n 58 artikla käsittelee ostajan oikeutta pidättyä maksamasta kauppahintaa. Sen mukaan ostajan tulee maksaa kauppahinta silloin, kun myyjä asettaa joko tavaran tai tavarasta määräämiseen oikeuttavat asiakirjat ostajan määrättäviksi. Myyjän viivästyksen voidaan nähdä oikeuttavan ostajan pidättymään kauppahinnan maksamisesta, kunnes kaupan kohteena oleva tavara tai sitä koskevat asiakirjat on luovutettu ostajan haltuun. Tämä koskee vain niitä tilanteita, jossa sopimuksessa ei ole sovittu mitään maksun ajasta ja paikasta. CISG:n 58 artiklan ostajaa suojaava vaikutus on nähty melko vähäisenä, koska kansainvälisessä kaupassa osapuolet sopivat usein CISG:stä poikkeavasta maksun ajankohdasta¹²¹.

3.2.2 Ennakkoviivästys

Joissakin tilanteissa ostajalla voi olla tarve vedota sopimusrikkomukseen jo ennen kuin myyjä on viivästynyt toimituksessaan. Ennakoidusta sopimusrikkomuksesta säädetään KL:n 61–63 §:ssä. Niihin tilanteisiin, joissa viivästys koskee vain osaa toimituksesta sovelletaan KL:n 43.1 §:ää.

Ennakkoviivästys koskee tilannetta, jossa ostajalla on jo ennen tavaran toimituspäivää perusteltu syy olettaa, että myyjä tulee viivästymään ja siten syyllistymään sopimusrikkomukseen. Tällaisessa tilanteessa ostajalla on oikeus KL 61 §:n pysäyttämisoikeuden mukaisesti keskeyttää omalta osaltaan sopimuksen täyttäminen ja pidättyä suorituksestaan.

Ostajalla voi olla oikeus käyttää pysäyttämisoikeuttaan sellaisessa tapauksessa, jossa myyjä ei ole ryhtynyt tarvittaviin toimenpiteisiin, jotta tavara saataisiin luovutettua ostajalle sovittuna aikana. Tämän kaltainen tilanne on esimerkiksi silloin, jos myyjä ei ole hoitanut hänen vastuullaan olevia asioita valmistellessaan tavaran luovuttamista ostajalle.

Ostajan pysäyttämisoikeuden käyttämiseen oikeuttavien olosuhteiden on ilmentävä sopimuksen teon jälkeen. Toisin sanoen hän ei voi vedota sellaisiin olosuhteisiin, jotka ovat olleet hänen tiedossaan jo sopimuksen tekovaiheessa. Ostaja voi kuitenkin vedota tällaisiin

¹²¹ CISG:n 58 artiklan kritiikistä ks. esim. Rautio 2002, s. 45–47.

olosuhteisiin, mikäli hän pystyy näyttämään, että ne eivät ole olleet hänen tiedossaan sopimuksen tekovaiheessa¹²².

KL 61.1 §:ssä viitataan osapuolen toimintaan ja taloudellisiin oloihin. Kyseisen lainkohdan mukaan ostajalla ei todennäköisesti ole oikeutta käyttää pysäyttämisoikeuttaan niissä tilanteissa, joissa suorituseste ei johdu myyjän omasta toiminnasta tai tämän taloudellisista oloistaan. Tämän osalta tulkinta ei saa kuitenkaan olla liian suppeaa.¹²³ Myyjän taloudellisina oloina, jotka oikeuttavat ostajan käyttämään pysäyttämisoikeutta, on pidetty oikeuskirjallisuudessa esimerkiksi kaupan jälkeen ilmenneitä valuutanvaihtoon liittyviä ongelmia ja pankkilakkoa¹²⁴.

Ostajan pysäyttämisoikeuden käyttäminen edellyttää painavia syitä niiden tueksi, joiden perusteella ostaja olettaa myyjän viivästyvän. Koronaviruksesta aiheutuneet olosuhteiden muutokset voivat vaikuttaa myyjän taloudelliseen tilanteeseen esimerkiksi niin, että häneltä aiemmin tavaraa ostaneet tahot eivät pysty maksamaan laskujaan. Tämän seurauksena myyjän kassassa ei ole riittävästi rahaa uusien tuotannossa tarvittavien osien ostamiseen. Toinen tämän kaltainen tilanne voisi olla se, että myyjän suoritukseen olennaisesti vaikuttavat alihankintasopimukset eivät toteudu ja tämän takia tulee todennäköiseksi se, että myyjä ei kykene toimittamaan tavaraa ajoissa ostajalle¹²⁵. Näistä tilanteista voi seurata se, että ostajalla on pysäyttämisoikeus. Sen käyttäminen edellyttää kuitenkin painavia syitä niiden väitteiden tueksi, joiden perusteella ostaja olettaa myyjän viivästyvän¹²⁶.

Ostaja vastaa siitä, että hän on arvioinut oikein pysäyttämisoikeuteen liittyvän tilanteen. KL 61.4 §:n mukaan myyjä voi asettaa vakuuden suorituksestaan ja lakkauttaa tällä tavalla ostajan pysäyttämisoikeuden¹²⁷.

CISG:n 71 artikla koskee ennakkoviivästyistä. Sen mukaan sopijapuoli voi keskeyttää velvolluuksiensa täyttämisen, jos sopimuksenteon jälkeen ilmenee, että toinen sopijapuoli ei tule täyttämään olennaista osaa omista velvolluuksistaan. Tämä voi johtua hänen suorituskykyään tai luottokelpoisuuttaan koskevasta vakavasta puutteesta. Joskus toisen osapuolen

¹²² Routamo – Ramberg 1997, s. 432.

¹²³ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 60.

¹²⁴ Ramberg 1995, s. 589.

¹²⁵ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 61.

¹²⁶ Ostajan epämääräiset epäilykset eivät riitä pysäyttämisoikeuden käyttämiseen. Tarvitaan konkreettisia syitä sen tueksi, että myyjä tulee todennäköisesti viivästyään suorituksestaan.

¹²⁷ Hyväksyttävästä vakuudesta ks. HE 93/1986 vp, s. 117; Rautio 2002, s. 20–28.

käyttäytymisestä hänen valmistuessa täyttämään sopimus tai täyttäessään sitä, voi päätellä, ettei hän täytä tai tule täyttämään velvollisuuksiaan.

3.2.3 Tavarantoimituksen osittaisviivästys

KL 43.1 § koskee niitä tilanteita, joissa viivästys koskee vain osaa toimituksesta. Sen mukaan viivästystä koskevia säännöksiä sovelletaan vain siihen osaan, joka on viivästynyt. Osittaisviivästystä käsitellään KL:n mukaan virheenä, jos myyjän voidaan olettaa luulleensa täyttäneensä sopimusvelvoitteensa, vaikka kaikkea tavaraa ei ole luovutettu ostajalle¹²⁸. Tämän kaltainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun toimituksen kohteena on suuri määrä tavaraa ja siitä puuttuu pieni yksittäinen erä¹²⁹. CISG ja KL eroavat toisistaan näissä tilanteissa. CISG:n mukaan myyjän osatoimitus ostajalle käsitellään aina virheenä¹³⁰.

Seikat, jotka ovat vaikuttaneet myyjän osittaisviivästykseseen, eivät vaikuta ostajan oikeuteen vaatia seuraamuksia siitä, että myyjä ei ole täyttänyt sopimusta sovitulla tavalla¹³¹.

Jos osittaisviivästys vaikuttaa olennaisesti kauppaan, ostajalla voi olla oikeus purkaa koko sopimus. Hallituksen esityksessä mainitaan esimerkkinä tilanne, jossa kaupan kohteena on sellainen kone, joka ostajan tulee itse koota ja joka jää käyttökelvottomaksi sen vuoksi, että toimituksessa ei ole tiettyä osaa¹³². Tällaisessa tilanteessa ostajan purkuoikeus voi kohdistua vain koko sopimukseen olettaen, että KL 25 §:n mukaiset purun edellytykset täyttyvät muilta osin.

3.3 Sopimusperusteisesta ja sopimuksen ulkoisesta vastuusta myyjän viivästyessä

Vahingonkorvausvastuu tulee tyypillisesti kyseeseen niissä tilanteissa, joissa suoritusvelvollisena oleva osapuoli ei täytä häntä koskevia velvoitteita. Vahingonkorvaus on oikeussuojakeino, jolla voidaan vaatia korvattavaksi esimerkiksi sopimusrikkomuksen aiheuttamat selvittelykustannukset, myyjän viivästyksestä aiheutuneet vahingot sekä mahdollisesti

¹²⁸ Ks. HE 93/1986 vp, s. 98–99.

¹²⁹ Ks. esim. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 56. Ostajalla on virhetilanteissa reklamointivelvollisuus.

¹³⁰ Ks. esim. Rautio 2002, s. 17–18.

¹³¹ HE 93/1986 vp, s. 68–69.

¹³² HE 93/1986 vp, s. 98.

saamatta jääneet tulot. Positiivisen sopimusedun korvaamisella tarkoitetaan niiden kulujen korvaamista, joilla sopimusvelkoja pyritään saattamaan siihen taloudelliseen tilanteeseen, jossa hänen olisi tullut olla, mikäli sopimus olisi täytetty oikein.¹³³ Negatiivisen sopimusedun korvaamisella pyritään saattamaan vahinkoa kärsinyt osapuoli siihen taloudelliseen asemaan, jossa hän olisi ollut ilman sopimuksen tekemistä.¹³⁴

Sopimusperusteisella vastuulla¹³⁵ korvataan toiselle osapuolelle sopimuksen virheellisestä täyttämisestä tai sen kokonaan täyttämättä jättämisestä aiheutunut vahinko. Näissä tilanteissa korvattavat vahingot perustuvat osapuolten keskinäisiin sitoumuksiin¹³⁶. Sopimusvastuuta on sovellettu sopimussuhteiden lisäksi myös niissä tapauksissa, joissa oikeussuhteen on katsottu rinnastuvan tai muistuttavan sopimussuhdetta.

Tapauksessa KKO 2005:14 katsottiin, että välimiehen vastuu perustui sopimukseen. Tämän lisäksi sopimusneuvotteluun kuuluvan vastuun nähtiin luovan osapuolille pidemmälle meneviä velvoitteita kuin tavallinen sopimuksen ulkopuolinen suhde¹³⁷.

Sopimusperusteisen korvausvastuun vastuuperusteet jakautuvat tyypillisesti kontrolli- ja ekskulpaatiovastuuseen¹³⁸. Muita sopimusperusteisen korvausvastuun muotoja ovat kantajan todistustaakkaan perustuva tuottamusvastuu, poikkeukseton vastuu ja ankara vastuu.

Kantajan todistustaakkaan perustuvalla tuottamusvastuulla ei ole olemassa selvää ryhmää¹³⁹. KL 40.3 §:n mukainen myyjän erityiseen sitoutumiseen perustuva vastuu on poikkeuksetonta vastuuta. Ankara vastuu on poikkeuksettomalla vastuulla kaltaista. Siihen kuuluu kuitenkin joitain vastuusta vapautumisperusteita.¹⁴⁰

Suoritusvelvollisen tulee näyttää, että hän on menetellyt huolellisesti velvoitetta täyttäessään. Näyttövelvollisuuden osalta voi tulla ongelmia silloin, jos suoritusvelvollisen vastuu välillisistä vahingoista määräytyy tuottamusvastuun perusteella. Pohdittavaksi tulee,

¹³³ Ks. esim. Hemmo 2005, s. 309–310; Af Hällström – Ijäs – Laasonen 2014, s. 68.

¹³⁴ Ks. Hemmo 2005, s. 310; Annola 2012, s. 388–389. Kun sopimusneuvottelut päättyvät tuloksettomina, oikeudellista vastuuta ei helposti synny. Kuitenkin osapuoli, jonka takia sopimusta ei saavutettu, voi olla negatiivisessa sopimusedun mukaisessa korvausvastuussa toista sopimuksen osapuolta kohtaan.

¹³⁵ Sopimusperusteisen vahingonkorvausvastuun ja deliktivastuun eroista. Ks. Hemmo 1998, s. 1–2; Ståhlberg – Karhu 2013, s. 40–49.

¹³⁶ Ks. esim. Hemmo 1998, s. 1–2; Hakulinen 1965, s. 241–242; Norros 2007, s. 96–101.

¹³⁷ Ks. Hemmo 2012, s. 690–692.

¹³⁸ Ks. Sandvik LM 2014, s. 658. Kontrollivastuun ja ekskulpaatiovastuun ero tulee selvästi esiin, kun sopimusrikkomus tapahtuu virheen vuoksi. Näissä tilanteissa kontrollivastuun edellytykset vastuusta vapautumiselle täyttyvät äärimmäisen harvoin.

¹³⁹ Ks. Hemmo 2012, s. 674–675.

¹⁴⁰ Ks. Hemmo 2012, s. 675.

perustuuko tuottamus ekskulpaatiovastuuseen vai onko kantajalla todistustaakka siitä.¹⁴¹ Ekskulpaatiovastuulla tarkoitetaan käännettyyn todistustaakkaan perustuvaa tuottamusvastuuta¹⁴². Se huomioidaan vain, jos velallinen nimenomaisesti vetoaa tuottamuksen puuttumiseen¹⁴³. Esteen laadulla ei ole merkitystä tätä vastuuta arvioitaessa.¹⁴⁴

Hemmon mukaan ekskulpaatiosääntö soveltuu monien välillisten vahinkojen korvaustilanteisiin muun selvityksen puuttuessa soveltuvana näyttövelvollisuuden jakotapana¹⁴⁵. Ekskulpaatiovastuuta pidettiin aiemmin johtavana vastuuperusteena sopimusperusteiselle vastuulle¹⁴⁶.

KL 27.1–2 § säädetään kontrollivastuusta viivästystilanteissa. Sen esikuva on CISG:n 79 artikla¹⁴⁷. Kontrollivastuuta pidetään välimuotona ekskulpaatiovastuulle ja ylivoimaisen esteen poikkeuksen sisältävälle ankaralle vastuulle¹⁴⁸.

Kontrollivastuu on tiukkaa¹⁴⁹. Se tarkoittaa, että myyjän on korvausvastuusta vapautuakseen näytettävä vastuusta vapauttavien seikkojen olemassaolo. Sopimusrikkomuksen on johdettava esteestä, joka on ollut hänen vaikutusmahdollisuuksiensa ulkopuolella. Tyypillisiä esimerkkejä näistä ovat olleet esimerkiksi sääolojen muutokset, sotatila tai muu vastaava ennalta odottamaton muutos¹⁵⁰. Lisäksi esteen pitää olla sellainen, että myyjän ei ole voitu kohtuudella edellyttää ottavan sitä huomioon sopimuksentekohetkellä eikä hän ole myöskään voinut kohtuudella välttää tai voittaa esteen seurauksia.¹⁵¹ Kysymystä myyjän

¹⁴¹ Ks. Hemmo 2005, s. 305; HE 93/1986 vp, s. 81. “Tarkoituksena on, että kysymystä todistustaakan jakautumisesta ei puheena olevissa tilanteissa tulisi ratkaista minkään kaavamaisen säännön mukaan, vaan tuomioistuimen asiana olisi kussakin tapauksessa harkita, mitä on pidettävä riittävänä näyttönä ja kummalle osapuolelle näyttövelvollisuus eri kysymysten osalta on tätä taustaa vasten asetettava ottaen huomioon osapuolten näyttömahdollisuudet ja muut seikat.” Tuottamuksen näyttövelvollisuuden jakamiseen ei siis otettu kantaa kauppalakia valmisteltaessa.

¹⁴² Ks. Halila – Hemmo 2008, s. 28 ja 117; Taxell 1993, s. 76–77.

¹⁴³ Tämä kaventaa osittain kontrollivastuun ja ekskulpaatiovastuun välistä eroa ks. Hemmo 1994, s. 116–117.

¹⁴⁴ Ks. Hemmo 2005, s. 304. Huolellisuusnäytössä voidaan monesti vaatia selvitystä suoritusvelvollisesta riippumattomista seikoista, joiden vuoksi sopimuksen täyttäminen ei ole onnistunut siitä huolimatta, että velallinen on toiminut asianmukaisesti.

¹⁴⁵ Ks. Hemmo 2005, s. 304–306. Palvelusuorituksissa, esimerkiksi aineettomissa asiantuntijapalveluissa, valmismatkoissa, kiinteistökaupoissa ja useissa kuljetusoikeudellisissa tilanteissa, käytetään tyypillisesti sopimuksia, joissa on ekskulpaatiovastuu.

¹⁴⁶ Ks. esim. Mononen LM 2004, s. 1389; Sandvik LM 2014, s. 653.

¹⁴⁷ Kontrollivastuu on myös osa Community Acquis’ta, Draft Common Frame of Referencea (DCFR) artikla III- 3:104, Esitys yhteiseksi eurooppalaiseksi kauppalaiksi (EKL) art. 88, European Principle of Contract Law (PECL) 8:108 ja Unidroit Principles of International Commercial Contract (UPICC) 7.1.7. Ks. Sandvik LM 2014, s. 663–665.

¹⁴⁸ Ks. Taxell 1993, s. 81 ja 104; Hellner – Hager – Persson 2015 s. 214–218; Mononen LM 2004, s. 1379–1397; Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 158. Kritiikistä Sandvik LM 2014, s. 655–658.

¹⁴⁹ Kontrollivastuu nähdään ekskulpaatiovastuuta ankarimpana vastuumuotona. Ks. esim. Hemmo 1998, s. 39. Vrt. Mononen LM 2004, s. 1395.

¹⁵⁰ Ks. esim. Mononen LM 2004, s. 1392.

¹⁵¹ Ks. Hemmo 2005, s. 302; Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 78–79; HE 93/1986 vp, s. 11.

vaikutusmahdollisuuksista tulkitaan pitkälle viedyllä tavalla, mikä tekee hänen näyttötaakastansa varsin vaativan.¹⁵²

Kontrollivastuun tiukkuus näkyy myös myyjän vaikeutena vedota alihankkijan tai tavarantoimittajan toiminnassa aiheutuneeseen häiriöön. Voidakseen vapautua korvausvastuusta myyjän pitää pystyä näyttämään, että kontrollivastuun mukaiset vapautumisperusteet ovat koskeneet sitä tavarantoimittajaa, joka on aiheuttanut suoritushäiriön.¹⁵³

Suomalaisessa lainsäädännössä kontrollivastuu kattaa vain välittömät vahingot¹⁵⁴. Välilliset vahingot tulevat arvioitaviksi tuottamusvastuun mukaisesti. KL:ia¹⁵⁵ säädettäessä tämän ajateltiin tasapainottavan kontrollivastuun tiukkuutta.¹⁵⁶

Sopimuksen ulkoisella vastuulla ei ole vakiintunutta ilmaisuja Suomessa. Yleensä sitä kutsutaan deliktivastuuksi¹⁵⁷. Sen mukaan veloitteet perustuvat lakiin eikä siihen, mitä osapuolet ovat keskenään sopineet¹⁵⁸. Deliktivastuuta säätelee yleislakina VahL,¹⁵⁹ jota ei pääsääntöisesti sovelleta sopimukseen perustuvaan vastuuseen¹⁶⁰.

Kansainvälisesti vakiintuneen periaatteen mukaisesti tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella aiheutetun sopimusrikkomuksen myötä vastuunrajoitukset menettävät sitovuu- tensa. Tästä seuraavaa korvausvastuuta ei ole mahdollista rajoittaa sopimusteknisesti.¹⁶¹

¹⁵² Ks. HE 93/1986 vp, s. 74–75; Hemmo 2005, s. 302. Kauppalakia (355/1987) säädettäessä melko fiktiivisenäkin pidetty vaikutusmahdollisuus voisi estää velallisen vastuusta vapautumisen.

¹⁵³ Ks. Hemmo, 2005 s. 303.

¹⁵⁴ Ks. esim. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 86; Hemmo 2005, s. 301. Tämä eroaa CISG:stä, jossa tämän kaltaista käyttöalajoitusta ja siihen liittyvää vahinkolajierottelua ei tunneta. CISG:n mukainen ratkaisu on otettu myös kansainvälisiin sopimusoikeuden periaatekoelmiin (UNIDROIT:n periaatteet ja Principles of European Contract Law). Myöhemmin kontrollivastuu on otettu Suomessa myös kuluttajansuojalakiin (38/1978), jossa se käsittää vain elinkeinonharjoittajan viivästysvastuun. Vrt. Sandvik LM 2014, s. 651–674. Sandvik on sitä mieltä, että kontrollivastuuta ei tulisi rajoittaa vain välillisiin vahinkoihin.

¹⁵⁵ Kontrollivastuuta ei tulisi käyttää yleisenä periaatteena niissä tilanteissa, joissa sopimusvelallinen on yksityinen henkilö, koska näissä tilanteissa se olisi kohtuuttoman ankara. Ks. Sandvik LM 2014, s. 665–669; Taxell 1993, s. 136–137; Mononen LM 2004, s. 1396–1397. Vrt. Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 162.

¹⁵⁶ Ks. HE 93/1986 vp, s. 41–43; Hemmo 2005, s. 301–302.

¹⁵⁷ Ks. esim. Hemmo 1998, s. 1–2; Norros 2007, s. 92. Vrt. Ståhlberg – Karhu 2013, s. 40. Sopimuksen ulkoista vastuuta voidaan kutsua myös ulkokontrahdilliseksi vastuuksi.

¹⁵⁸ Ks. Atiyah 1986, s. 41. Sopimuksen ulkoisessa vastuussa ei kannata päätyä siihen tulokseen, että sopimusoikeudessa olevat keskeiset seikat, kuten tarkoitus, suostumus ja toiminnan vapaaehtoisuus olisivat merkityksellisiä.

¹⁵⁹ Ks. Myös Hemmo 2005, s. 21–22; Ståhlberg – Karhu 2013, s. 61–64. Lisäksi deliktivastuuta koskee joukko erityislakeja. Lähtökohtaisesti VahL väistyy erityislain tieltä. Kuitenkin joissain tilanteissa VahL on voinut toimia erityislain rinnalla.

¹⁶⁰ KKO 2003:131. Tapaus viittaa siihen suuntaan, että KKO katsoo sopimusvastuun syrjäyttävän VahL:n mukaiset säännökset, mikäli sopimusvastuuta sovelletaan. Samalla kannalla on myös Savela 2015 s. 397–398. Ks. myös. KKO 2009:92. Tapauksessa todettiin, että tästä on mahdollista poiketa, jos velvollisuus on voimassa sopimuksesta riippumatta.

¹⁶¹ Hemmo – Hoppu jatkuva julkaisu, Sopimusoikeus > 8. Suoritushäiriöt ja niiden seuraamukset > Vastuuta rajoittavat ehdot > Kohtuuttomuusriski. Oikeuskäytännössä törkeän huolimattomuuden kynnys on kuitenkin

Tahallisuudesta tai törkeästä huolimattomuudesta johtuva viivästys voi johtaa myyjän vahingonkorvausvastuuseen jopa silloin, kun tilanteessa on ollut kyse ylivoimaisesta esteestä.

Tapauksessa Saigon Flour Mills v. General Supply Agency etukäteen maksettua rahtia kuljettanut alus ajoi karille. Rahdin kuljettaja ei vapautunut korvausvastuutaan vetoamalla trooppiseen myrskyyn ylivoimaisena esteenä. Vahingon katsottiin aiheutuneen virheellisestä navigoimisesta.

3.4 Kauppalain ja CISG:n mukainen vahingonkorvaus

KL:n mukainen lähtökohta vahingonkorvauksen määrälle on täysi korvaus. Tämä tarkoittaa sitä, että vahinkoa kärsinyt pitää saattaa siihen asemaan, missä hän olisi, jos sopimus olisi täytetty oikein.¹⁶²

KL 70.1 §:n mukaisesti vahinkoa kärsineellä osapuolella on velvollisuus rajoittaa kärsimänsä vahinkoa kohtuullisin toimenpitein välttääkseen kärsimästä itse vastaavan osan vahingosta. Myös *compensatio lucri cum damno*¹⁶³ tulee huomioida. Se tarkoittaa, että vahingonkorvauksesta vähennetään ne hyödyt, joita vahinkoa kärsineelle osapuolelle on mahdollisesti aiheutunut sopimusrikkomuksen myötä.¹⁶⁴ Irtaimen tavaran kauppaa koskevia vahingonkorvausoikeudellisia periaatteita on myös adekvanssisääntö¹⁶⁵. Se edellyttää tiettyä syy yhteyttä käsittäen sopimusrikkomuksen ennalta-arvattavissa olevat seuraukset¹⁶⁶.

KL 70.2 §:ssä säädetään sovittelusta, jossa kohtuutonta vahingonkorvausvelvollisuutta voidaan sovittaa. Näissä tilanteissa huomioidaan vahingonkorvausvelvollisen sopijapuolen mahdollisuudet ennakoita ja estää vahingon syntyminen sekä muut olosuhteet. Sovittelu voi tulla kyseeseen silloin, kun tavaran hinta on huomattavasti alhaisempi kuin aiheutunut vahinko. Tällaisessa tilanteessa myyjän velvoittaminen täyden korvauksen suorittamiseen voisi tulla kohtuuttomaksi. Vahingonkorvauksen sovittelussa tulee ottaa huomioon myös vahingon aiheutumisen syy, vahinkoa kärsineen osapuolen oma toiminta sekä joissain tapauksissa myös vakuutukset.¹⁶⁷ KL:n sovittelusäännös katsottiin tarpeelliseksi, koska VahL 2:1.2

asetettu korkealle. Tämän kaltaista on pidetty tahallisuutta lähellä olevana ja piittaamattomuutta ilmentävänä menettelynä.

¹⁶² HE 93/1986 vp, s. 43.

¹⁶³ Käsitteestä *compensatio lucri cum damno* ks. esim. Hakulinen 1965, s. 357.

¹⁶⁴ Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 90.

¹⁶⁵ Adekvanssisäännöstä ks. esim. Ståhlberg – Karhu 2013, s. 11; Hoppu – Hoppu 2016, s. 289.

¹⁶⁶ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 89; KKO 1997:179.

¹⁶⁷ Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 95.

ja OikTL 36 § eivät koske sopimussuhteeseen perustuvaa lakisääteistä vahingonkorvauksen sovittelua.¹⁶⁸

VahL 2:1.2:n sovittelusäännöksessä mainitaan vahingonkärsijän ja vahingonaiheuttajan varallisuusolot yhtenä arviointiperusteena. Myös KL:n mukaiseen sopimussuhteeseen perustuvan korvausvelvollisuuden arvioinnissa osapuolten taloudellisella asemalla voi olla merkitystä. Tässä arvioinnissa muut näkökulmat ovat kuitenkin etualalla.¹⁶⁹

KL 67.1 §:n mukaan sopimusrikkomuksesta aiheutuneeseen vahingonkorvaukseen kuuluu korvaus kuluista, hinnanerosta, saamatta jääneestä voitosta sekä muusta välittömästä tai välillisestä vahingosta¹⁷⁰. Välittömissä vahingoissa myyjällä on kontrollivastuu ja välillisissä vahingoissa tuottamusvastuu¹⁷¹.

Välillistä vahinkoa on KL 67.2-3 §:n mukaan kaikki sellainen tulonmenetykset, joka aiheutuu myyjän sopimusrikkomuksesta. Tällaisia vahinkoja ovat sellaiset tilanteet, joissa vahinko on aiheutunut tuotannon tai liikevaihdon vähentymisestä tai keskeytymisestä tai saamatta jääneestä voitosta, kun sopimus sivullisen kanssa on rauennut tai jäänyt täyttämättä oikein. Välillistä vahinkoa on myös se, jos tavaraa ei voida käyttää tarkoitetulla tavalla.

Välillinen vahinko, joka aiheutuu muun omaisuuden kuin myydyn tavaran vahingoittumisesta, johtuu KL 67.2,4 §:n mukaan vain hyvin harvoin myyjän viivästymisestä. KL 67.2,5 § on yleisluonteinen säännös, jonka mukaan välillistä vahinkoa ovat muut samankaltaiset, mutta muuten vaikeasti ennakoitavat vahingot kuin 67.2,1–4 § mainitut.¹⁷²

Laissa ei ole määritelty välitöntä vahinkoa. Näin ollen kaikki muu kuin välillinen vahinko katsotaan välittömäksi vahingoksi. KL:iin pohjautuvan rajanvedon mukaan välittömänä vahinkona pidetään myyjän viivästystapauksissa muun muassa viivästyksestä aiheutuneita erilaisia selvittelykustannuksia sekä viivästyksen vuoksi hyödyttömiksi käyneitä kuljetus- ja varastokustannuksia.¹⁷³

¹⁶⁸ HE 93/1986 vp, s. 44.

¹⁶⁹ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 84–85. Taloudellisen aseman merkityksestä ks. KKO 1985 II 51; Wilhelmsson 1987, s. 113.

¹⁷⁰ Välittömän ja välillisen vahingon rajanvetoa on kritisoitu ks. Sandvik 2004, s. 301.

¹⁷¹ Ks. esim. Hemmo 1998, s. 45–46; KKO 2014:61.

¹⁷² Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 94; Routamo – Ramberg 1997 s. 509; KKO 1997:61. Tavaravirhettä koskeva tapaus, jossa riitti, kun vahingon laajuus on vaikeasti ennakoitavissa.

¹⁷³ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 90. Kuitenkaan KL 15 luvun mukaiset ostajalle aiheutuneet kustannukset hänen joutuessaan huolehtimaan tavarasta myyjän lukuun eivät ole vahingonkorvauseriä. HE 93/1986 vp, s. 42.

Kaupan purkavan osapuolen vaatima korvaus tavarán hinnanerosta, mikäli tavarán hintataso on noussut kaupan jälkeen, on välitöntä vahinkoa.¹⁷⁴ Jos ostaja kaupan purettuaan ostaa vastaavanlaisen tavarán muualta eli tekee kateoston, korvaus hinnanerosta määräytyy konkreettisen tai abstraktin laskutavan mukaan.

Käytettäessä konkreettista laskutapaa hinnanero lasketaan kateostossa maksetun hinnan mukaan, mikäli ostaja on tehnyt kateoston huolella ja kohtuullisessa ajassa kaupan purkuhetkestä (KL 68 §). Abstraktia laskutapaa käytetään silloin, jos ostaja ei ole tehnyt kateostoa kaupanpurkamisen jälkeen tai on tehnyt kateoston, mutta ei ole noudattanut siinä riittävää huolellisuutta tai tehnyt sitä kohtuullisessa ajassa siitä, kun kauppa purettiin ja tavaralle on olemassa käypä hinta. Tämän laskutavan mukaan hinnanerona on lähtökohtaisesti tavarán käypä hinta kaupan purkamishetkellä (KL 69 §).

Luonteeltaan välillisinä vahinkoina pidettävät vahingon rajoittamisesta aiheutuneet kustannukset voivat tulla korvattaviksi välittöminä vahinkoina KL 67.3 §:n mukaan. Jos ostajan suoritus omalle sopimuskumppanille viivästyy myyjän viivästyksen vuoksi ja ostaja on tämän vuoksi korvausvelvollinen kumppanilleen, voi myyjä joutua korvaamaan tällaisen vahingon ostajalle takautumisvaatimukseen perustuvana välittömänä vahinkona tai tietyn edellytyksin jopa KL 67.3 §:n mukaisena muuna vaikeasti ennakoimattomana vahinkona.¹⁷⁵

Myyjän viivästyksen kestäessä ostaja voi vuokrata korvaavan tavarán, käyttää muuta ulkopuolista toimittajaa myyjän viivästyksen ajan tai korvata viivästyksen aiheuttaman vahingon oman yrityksensä sisäisin toimenpitein. Myös näistä tilanteista aiheutuvat kustannukset ovat välittömiä vahinkoja, jotka voidaan korvata.¹⁷⁶

Ostajalla voi olla oikeus vahingonkorvaukseen myyjän viivästyksen vuoksi. Vahingonkorvausperusteet ovat samat silloin, kun ostaja purkaa kaupan myyjän viivästyksen vuoksi sekä silloin, kun ostaja ei peru kauppaa, vaikka viivästys on aiheutunut. Näissä tilanteissa ostajalle aiheutuvat vahinkoerät voivat kuitenkin olla erilaiset.

CISG ei erottele välillisiä ja välittömiä vahinkoja. Sen mukaisen vahingonkorvausvastuun osalta kaikkiin vahinkoihin pätee kontrollivastuu¹⁷⁷.

¹⁷⁴ HE 93/1986 vp, s. 42.

¹⁷⁵ Ks. Ramberg 1995, s. 668.

¹⁷⁶ Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 91; Ramberg 1995, s. 662.

¹⁷⁷ Vrt. KL, jossa kontrollivastuu perustuu välittömien vahinkojen korvaamiseen ja myyjän korvausvastuu ostajalle välillisistä vahingoista perustuu tuottamsvastuuseen.

Sekä CISG:n että KL:n lähtökohtana voidaan pitää täyden korvauksen periaatetta korvattavien vahinkojen osalta. CISG:n 74 artiklan mukainen vahingonkorvaus käsittää sopimusrikkomuksesta aiheutuneen vahingon mukaan lukien menetetyn kauppavoiton. KL:n mukaan menetetty kauppavoitto on välillistä vahinkoa.

CISG:n mukaan vahingon määrä voidaan arvioida laskemalla ne tulot, jotka vahinkoa kärsinyt osapuoli olisi voinut laskea saavansa, mikäli sopimusrikkomusta ei olisi tapahtunut. Näissä tilanteissa huomioidaan myös ne sopimusrikkomuksesta aiheutuneet kulut, joita ei olisi ilman rikkomusta aiheutunut¹⁷⁸.

CISG:n mukaiselta vahingonkorvaukselta edellytetään kausaliteettia eli aiheutetun teon tulee olla syy-yhteydessä aiheutuneeseen vahinkoon (CISG 74 artikla). Yleensä syy-yhteyden merkitys korostuu arvioitaessa vahinkoa kärsineen osapuolen myötävaikutusta vahinkoon tai tämän mahdollista laiminlyöntiä vahingon minimoimiseksi. CISG eroaa KL:stä siinä, että siihen ei ole sisällytetty mahdollisuutta sovitella kohtuutonta korvausvastuuta.¹⁷⁹

Vahinkoa kärsineellä osapuolella on CISG 77 artiklan mukaan velvollisuus rajoittaa kärsimäänsä vahinkoa. Täyden korvauksen periaatetta rajoittaa se, että CISG:n mukaisesti korvattavia vahinkotyyppisiä ovat pääasiassa vain taloudelliset vahingot. Myös se, että CISG 74 artiklan mukaan vain ennakoitavat vahingot korvataan, rajoittaa korvattavien vahinkojen määrää.¹⁸⁰

3.5 Myyjän vapautuminen vahingonkorvausvastuusta viivästystilanteissa

Myyjä vapautuu vahingonkorvausvastuustaan välittömien vahinkojen osalta, jos hän pystyy näyttämään, että viivästys on aiheutunut myyjän vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella olevasta esteestä, jota tämä ei ole voinut kohtuudella ennakoida kaupantekohetkellä eikä kohtuudella voittaa tai välttää.¹⁸¹

¹⁷⁸ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 178–179. Niin sanotun *differenssiopin* mukaan vahinko käsittää saamatta jääneet tulot ja syntyneet kustannukset. Differenssiopista ks. esim. Hemmo 1994, s. 75.

¹⁷⁹ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 180–181.

¹⁸⁰ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 183–184. CISG:n oppi syy-yhteydestä sopimusrikkomuksesta niihin vahinkoihin, joita sopimusrikkomus aiheuttaa, on nähty olevan CISG:n järjestelmässä olevan lopputuloksetaan edullisempi rikkonutta osapuolta kohtaan kuin, KL:n järjestelmässä ks. Rautio 2002, s. 77–78; Routamo – Ramberg 1997, s. 492.

¹⁸¹ HE 93/1986 vp, s. 29. Tämä perustuu CISG:ssä omaksuttuihin periaatteisiin ks. Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 155–157.

Jos viivästys johtuu tahosta, jota myyjä käyttää apunaan sopimuksen tai sen osan täyttämässä, tavarantoimittajana tai muuna aiempaan myyntiportaana, myyjä vapautuu välittömien vahinkojen korvausvelvollisuudesta vain, jos hän kykenee näyttämään, että myös käytetty kolmas taho olisi välttynyt korvausvastuusta KL 27 §:n mukaisesti. Tavarantoimittajien osalta tarkoitetaan sellaisia tahoja, joita myyjä käyttää toiminnassaan yleensä eli sellaisia, joiden katsotaan kuuluvan myyjän kontrollipiiriin taloudellisen tai tosiasiallisen yhteyden vuoksi, vaikka yritykset ovatkin erillisiä. Tavarantoimittajan valinta silloin, kun myyjällä on useita vaihtoehtoja, on hänen kontrollipiirissään.¹⁸² Myyjän vahingonkorvausvelvollisuudesta vapautumiseen noudatetaan ankarampia perusteita kuin myyjän sopimusvelvoitteesta vapautumiseen.¹⁸³

Tavarantoimittajan viivästys ei ole myyjän suorituseste, jos tämä voi korvata tavarantoimittajan toisella¹⁸⁴. Myyjän viivästyksen johtuessa aiemmasta myyntiportaasta¹⁸⁵, tulee myyjällä, tukkuliikkeellä ja tuotteen valmistajalla olla KL:n mukainen vapautumisperuste, jotta myyjä välttyy vahingonkorvausvelvollisuudelta ostajaan nähden. Muussa tapauksessa myyjä voisi lähtökohtaisesti vaatia takautumisoikeudellaan korvausta tukkuliikkeeltä, joka voisi puolestaan vaatia takautumisoikeudellaan korvausta tuotteen valmistajalta.¹⁸⁶

Myyjän vahingonkorvausvastuusta vapautumisen perusteina voivat olla ainoastaan sellaiset suoritusesteet, jotka ovat myyjän vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella.

Tapauksessa KKO 1982 II 141 maitojauheen myyntihinta kohosi valtiovallan toimenpiteiden seurauksena. Maitojauheen myynnistä kieltäytynyt myyjä joutui korvaamaan tästä ostajalle aiheutuneen vahingon. Vahingon määrää päädyttiin kuitenkin sovittamaan ja sitä kohtuullistettiin huomioiden tapauksen olosuhteet.¹⁸⁷

Lain esitöiden mukaan esteen osalta ei edellytetä arviota siitä, olisiko joku muu kuin myyjä voinut täyttää sopimuksen. Esitöissä todetaan myös, että ei ole kokonaan poissuljettua, että

¹⁸² Koskelo JFT 1990, s. 303. Kuitenkaan pelkkä tavarantoimittaja valinnan mahdollisuuden olemassaolo ei välttämättä merkitse tämän kuulumista myyjän kontrollin piiriin. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 84. Huomionarvoista on se, että myyjä voi lähtökohtaisesti vaatia takautumisvastuun perusteella korvausta kolmannelta.

¹⁸³ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 79. Vaikka ei olisikaan mahdollista tai kohtuullista pakottaa myyjää sopimuksen täyttämiseen, voi silti olla perusteltua, että myyjän tulee kantaa taloudellinen riski viivästyksen ostajalle aiheuttamasta vahingosta.

¹⁸⁴ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 85.

¹⁸⁵ Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, jos myyjä esimerkiksi tilaa tavaran tukkuliikkeeltä, joka puolestaan saa kyseisen tuotteen valmistajalta.

¹⁸⁶ Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 84–86.

¹⁸⁷ Huomionarvoista on, että KL ei ollut tapausta ratkaistaessa vielä voimassa.

este olisi luonteeltaan taloudellinen. Tämän osalta on kuitenkin huomioitava, että myyjä joutuu aina vastuuseen sopimusrikkomuksista, jotka ovat aiheutuneet hänen puutteellisen maksukykynsä seurauksena.¹⁸⁸

Arvio siitä, mitkä seikat kuuluvat myyjän kontrollin piiriin, tehdään objektiivisin perustein¹⁸⁹, joten myyjän mahdollisella moitittavalla menettelyllä ei ole tämän osalta merkitystä. Myyjänä olevan yrityksen sisäiset olosuhteet sekä se tapa, jolla toiminta on muuten organisoitu, kuuluvat myyjän kontrollinpiiriin. Sen sijaan ulkoiset tekijät kuten esimerkiksi sota, kapina, tai luonnonmullistus voivat vapauttaa myyjän vahingonkorvausvastuusta¹⁹⁰.

Vahingonkorvausvastuusta vapautuminen edellyttää sen lisäksi, että este on myyjän kontrollipiirin ulkopuolella, myös sitä, että esteen tulee olla sellainen, jota myyjä ei ole voinut ottaa kohtuudella huomioon kaupantekohetkellä. Tämän vuoksi esteen täytyy olla epätavallinen ja sellainen, jonka riskiä myyjän ei voida edellyttää huomioivan normaaleja toimitusaikoja laskiessaan. Tällaisia riskejä voivat olla esimerkiksi joillakin aloilla tiettyinä vuodenaikoina olevat sääesteet. Vaikka tietty suorituseste olisikin myyjän osalta ennakoitavissa, sen keston arvioiminen voi olla vaikeaa. Myyjän tulee varata pidempi toimitusaika esimerkiksi silloin, jos tavaran maahantuonti edellyttää tuontilupaa. Näissä tilanteissa on huomioitava myös se, että on olemassa riski, että tuontilupa evätään myyjältä. Myös se, että este venyy liian pitkäksi, voi vapauttaa myyjän, vaikka kyseessä olisikin sellainen este, joka hänen olisi pitänyt huomioida jo kaupantekohetkellä. Lisäksi on huomioitava se, että ostajalla tulee olla oikeus saada korvausta siitä vahingosta, joka on syntynyt korvauksen vapautumisperusteen lakkaamisen jälkeen.¹⁹¹

Wilhelmssonin, Sevónin ja Koskelon mukaan myyjän tulee toimitusaikaa määrittäessään huomioida myös esimerkiksi työtaisteluun liittyvä lakkouhka, mikäli sitä koskeva varoitus on annettu jo sopimusta tehtäessä. Myyjää ei kuitenkaan voida edellyttää heidän mukaansa varaamaan tavallista pidempiä toimitusaikoja silloin, kun neuvottelukausi on tulossa, vaikka tällöin on myös olemassa tietynlainen lakon uhka.¹⁹²

Toimitusajat ovat olennainen asia koronaviruksen aiheuttamien olosuhteiden muutosten yhteydessä. Voidaanko edellyttää, että myyjät olisivat varanneet pidemmät toimitusajat silloin,

¹⁸⁸ HE 93/1986 vp, s. 29.

¹⁸⁹ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 80.

¹⁹⁰ Ks. HE 93/1986 vp, s. 29. Myös myyjän tehtaan palo salamaniskun seurauksena on oikeuskirjallisuudessa katsottu olevan myyjän vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella oleva este. Hellner 1989, s. 122.

¹⁹¹ HE 93/1986 vp, s. 30.

¹⁹² Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 82–83.

kun heillä oli tieto Wuhanin alueella leviävästä koronaviruksesta? Entä olisiko pidempiin toimitusaikoihin pitänyt varautua silloin, kun koronavirus alkoi leviämään Kiinan rajojen ulkopuolelle?

Pidempiin toimitusaikoihin on ollut järkevä varautua viimeistään siinä vaiheessa, kun WHO julisti koronaviruksen pandemiaksi. Ainakin tuosta ajankohdasta lähtien sopimukseen on ollut hyvä kirjata se, että epidemia, pandemia tai laajalle levinnyt tartuntatauti muodostavat ylivoimaisen esteen.

Jos sopimus on tehty keväällä 2020 ja myyjä on ollut sopimuksentekohetkellä tietoinen siitä, että hänen kotimaansa rajat tullaan todennäköisesti sulkemaan koronaviruksen vuoksi, hänen on pitänyt varata pidempi toimitusaika. Tämä saattoi kuitenkin olla vaikeaa varsinkin koronaviruksen leviämisen alkaessa, koska tuolloin moni valtio vähätteli sitä. Viimeistään silloin, kun koronaviruksen seurauksena monet valtiot sulkivat rajansa ja ihmisten kokoontumisia rajoitettiin valtiiovallan toimesta, myyjän olisi pitänyt voida olettaa, että tavallinen toimitusaika on hyvin epätodennäköinen.

Välillisten vahinkojen osalta myyjällä on viivästystilanteissa vahingonkorvausvelvollisuus ostajaan nähden vain, jos viivästys on aiheutunut myyjän oman huolimattomuuden vuoksi. Sopimuksissa voidaan kuitenkin sopia siitä, että myyjä on velvollinen korvaamaan ainoastaan välittömät vahingot tai vain osan välillisistä vahingoista olettaen, että myyjä ei ole syylistynyt törkeään huolimattomuuteen.¹⁹³ Tällainen huolimattomuus voi johtua myyjästä tai tämän vaikutuspiirissä olevasta tahosta. Huolimattomuus voi liittyä sekä sopimuksen tekemiseen (*culpa in contrahendo*) että sen täyttämiseen (*culpa in contractu*).

Lakiin ei ole kirjoitettu sitä, kummalla osapuolella on todistustaakka huolimattomuudesta myyjän tuottamusvastuun osalta¹⁹⁴. KL 29 §:n mukaan ostajan on tehtävä vahingonkorvausvaatimus kohtuullisessa ajassa.

Vaikka myyjälle ei aiheutuisi tavaran viivästyksen takia vahingonkorvausvelvollisuutta, voi KL 27.4 §:n mukaan viivästyksestä ostajalle aiheutuva vahinko kuitenkin johtua ainakin osittain myyjän huolimattomuudesta. Näissä tilanteissa myyjän on korvattava ostajalle aiheutunut vahinko.

¹⁹³ HE 93/1986 s. 28; Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 86.

¹⁹⁴ Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 88.

Myyjällä on ilmoitusvelvollisuus esteestä ja sen vaikutuksesta sopimuksen täyttämiseen. Jos myyjä laiminlyö KL 28 §:ssä säädettyt velvollisuudet, hänelle voi syntyä korvausvelvollisuus ostajaa kohtaan, mikäli aiheutunut vahinko olisi voitu välttää antamalla ostajalle asianmukainen ilmoitus ajoissa.

CISG:n 79 artiklan mukaan sopijapuoli ei ole vastuussa velvollisuutensa täyttämättä jättämisestä silloin, kun hän pystyy näyttämään, että se on johtunut hänen vaikutusmahdollisuksiensa ulkopuolella olevasta esteestä, jota hänen ei kohtuudella voida edellyttää ottaneen huomioon sopimusta tehtäessä eikä välttäneen tai voittaneen estettä tai sen seurauksia. Osapuoli, joka vetoaa 79 artiklan mukaiseen vastuusta vapautumisperusteeseen, on velvollinen näyttämään, että kaikki mainitut vastuusta vapautumisperusteet ovat olemassa.

Mikäli myyjän viivästys on aiheutunut CISG:n 79 artiklan mukaisista olosuhteista, hän voi vapautua velvollisuuksistaan täyttää sopimus ja korvata ostajalle viivästyksestä aiheutunut vahinko. Tämä artikla koskee yleisesti kaikkea korvausvastuuta molempien osapuolten osalta ja kaikkien sopimusrikkomuksien yhteydessä.¹⁹⁵

CISG:n 79.2 artiklassa käsitellään tilannetta, jossa sopimusrikkomus on aiheutunut sopijapuolen apunaan käyttämän sivullisen sopimusrikkomuksesta. Osapuoli vapautuu vastuustaan, mikäli hän pystyy näyttämään toteen, että hän ja hänen apunaan käyttämänsä sivullinen vapautuvat molemmat 79.1 artiklan mukaisesta vastuusta. KL:ssa tämä koskee myös aiempaa myyntiporrasta ja tavarantoimittajaa.

CISG 79.3 artiklan mukaan vastuusta vapautuminen kestää niin kauan kuin sen mukainen este olemassa. Vastaavaa säännöstä ei ole erikseen sisällytetty KL:n 27 §:ään. Myyjä vapautuu KL:n mukaan vahingonkorvausvastuusta vain siinä tapauksessa, että este on ollut hänen vaikutusmahdollisuksiensa ulkopuolella. Tätä syy-yhteyttä ei ole enää silloin, kun este on lakannut vaikuttamasta sopimuksen täyttämiseen ja suorituksen tekeminen on tullut jälleen mahdolliseksi¹⁹⁶.

CISG 79.4 artiklan mukaan esteeseen vetoavalla osapuolella on tiedonantovelvollisuus vastapuolelle esteen kestosta sekä siitä, miten se vaikuttaa tämän sopimusvelvoitteiden suorittamiseen. Osapuoli, joka laiminlyö tämän velvollisuuden voi tulla vahingonkorvausvelvolliseksi niiden vahinkojen osalta, jotka ilmoituksen laiminlyöminen on aiheuttanut.

¹⁹⁵ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 155–156. KL 27.1-2 § sääntely pohjautuu tämän mukaisiin vastuusta vapautumisen perusteisiin ja ankaraan vastuuseen myyjän viivästymisen yhteydessä.

¹⁹⁶ Routamo – Ramberg 1997, s. 229; Rautio 2002, s. 83.

Ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönyt osapuoli voi tulla vahingonkorvausvelliseksi laiminlyönnistään aiheutuneista vahingoista siitä huolimatta, että hän vapautuisi vastuusta muiden edellytyksien perusteella. CISG 79 artiklaa on toisinaan kutsuttu *force majeure* poikkeukseksi CISG:n ankarasta vahingonkorvausvastuusta.¹⁹⁷

Sopimusrikkomuksen seuraamuksista ainoastaan mahdollisuus vahingonkorvaukseen on suljettu pois CISG 79.5 artiklassa. Sopimusrikkomuksesta kärsivä osapuoli voi siis olla oikeutettu purkamaan sopimuksen siitä huolimatta, että 79.1 artiklan mukaiset edellytykset täyttyvät sopimusrikkomukseen syyllistyneen osapuolen kohdalla.

Myyjän viivästystapauksissa CISG:n mukainen kontrollivastuu edellyttää myös välillisten vahinkojen korvaamista. KL:n mukaan korvattaviksi tulevat vain välittömät vahingot. Sen sijaan KL:n mukaisten sivullisten piiri on laajempi kuin CISG:ssä niissä tapauksissa, jossa korvattaviksi tulevat sivullisten aiheuttamat vahingot. CISG:ssä ei ole myöskään KL 23 §:n kaltaista listaa niistä edellytyksistä, joiden voimassaollessa myyjä voi vapautua luontaisuuritusvelvollisuudestaan ostajaa kohtaan.¹⁹⁸

3.6 Myyjän ja ostajan viivästysten vahingonkorvausvastuun vertailua

Ostajan vahingonkorvausvastuu maksun viivästyessä on KL 57.1 §:n mukaan laajempi kuin myyjän vahingonkorvausvastuu viivästyksen vuoksi¹⁹⁹. Ostajalla on objektiivinen vastuu sekä välittömästä ja välillisestä vahingosta. Vahingonkorvausta vaativan myyjän ei tarvitse esittää erillistä reklamaatiota²⁰⁰.

KL 57.1 §:n mukainen ostajan vastuu on selvästi kontrollivastuuta ankarampaa. Kyseisessä lainkohdassa on rajoitettu niiden esteiden piiriä, jotka voivat olla vastuusta vapautumisen perusteita.²⁰¹ Näitä perusteita ovat lain säännöksestä, yleisen liikenteen tai maksuliikenteen keskeytyksestä taikka muusta samankaltaisesta esteestä ilmenevät esteet, jotka ovat aiheuttaneet ostajan maksuviivästyksen.

¹⁹⁷ Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 157–158.

¹⁹⁸ Rautio 2002, s. 83–84.

¹⁹⁹ KL 57.1 §:ssä luetellut ostajan vahingonkorvausvastuusta vapautumisperusteet ovat hyvin samanlaiset kuin korkolain (633/1982) 10.2 §:n velallisen viivästyskoronmaksamisvelvollisuuden vapautumista koskevat perusteet ks. HE 93/1986 vp, s. 111–112; Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 169–170. Säännöksillä on erilaiset sanamuodot, joiden tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että näiden välille syntyisi soveltamiseroja. Vrt. Routamo – Ramberg 1997, s. 410.

²⁰⁰ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 171–172.

²⁰¹ Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 169–170.

Ostajalla on KL 58 §:n mukaan ilmoitusvelvollisuus myyjälle, mikäli maksu uhkaa viivästyä esteen takia. Viivästys hyvitetään myyjälle ensisijaisesti viivästyskorolla. Vahingonkorvausta käytetään lähtökohtaisesti vasta silloin, kun aiheutunut vahinko on suurempi kuin viivästyskorko.²⁰²

Ostajan vahingonkorvausvelvollisuus myyjän purkaessa kaupan ostajan sopimusrikkomuksen vuoksi on pääpiirteittäin samanlainen kuin myyjän vahingonkorvausvelvollisuus ostajan purkaessa kaupan myyjän sopimusrikkomukseen vedoten. Myyjä voi vaatia ostajalta vahingonkorvausta sopimusrikkomuksen aiheuttamista hinnaneroista, menoista ja saamatta jääneistä voitoista.²⁰³ Ostajan korvausvelvollisuutta voivat rajoittaa KL 70.1 §:n mukainen myötävaikuttavaa tuottamusta koskeva säännös sekä 70.2 §:n mukainen sovittelusäännös.

Luvussa 3.5 käsitelty CISG:n 79 artikla koskee sekä ostajan että myyjän sopimusrikkomuksesta aiheutuvasta vahingonkorvausvastuusta vapautumisperusteita.

3.7 Sopimussakko

Sopimusrikkomuksiin on mahdollista varautua jo sopimuksen tekovaiheessa sopimalla siitä, miten toiselle osapuolelle mahdollisesti aiheutuva sopimusrikkomus korvataan. Näissä tilanteissa sovitaan jonkinlaisesta sopimussakosta korvattavan vahingon enimmäismääränä²⁰⁴.

Sopimussakon suuruuden määrittäminen voi olla hankalaa. Liian alhainen sopimussakko voi muodostaa kiusauksen syyllistyä sopimusrikkomukseen ja liian korkea sopimussakko voi puolestaan muodostaa halun vedota vastapuolen vähäisiinkin sopimusrikkomuksiin.²⁰⁵ Molempia hyödyttää, jos sopimussakon suuruus on kohtuullinen kummankin osapuolen kannalta. Sopimuksessa voidaan sopia myös, että sopimussakon suuruuteen vaikuttaa viivästyksen kesto.

Esimerkki: Myyjä A ja ostaja B sopivat, että A maksaa 0,5 prosenttia kauppahinnasta jokaisen täyden viivästysviikon osalta ja, että sakon määrä on enintään 5 prosenttia kauppahinnasta.

²⁰² Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 170; KKO 1997:179.

²⁰³ Wilhelmsson – Sevón -Koskelo 2006, s. 170–171.

²⁰⁴ Sopimussakosta yleisesti ks. esim. Hemmo 2005B, s. 233–237; Norros 2018, s. 172.

²⁰⁵ Ks. Savela 2015, s. 455.

Kun sopimussakosta on sovittu, ostajan ei tarvitse myyjän viivästystilanteissa esittää erillistä näyttöä kärsimistään vahingoista saadakseen sopimussakon mukaisen korvauksen. Myyjän näkökulmasta sopimussakko selkeyttää hänen korvausvastuutaan viivästystilanteessa.²⁰⁶

Sopimussakko voi sivuttaa vahingonkorvausvastuun. Sen käyttämiselle vahingonkorvausvastuun rinnalla ei myöskään ole olemassa estettä.²⁰⁷ Sopimuksessa voidaan sopia, että ostajalla ei ole sopimussakon lisäksi oikeutta muuhun vahingonkorvaukseen²⁰⁸.

²⁰⁶ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 96–97.

²⁰⁷ Ks. Hemmo 2005, s. 300.

²⁰⁸ Ks. Savela 2015, s. 454.

4. SOPIMUSSUHTEEN PÄÄTTÄMINEN TOIMITUKSEN VIIVÄSTY- ESSÄ

4.1 Sopimuksen irtisanominen myyjän viivästyksen perusteella

Kun myyjä viivästyy suorituksessaan, hänen tulisi ilmoittaa siitä mahdollisimman nopeasti ostajalle. Kummankin kannalta olisi hyvä, jos tällaisessa tilanteessa löytyisi yhteinen näkemys siitä, miten muuttuneessa tilanteessa toimitaan.

Viivästyessään suorituksessaan myyjä voi kysyä ostajalta, hyväksyykö tämä myöhemmin määrättyssä ajassa tapahtuvan tavaran luovutuksen. Ostaja menettää oikeutensa vaatia kaupan purkua, mikäli hän ei vastaa myyjän tiedusteluun kohtuullisessa ajassa ja myyjä luovuttaa tavaran ilmoittamassaan ajassa. Tämä koskee myös tilannetta, jossa myyjä tiedustelun sijaan lähettää ostajalle ilmoituksen siitä, että hän tulee luovuttamaan tavaran määrättyssä ajassa (KL 24 §)²⁰⁹.

Mikäli myyjän viivästyksestä aiheutunut tilanne on sellainen, että ostaja ja myyjä eivät kykene sopimaan esimerkiksi myöhemmästä toimitusajasta, on mahdollista, että ostaja päätyy irtisanomaan sopimuksen. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi se, että ostaja ei ole varma, täyttyvätkö sopimuksen purkuedellytykset kyseisessä tilanteessa.

Sopimusoikeuden lähtökohtana olevan sopimusvapauden mukaan sopimus on irtisanottavissa jommankumman osapuolen toimesta, ellei kyseessä ole määräaikainen sopimus²¹⁰. Sopimuksen voimassaoloaika lakkaa irtisanomisajan kuluttua. Mikäli irtisanomisaika ei ilmene sopimuksesta eikä laista, noudatetaan kohtuullista irtisanomisaikaa. Se voi vaihdella huomattavasti.²¹¹

²⁰⁹ Ks. HE 93/1986 vp, s. 70–71.

²¹⁰ Ks. Norros 2018, s. 589; Hemmo 2003B, s. 376–377. Sopimuksen on nähty voivan olla voimassa myös pysyvästi, jolloin se on irtisanomiskelvoton. Tämä periaate on saanut tukea niin oikeuskirjallisuudesta kuin oikeuskäytännöstäkin. KKO 1994:95. Tapauksessa pysyväksi järjestelyksi tarkoitetun osakassopimuksen irtisanominen katsottiin sopimusrikkomukseksi ja sen irtisanonut osapuoli määrättiin maksamaan vahingonkorvausta vastapuolelle. KKO 2019:13 kohta 19. Jos ikuisesti voimassa olevaksi eli siis pysyväksi järjestelyksi tarkoitettu sopimuksesta on tullut toiselle osapuolelle kohtuuttoman rasittava, esimerkiksi olosuhteiden muutosten takia myös tällainen sopimus voi poikkeuksellisesti olla irtisanottavissa kohtuullista irtisanomisaikaa noudattaen. Kyseisessä tapauksessa ikuiseksi myönnetyn jauhatusoikeuden irtisanominen katsottiin kohtuulliseksi muuttuneiden olosuhteiden perusteella. Ks. myös. Norros 2018, s. 591–592.

²¹¹ Ks. Norros 2018, s. 593; Hemmo 2003B, s. 396–397.

Määräaikaisten sopimusten osalta pääsääntönä on, että sopimusta ei voida irtisanoa kesken sopimuskauden. Tästä voidaan kuitenkin poiketa, mikäli sopimuksessa on irtisanomiseen oikeuttava ehto tai se on lain mukaan sallittua.²¹² Esimerkiksi olosuhteiden raju ja ennakoimaton muutos voi johtaa OikTL 36 §:n mukaiseen sovitteluun ja määräaikaisten sopimuksen sallittuun irtisanomiseen.²¹³

Koronaviruksesta aiheutuneiden olosuhteiden muutosten vuoksi ostaja on voinut päätyä irtisanomaan sopimuksen, kun myyjä on viivästynyt toimituksessaan. Pääsääntöisesti ostajan ei tarvitse perustella myyjälle syytä siihen, miksi hän irtisanoo sopimuksen. Ostaja ei syyllisty sopimusrikkomukseen irtisanoessaan sopimuksen ja noudattaessaan siihen kuuluvaa irtisanomisaikaa.

4.2 Kauppalaian näkökulma kaupan purkamiseen

Kaupan purkaminen tarkoittaa sitä, että osapuolten suoritusvelvollisuudet lakkaavat ja tehdyt suoritukset tulee palauttaa²¹⁴. Kaupan purkaminen ei ole mahdollista yleensä pelkän viivästyksen perusteella. Sopimusrikkomukselta edellytetään KL 25.1 §:n mukaan sitä, että sillä tulee olla ostajalle olennainen merkitys ja että myyjä on käsittänyt tämän tai hänen olisi pitänyt se käsittää²¹⁵.

Pääsääntöisesti ostaja saa purkaa kaupan, mikäli myyjän viivästys on niin olennainen, että se jättää ostajan näkökulmasta kaupan tarkoituksen täyttämättä²¹⁶. Viivästyksen syyllä ei ole ostajan purkioikeuden kannalta merkitystä. Ostaja voi siis halutessaan purkaa kaupan, vaikka viivästyminen olisi aiheutunut myyjästä riippumattomasta esteestä.²¹⁷

KL 25.2 §:ssä on säädetty lisäaikamenettelystä. Sen avulla pyritään selventämään sitä, milloin sopimuksen purkamisen edellytykset täyttyvät osapuolten välisessä sopimuksessa. Lisäajan pituuden tulee olla ennalta määrätty eikä se saa olla kohtuuttoman lyhyt.²¹⁸ Lisäaika

²¹² Hemmo 2003B, s. 366–367.

²¹³ Norros 2018, s. 590–591; KKO 1992:96. Tapauksessa A oli tehnyt B:n kanssa sopimuksen ilmoitustilan varaamisesta B:n julkaisemassa mainoskalenterissa. Pian sopimuksen tekemisen jälkeen A ilmoitti peruuttavansa sen. A:n ei katsottu vapautuneen sopimuksesta. Sen sijaan sopimuksen kestoaikaa soviteltiin. Tähän vaikuttivat muun muassa sopimuksen epäselvät ehdot ja olosuhteet ylipäänsä.

²¹⁴ Ks. esim. Norros 2018, s. 594.

²¹⁵ Ks. esim. Hoppu – Hoppu 2016, s. 121–122.

²¹⁶ HE 93/1986 vp, s. 28.

²¹⁷ Ks. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 73; Hoppu – Hoppu 2016, s. 122.

²¹⁸ Ks. HE 93/1986 vp, s. 27–28; Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 70–78. Ostajan asettaman lisäajan ollessa myyjälle kohtuuttoman lyhyt, on myyjällä velvollisuus reagoida tähän tekemällä väite. Vrt. Ramberg

sitoo ostajaa. Hän ei voi esimerkiksi sen aikana purkaa kauppaa vetoamalla viivästyksen olennaisuuteen.

Sopimuksen aiheeton purkaminen ilman lisäaikamenettelyä voi olla sopimusrikkomus.

Esimerkki: Myyjä viivästyy toimituksessaan, koska merkittävä osa henkilöstöstä joutuu karanteeniin tartuntatautilääkärin määräyksestä. Koska tuotannossa on vähän työntekijöitä, tuotannon määrät alenevat. Myyjä ei kykene myöskään hankkimaan vastaavia tavaroita muualta.

Ostaja purkaa sopimuksen myyjän kanssa sen jälkeen, kun myyjän toimitus on viivästynyt kahdella viikolla.

Ostaja, joka on purkanut sopimuksen myyjän viivästyttyä koronaviruksen aiheuttamien olosuhteiden vuoksi ja antamatta lisäaikaa myyjälle, voi syyllistyä sopimusrikkomukseen.

Valmistuskauppaa tai erityislaatuista valmista tavaraa koskeva tilauskauppaa on ostajan purkuoikeuden osalta rajoitetumpaa, koska tällaista tavaraa ei yleensä voi käyttää muihin tarkoituksiin. Tällainen KL 26 §:n mukainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun toimitussopimuksessa toimitettavan tavaran kohteena on jokin tietty esine, kuten erityinen komponentti, joka on valmistettu nimenomaan ostajan tahdon mukaiseksi. Yleensä ostajalla ei kuitenkaan ole näissä tilanteissa tarvetta kaupan purkamiselle, koska vastaavanlaista tavaraa ei todennäköisesti ole mahdollista saada muualta kohtuullisessa ajassa.

Ostajan maksun viivästyessä myyjä on KL 52 §:n mukaisesti oikeutettu pysymään sopimuksessa ja vaatimaan kauppahinnan maksamista. KL 54 §:ssä säädetään myyjän oikeudesta purkaa kauppa ostajan maksuviivästyksen vuoksi. Nämä tilanteet ovat hyvin samanlaisia kuin aiemmin läpikäytyt myyjän viivästystilannetta koskevat purkuedellytykset. Myös myyjän purkuoikeuden käyttäminen edellyttää, että ostajan maksun viivästyminen on olennainen sopimusrikkomus.²¹⁹ Myyjällä voi olla oikeus purkaa kauppa myös niissä tilanteissa, joissa ostaja vapautuu vahingonkorvausvelvollisuudesta.²²⁰ Myyjä voi turvautua lisäaikamenettelyyn kaupan purkamisen sijaan.

1995, s. 335. Rambergin mukaan myyjällä voi toisinaan olla aihetta olla reagoimatta, jolloin tämän passiivisuutta ei tulisi katsoa lisäajan hyväksymiseksi.

²¹⁹ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 166. Tämän osalta ei ole kuitenkaan viitattu siihen, että sopimusrikkomuksen tulisi olla olennainen juuri purkavan osapuolen kannalta. HE 93/1986 vp, s. 6.

²²⁰ HE 93/1986 vp, s. 108.

Ostajalla on purkuoikeus pääsääntöisesti niin pitkään, kunnes tavara on luovutettu. Jos viivästynyt tavara on jo luovutettu ostajalle, tämän tulee ilmoittaa myyjälle halukkuudestaan purkaa kauppa viivästyksen vuoksi kohtuullisessa ajassa. Jos ostaja laiminlyö tämän, hän voi menettää purkuoikeutensa KL 29 §:n perusteella.

KL 3 §:ssä säädetyn tahdonvaltaisuuden vuoksi on mahdollista sopia, että myyjällä on oikeus purkaa kauppa myös silloin, kun KL 54 §:ssä edellytetty olennaisuusvaatimus ei täyty²²¹. KL 54.4 §:n mukaan myyjä menettää oikeutensa kaupan purkamiseen ostajan saadessa tavaran hallintaansa, ellei myyjä ole pidättänyt itsellään oikeutta kaupan purkamiseen tai mikäli ostaja torjuu kaupan. Myyjä voi pidättää itsellään oikeuden kaupan purkamiseen sisällyttämällä sopimukseen omistuksenpidätysehdon tai takaisinottoehdon²²². Omistuksenpidätystä koskevalta ehdolta edellytetään, että omistusoikeus tavaraan säilyy myyjällä siihen asti, kunnes kauppahinta on maksettu kokonaisuudessaan. Takaisinottoehdossa voidaan sopia, että myyjällä on oikeus vaatia tavara takaisin, jos ostaja syyllistyy sopimusrikkomukseen. Jos tavara on jo siirtynyt ostajan hallintaan eikä sopimuksessa ole omistuksenpidätystai takaisinottoehtoa, myyjä voi lähtökohtaisesti²²³ vaatia ostajalta ainoastaan puuttuvaa maksusuoritusta²²⁴.

KL 59.1 § rajoittaa myyjän purkuoikeutta siten, että myyjän pitää ilmoittaa purkamisesta ostajalle ennen kuin ostaja suorittaa maksun myyjälle, koska maksu katkaisee myyjän purkuoikeuden. Sillä, kuinka paljon maksu on viivästynyt ei ole merkitystä, jos ostaja ehtii maksaa suorituksen ennen kuin myyjä on käyttänyt purkuoikeuttaan.²²⁵

Ostajalle syntyy ennakoitu purkuoikeus niissä tapauksissa, joissa myyjä itse ilmoittaa, että tulee viivästymään tavaran toimituksessa siten, että se aiheuttaa olennaisen sopimusrikkomuksen²²⁶. Myös tämän KL 62 §:n mukaisen ennakoidun purkuoikeuden käyttäminen on ostajan vastuulla. Sen osalta edellytetään suurempaa todennäköisyyttä myyjän viivästymiselle kuin ostajan pysäyttämisoikeudessa.

Sopimuksen ennakoitua purkamista koskevan säännöksen osalta ei ole merkitystä sillä syyllä, minkä vuoksi myyjä näyttää todennäköisesti viivästyvän suorituksestaan. Myyjän

²²¹ Ks. Tepora – Kaisto – Hakkola 2016, s. 436. Vastaava sääntely KSL 5 luvussa on pakottavaa kuluttajan eduksi.

²²² Omistuksenpidätysehdestä ja takaisinottoehdestä ks. esim. Tepora – Kaisto – Hakkola 2016, s. 25–29.

²²³ Poikkeus tästä ovat esimerkiksi ne tilanteet, joissa ostajan omaisuus on luovutettu konkurssiin. Tällöin myyjä voi käyttää aktiivista pysäytys-oikeutta.

²²⁴ HE 93/1986 vp, s. 37.

²²⁵ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 167–168.

²²⁶ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 62–63.

viivästystilanteessa ostajalla voi olla mahdollisuus KL 62 §:n mukaiseen kaupan purkamiseen myyjän ennakoitun sopimusrikkomuksen perusteella myös ylivoimaista estettä koskevissa tilanteissa²²⁷.

Sopimuksen osapuolet ovat voineet sopia keskenään myös tietyistä aikamääreistä purkavana ehtona²²⁸. Sopimuksessa voi olla esimerkiksi ehto, jonka mukaan myyjän yli 30 päivää kestävä viivästys on olennainen sopimusrikkomus ja oikeuttaa ostajan purkamaan kaupan. Sopimukseen on voitu kirjata myös ehto, jonka mukaan tietyn olosuhteen on pysyttävä samanalaisena, jotta sopimus on voimassa. Olosuhteen muuttuessa sopimus purkautuu. Tulevaisuudessa oleva epävarma tapahtuma voi johtaa samaan lopputulokseen kuin purkava ehto, vaikka sille ei olisikaan annettu sopimuksessa purkavan ehdon asemaa²²⁹.

4.3 CISG:n näkökulma kaupan purkamiseen

Kansainvälistä irtaimen tavaran kauppaa koskevan sopimusrikkomuksen olennaisuus on määritelty CISG:n 25 artiklassa. Sen mukaan rikkomus on olennainen silloin, kun se aiheuttaa vastapuolelle sellaista haittaa, jonka vuoksi hän menettää olennaiselta osin sen, mitä hänellä oli aiheetta odottaa sopimuksella saavuttavansa. Sopimuksen purkamisen kynnys on haluttu asettaa niin korkeaksi, että se tulee kysymykseen vain kaikkein merkittävimpien sopimusrikkomusten kohdalla²³⁰.

CISG:n 25 artiklassa käsitellään myös sopimusrikkomukseen syyllistyvän osapuolen objektiivista ennakoitua sopimusrikkomuksen syntymiseen. Sen mukaan sopimusrikkomus ei ole myyjän osalta olennainen, jos tämä ei ole ennakoinut sitä eikä samassa asemassa oleva järkevä ja huolellinen henkilö olisi samanlaisessa tilanteessa ennakoinut sellaista lopputulosta.

Vastaava säännös löytyy myös KL:n 25 §:stä, jossa edellytetään, että myyjän on tullut käsitellä sopimusrikkomuksellaan olevan olennainen merkitys ostajalle. CISG:n 25 artikla ja KL:n 25 § eroavat toisistaan lähinnä siinä, että KL:ssa arvioinnin kohteeksi tulee pääasiassa ostajan objektiivinen käsitys siitä, mikä merkitys viivästyksellä on ollut. CISG:n 25

²²⁷ Hoppu DL 2020, s. 293.

²²⁸ Purkavaan ehtoon perustuvasta sopimuksen purkamisesta ks. esim. Hemmo 2006, s. 516.

²²⁹ Kaisto – Lohi 2013, s. 227–228.

²³⁰ Ks. Routamo – Ramberg 1997, s. 199. Kauppalaian ilmaisulle ”olennainen merkitys” ja CISG:n ilmaisulle ”fundamental breach” on haluttu antaa juuri sellainen merkitys, että purkamisen tulee sallia vain niissä tilanteissa, joissa ostajalla on selvä ja aiheellinen tarve purkaa kauppa.

artiklassa tarkastelun kohteena on myyjän objektiivinen tietoisuus. Muilta osin kyseiset säännökset vastaavat pääosin toisiaan²³¹.

Arvioitaessa myyjän viivästyksen olennaisuutta CISG:n näkökulmasta voidaan huomioida muun muassa alalla vallitseva kauppatapa, markkinoiden luonne, kaupan kohteena oleva tavara ja se, onko tavara tarkoitettu eteenpäin myytäväksi. Se, mikä katsotaan olennaiseksi sopimusrikkomukseksi, voi vaihdella sopimuksen muotoilun ja sitä solmittaessa olleiden olosuhteiden mukaisesti.²³² KL 26 §:ssä suojataan myyjää niissä tapauksissa, jossa kaupan kohteena on myyjän erityisesti ostajaa varten hankkima tavara. CISG:ssä ei ole vastaavaa säädöstä.

Myyjän viivästyessä tai silloin, kun myyjän viivästyminen näyttää todennäköiseltä, ostaja voi antaa myyjälle lisääaikaa kaupan täyttämiseen. Lisääajasta (*Nachfrist*²³³) säädetään CISG:n 47 ja 49 artikloissa. Lisääajan kuluttua umpeen ostaja, jolle ei ole vielä toimitettu sopimuksen mukaista tavaraa, on oikeutettu purkamaan kaupan, koska myyjä on syyllistynyt olennaiseen sopimusrikkomukseen.

Annetun lisääajan tulee olla myyjää kohtaan kohtuullinen ja määritelty. Tämä tarkoittaa sitä, että ostaja ei saa asettaa sellaista lisääaikaa myyjää kohtaan, jonka hän tietää jo etukäteen olevan liian lyhyt sopimuksen oikea-aikaista täyttämistä varten.²³⁴

CISG:n 47 artiklan toisen kohdan mukaan ostaja ei voi lisääajan kuluessa purkaa sopimusta tai vaatia muutakaan, mikä voisi olla vastoin myyjän oikeutta täyttää sopimus. Kyseisen artiklan mukaan ostajalla on mahdollisuus vaatia vahingonkorvausta niistä vahingoista, jotka lisääajan antaminen on hänelle aiheuttanut.

CISG:n 62 artikla mahdollistaa myyjälle laajan oikeuden vaatia ostajaa toteuttamaan sopimuksen mukaiset suorituksensa eli ottamaan tavaran vastaan, maksamaan kauppahinnan ja hoitamaan muut velvoitteensa. CISG:n 63 artiklan mukaan myyjä voi asettaa ostajalle kohtuullisen lisääajan, jonka kuluessa tämän tulee suorittaa puuttuva maksu myyjälle. Jos ostaja ei suorita maksua annetun lisääajan kuluessa tai ota toimitusta vastaan tai ilmoittaa, että ei tule maksamaan annetun lisääajan kuluessa, myyjällä on oikeus purkaa kauppa.

²³¹ Ks. HE 93/1986 vp, s. 71; Rautio 2002, s. 34.

²³² Ks. Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 143–144.

²³³ Saksankielinen ilmaisu lisääajalle, joka on saanut inspiraationsa Saksan oikeudesta, on yleistä CISG:n kommentaareissa ks. esim. Ramberg – Herre 2009, s. 325; Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 126.

²³⁴ Ks. Sandvik – Sisula-Tulokas 2013, s. 125–126.

CISG:n 64 artiklan mukaan myyjällä on oikeus purkaa kauppa, jos ostajan maksun viivästyminen merkitsee olennaista sopimusrikkomusta.

CISG:n 72 artikla koskee kaupan purkamista myyjän ennakoitun sopimusrikkomuksen perusteella. Sen mukaan sopijapuoli voi purkaa sopimuksen, jos ennen sopimuksen täyttämistä on selvää, että toinen osapuoli tulee syyllistymään olennaiseen sopimusrikkomukseen. Tällaisessa tilanteessa edellytetään räikeää sopimusrikkomusta.

Merkittävä ero myyjän purkuoikeuden osalta CISG:n ja KL:n välillä on siinä, että CISG:n mukaan myyjällä on ostajan maksun viivästyessä laajemmat oikeudet purkaa kauppa. Kun tavara on jo luovutettu ostajalle, myyjä voi KL:n mukaan purkaa kaupan, mikäli sopimuksessa on omistuksenpidätys- tai takaisinottoehto. CISG:tä sovellettaessa ei edellytetä, että omistuksenpidätys- tai takaisinottoehto on sisällytetty osaksi kauppasopimusta, jotta myyjä voisi purkaa kaupan sen jälkeen, kun tavara on luovutettu ostajalle²³⁵.

Kansainvälisessä oikeuskäytännössä on esimerkkejä siitä, kun sopimusosapuoli on aiheettomasti pyrkinyt purkamaan sopimuksen.

Tapauksessa Philips Puerto Rico Core Inc. v. Tradax Petroleum Ltd. rannikkovartiosto pidätti proomun, joka oli myös integroitu hinaajaksi. Pidätys perustui siihen, että proomun riittävästä turvallisuudesta syvänmerenkuljetuksessa oli epäselvyys. Samaan aikaan tulleen raportin mukaan vastaavanlainen alus oli uponnut.

Rahdinkuljettaja ilmoitti järjestävänsä uuden kuljetustavan. Lähettäjä ilmoitti ylivoimaisesta esteestä ja vetosi oikeutensa peruuttamaan kyseinen sopimus.

Tradax-tapauksen tuomio ei vapauttanut rahdin lähettänyttä osapuolta sopimusvelvoitteestaan, sillä tapaukseen ei voitu soveltaa ylivoimaista estettä. Oikeus myös katsoi, että rahdin lähettäjän pyrkimys purkaa sopimus ja vedota ylivoimaiseen esteeseen voitiin katsoa sopimusrikkomukseksi. Tuomio perustui rahdin kuljettajan pyrkimykseen minimoida vahinkoa järjestämällä uutta kuljetusta sekä rahdin lähettäneen osapuolen todistustaakan epäonnistuneeseen näyttöön.

²³⁵ Vrt. KL 54.4 §.

5. YLIVOIMAINEN ESTE

5.1 Myyjän velvollisuuksista vapauttava ylivoimainen este

Ylivoimainen este on poikkeus sopimusoikeuden pääsäännölle, jonka mukaan sopimukset on pidettävä²³⁶. Se vapauttaa ylivoimaisen esteen kohdanneen sopimuksen osapuolen yleensä kokonaan tai osittain sopimuksessa sovitusta velvoitteesta, mikäli sen mukainen ulkoinen syy on sellainen, että sitä ei ole voitu ennakoida²³⁷ eikä kohtuudella välttää²³⁸.

Ylivoimaisen esteen osalta on hyvä muistaa se, että sopimusvelvoitteista vapautuminen on yleensä vain väliaikaista. Esteen ajallinen kesto vaikuttaa siten, voidaanko velvoitetta enää täyttää sovitulla tavalla. Lähtökohtaisesti ostajalla on oikeus vaatia suorituksen täyttämistä sen jälkeen, kun suorituseste tai liikavaikeus²³⁹ on lakannut. Tapauksessa KKO 1947 II 241 sopimuksen katsottiin rauenneen urakoitsijasta riippumattomasta syystä, kun hän ei voinut toteuttaa sovittua laivankorjaustyötä, koska hänet oli kutsuttu sotapalvelukseen.

Sopimusvapaus mahdollistaa sen, että osapuolet päättävät, sisällytetäänkö sopimukseen ylivoimaista estettä koskeva ehto. Jos ehto sisällytetään, osapuolet saavat sopia sen sisällön. Tällöin ylivoimaisen esteen soveltuminen esimerkiksi koronaviruksesta aiheutuneeseen olosuhteen muutokseen riippuu siitä, mitä kyseisessä lausekkeessa on sovittu.

Tapauksessa KKO 1989:98 käsiteltiin tietoliikenteessä ilmenevän häiriön suhdetta ylivoimaiseen esteeseen. Luottokorttiyhteisö oli sitoutunut luottokorttiohjelmansa käyttöehdoissa toimimaan siten, että luottokorttia voitiin käyttää maksuvälineenä. Ehtojen mukaan yhteisö ei vastannut niin sanottujen force majeure-tekijöiden sen toiminnalle aiheuttamista häiriöistä.

Yhteisön jäsenyritys kieltäytyi hyväksymästä asiakkaan luottokorttia maksuvälineenä, koska yritys tietoliikenteessä selvittämättömästä syystä sattuneen tilapäisen häiriön vuoksi ei saanut tarkistettua kortinhaltijan luottorajan enimmäismäärää.

²³⁶ Sopimuksen osapuolet sitoutuvat noudattamaan sopimusta siinä sovitulla tavalla. Sopimuksen sitovuudesta ks. esim. Hemmo 2006, s. 52–53.

²³⁷ Ennakoitavuuden osalta Hellner toteaa, että molemmat maailman sodat olivat jossain määrin ennakoitavissa ennen kuin ne alkoivat. Hellner 1961, s. 85.

²³⁸ Ks. esim. HE 93/1986 vp, s. 29; Norri 2009, s. 102–106.

²³⁹ Liikavaikeudesta ks. esim. Karhu – Tolonen 2012, s. 82–83.

Häiriötä ei pidetty ylivoimaisena esteenä. Luottokorttiyhteisö velvoitettiin korvaamaan kortinhaltijalle kortin käytön epäamisestä aiheutunut vahinko.

Ylivoimaista estettä koskeva lauseke otetaan tyypillisesti vastuunrajoituslausekkeena osaksi sopimusta²⁴⁰.

Oikeuskirjallisuudessa myyjän vastuuta on kutsuttu kontrollivastuuksi ja ostajan vastuuta, joka on myyjän vastuuta ankarampaa, on puolestaan kutsuttu ankaraksi vastuuksi²⁴¹. Näiden osalta ylivoimainen este ei samaistu kumpaankaan. Sen on nähty ennemminkin vastaavan ankaran vastuun poistavaa ulkoista ja ennakoimatonta mahdottomuutta²⁴². Myyjän viivästy-
misen osalta voidaan todeta, että ulkoinen, ennakoimaton ja voittamaton tapahtuma voi olla lievempi este kuin ylivoimainen este²⁴³.

Ylivoimaisen esteen osalta todistustaakka on siihen vetoavalla suoritusvelvollisella²⁴⁴. Silloin, kun suoritus on estynyt muusta syystä kuin ylivoimaisesta esteestä, kyseessä ei ole ylivoimainen este, vaikka se on tapahtunut samaan aikaan. Merkitystä tulee antaa sille, onko ylivoimaiseksi esteeksi katsottu tapahtuma aiheuttanut suoritusesteen vai onko se johtunut jostakin muusta seikasta.

Tapauksessa KKO 1985 II 86 matkustaja joutui palaamaan seitsemän päivän seuramatkalta kuuden päivän kuluttua. Paluulennon ajankohdan määrännyt matkanjärjestäjä vetosi ylivoimaisena esteenä viranomaisen toimenpiteistä johtuneisiin liikennehäiriöihin, jotka olivat kohdistuneet matkanjärjestäjän omaa sopimuspuolta eli lentoyhtiötä kohtaan.

Matkanjärjestäjä velvoitettiin suorittamaan vahingonkorvausta matkustajalle. Tämä ei kyennyt näyttämään sitä, että matkanjärjestäjää itseään olisi kohdannut ylivoimainen este.

Myös kansainvälisestä oikeuskäytännöstä löytyy ylivoimaiseen esteeseen liittyviä tapauksia.

Tapauksessa Russia Arbitration award 155/1994, 16.3.1995 myyjä vetosi ylivoimaiseen esteeseen sen vuoksi, että alihankkija oli kieltäytynyt myymästä hänelle

²⁴⁰ Ks. Hemmo – Hoppu jatkuva julkaisu, 7. Sopimuksen keskeinen sisältö > Keskeiset sopimusehdot > Vastuunrajoitukset.

²⁴¹ Ks. Taxell 1993, s. 71 ja 91; Hemmo 2003B, s. 227–234; Karhu – Tolonen 2012, s. 82.

²⁴² Ks. Taxell 1993, s. 82 ja 97; Hemmo 2003B, s. 231, 239 ja 240; Karhu – Tolonen 2012, s. 82.

²⁴³ Ks. Taxell 1993, s. 81–82; Hemmo 2003B, s. 232; Karhu – Tolonen 2012, s. 83.

²⁴⁴ Ks. Halila 1955, s. 270–272; Lampinen – Salokangas 2020; Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 86.

tavaraa. Tapaukseen sovellettiin CISG:n 79 artiklaa. Myyjä ei kyennyt näyttämään toteen sitä, että myös hänen alihankkijaansa olisi kohdistunut ylivoimainen este.

Sekä tapaukset KKO 1985 II 86 että Russia Arbitration award 155/1994, 16.3.1995 vahvistavat käsitystä siitä, että voidakseen vedota onnistuneesti ylivoimaiseen esteeseen, myyjän tulee kyetä osoittamaan, että häntä itseään ja hänen alihankkijansa on kohdannut ylivoimaiseksi esteeksi katsottava este.

Tiettyä tavaraa valmistava ja eteenpäin sopimuskumppaneilleen myyvä osapuoli ei voi vedota toimituskapasiteetin laskemisen johtuneen ylivoimaisesta esteestä, jos toimituskapasiteetti on laskenut esimerkiksi yhtiön liian alhaisten resurssien vuoksi. Tuotannon laskemisen johtuessa koronaviruksen seurauksena annetuista viranomaismääräyksistä, voi kysymyksessä olla ylivoimainen este. Jos tuotanto oli laskenut jo ennen viranomaismääräyksiä, kyseessä ei ole ylivoimainen este.

Tapauksessa Bulgaria Chamber of Commerce Arbitration award 56/1995, 24.4.1996 myyjä oli sitoutunut myymään hiiltä ulkomaille. Myyjä viivästyi ja vetosi kahteen ylivoimaiseen esteeseen. Bulgarian hallitus oli antanut asetuksen, jossa hiilen vienti ulkomaille oli kielletty tilapäisesti. Lisäksi myyjä vetosi kaivostyöläisten lakkoon, joka oli tehnyt hiilen saamisen mahdottomaksi. Tapaukseen sovellettiin CISG:iä.

Myyjän kumpikaan väite ylivoimaisesta esteestä ei menestynyt. Hiilen vientikielto oli ollut olemassa jo silloin, kun myyjä oli tehnyt sopimuksen hiilen myymisestä ulkomaille. Myyjän olisi pitänyt ymmärtää jo kaupan tekohetkellä, että hän ei pysty myymään hiiltä ulkomaille.

Kaivostyöläisten lakko oli puolestaan alkanut vasta sen jälkeen, kun myyjä oli viivästynyt suorituksessa. Tämän osalta oikeus katsoi, että pääsääntöisesti ylivoimaiseen esteeseen ei voi vedota enää siinä vaiheessa, kun este on aktualisoitunut myyjän viivästymisen jälkeen.

Viranomaismääräysten ja viranomaisten antamien suositusten välinen ero on huomion arvoisen. Viranomaismääräyksiä on noudatettava. Sen sijaan suositukset eivät ole oikeudellisesti sitovia. Joissakin tilanteissa viranomaisen antama suositus tietyistä toiminnasta voi

kuitenkin vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten tavaraa voidaan tuottaa. Liiallista varovaisuutta ei katsota yleensä ylivoimaiseksi esteeksi, joten se voi johtaa korvausvastuuseen²⁴⁵.

Sillä syyllä, miksi tuotanto on laskenut, voi olla merkitystä arvioitaessa sitä, onko kyseessä ylivoimainen este. Esimerkiksi, jos työntekijät ovat poissa töistä tartuntatautilääkärin määräämän karanteenin vuoksi, kyseessä voi olla ylivoimainen este²⁴⁶. Tilanne voi olla erilainen silloin, jos työntekijät jäävät pois työstä, koska he kuuluvat riskiryhmään ikänsä tai perusterveytensä vuoksi tai ovat nuoria ja perusterveitä, mutta eivät halua ottaa riskiä mahdollisesta sairastumisesta. Työntekijöiden omasta aloitteesta tapahtunut poisjäänti ei välttämättä täytä ylivoimaisen esteen edellytyksiä varsinkaan silloin, jos heidän tilallensa on ollut mahdollista saada esimerkiksi vuokratyöntekijöitä.

Mikäli työnantaja pidentää omilla ohjeillaan työntekijöiden poissaoloajan pituutta koronaviruksen vuoksi, kyse ei todennäköisesti ole ylivoimaisesta esteestä. Etätyön tai muun korvaavan työn järjestämisen laiminlyöminen voi myös tarkoittaa sitä, että ylivoimaista estettä ei voida soveltaa.

Joskus valtiovallan rajoitukset kuljetuksiin muodostavat ylivoimaisen esteen. Näin kävi esimerkiksi Yhdysvalloissa.

Tapauksessa Awn & Co. v. Cargill Marine Terminal Yhdysvaltain rannikkovartiosto joutui laajojen tulvien vuoksi sulkemaan Mississipi-joen kauttakulun useiden viikkojen ajaksi. Tämän seurauksena kuljetettava viljakuorma pilaantui. Viranomaisien toimenpiteiden katsottiin aiheuttaneen ylivoimaisen esteen, joka vapautti vastajan vahingonkorvausvastuusta.

Hyvä esimerkki tapauksesta, jossa on sovellettu ylivoimaista estettä koskevaa CISG:n 79 artiklaa, on yhdysvaltalaisessa tuomioistuimessa käsitelty käytettyjen rautatiekiskojen myyntiä koskeva tapaus.

Tapauksessa U.S. District Court (Illinois) Raw Material Inc. v. Manfred Forberich GmbH & Co., KG. 6.4.2004 saksalainen myyjä myi käytettyjä venäläisiä rautatiekiskoja yhdysvaltalaiselle ostajalle. Myyjä ei kyennyt toimittamaan rautatiekiskoja sovitun mukaisesti, koska Pietarin satama oli jäänyt tavallista aikaisemmin. Myyjä vetosi tapauksessa ylivoimaiseen esteeseen. Yhdysvaltalainen tuomioistuin

²⁴⁵ Hoppu DL 2020, s. 306.

²⁴⁶ Oletuksena on, että kyseinen työ on sellaista, mitä ei ole kohtuudella mahdollista järjestää etätyönä.

katsoi, että tapaukseen sovelletaan CISG:n 79 artiklaa, joka koskee ylivoimaista estettä.

Vaikka tapauksessa sovellettiin CISG:iä, oikeus haki analogiaa Yhdysvaltojen omasta oikeuskäytännöstä ja lainsäädännöstä. Oikeus katsoi, että ylivoimaisen esteen arvioimisessa tulee käydä läpi kolme kysymystä:

1. onko ylivoimainen este tapahtunut,
2. onko se estänyt kyseisen suorituksen tekemisen ja onko myyjän mahdollista ohittaa este kohtuullisilla toimilla omassa kontrollipiirissään sekä
3. onko kyseinen este ollut ennalta arvattavissa.

Kyseiseen tapaukseen ei saatu tuomioistuimelta lopullista ratkaisua, koska osapuolet sopivat riidan.

Ylivoimaisen esteen ei tulisi vapauttaa vastuusta sellaista tahoa, joka on itse myötävaikuttanut vahingon aiheutumiseen. Tämän yleisen käytännön kanssa on ristiriidassa yhdysvaltalainen oikeustapaus, johon soveltuu *force majeure*-lauseke.

Tapauksessa *Domar Ocean Transport Ltd. v. Independent Refining* proomu takavarikoitiin rannikkovartioston toimesta puutteellisten tulli-ilmoitusten vuoksi. Takavarikkoa koskeneen ajan osalle sovellettiin *force majeure*-lauseketta, joka rajoitti korvausvastuuta takavarikon aikana syntyneen vuokranmaksun osalta.

Ylivoimaisen esteen määrittäminen yksiselitteisesti on hankalaa. Siksi monet tahot kirjoittavat todistuksia, joissa ne vahvistavat tietyn tapahtuman todeksi saatuaan siitä riittävän näyttön. Tällainen todistus on mahdollista hakea esimerkiksi kauppakamarilta²⁴⁷. Ylivoimaiseen esteeseen vetoava osapuoli voi käyttää todistusta väitteensä tukena. Todistusten näyttöarvo esimerkiksi koronaviruksesta johtuvissa tilanteissa selvinnee tulevaisuudessa.

²⁴⁷ Viranomaisien koronamääräykset saavat aikaan *force majeure*-tilanteen yhä useammin (tilanne 23.3.2020).

5.2 Ylivoimainen este vakiosopimuksissa

Vakiosopimus on sopimus, joka solmitaan käyttämällä ainakin joiltakin osin vakioehtoja, joita sopimusosapuolet eivät ole sopineet yksilöllisesti²⁴⁸. Vakiosopimuksen tunnistaa yleensä siitä, että se on etukäteen laadittu sopimusehtokokoelma, jota aiotaan käyttää erilaisissa sopimussuhteissa useiden sopimuskumppanien kanssa²⁴⁹. Vakiosopimusoikeudellisten ongelmien olennainen rajalinja kulkee erilaisten ehtojen, ei erilaisten sopimusten välillä²⁵⁰.

Vakioehtojen käyttämisen huonona puolena nähdään tyypillisesti se, että ehdot on kirjoitettu toisen osapuolen näkökulmasta, jolloin niissä korostuu yksinomaan tämän osapuolen edun ajaminen. Toisella osapuolella ei ole juurikaan mahdollisuutta vaikuttaa vakioehdon sisältöön²⁵¹. Koska tällaiset sopimusehdot ovat tavanomaisia, niihin ei välttämättä kiinnitetä erityisemmin huomiota. Näistä käytetään nimitystä *boilerplate* ehto²⁵².

Vakioehtojen käyttämisen etuja ovat muun muassa sopimusneuvottelujen helpottaminen, sopimusten transaktiokustannusten alentuminen sekä se, että osapuoli, joka ei ole laatinut vakioehtoa, ei joudu tyytymään normaalia heikompiin ehtoihin²⁵³.

Vakioehdot tulevat osaksi sopimusta siten, että siitä sovitaan nimenomaisesti, sopimusasiakirjassa viitataan niihin ja todetaan niiden tulevan sovellettavaksi osana sopimusta tai aikaisemman sopimuskäytännön, kauppatavan tai ehtojen elinkeinoalalla saaman hallitsevan aseman perusteella.²⁵⁴

Peruste vakioehtojen sitovaan soveltumiseen yksittäisessä sopimuksessa ei ole täysin selvä. Ehtoihin vetoavalla osapuolella on todistus- ja väittämistaakka siitä, että vakioehdot ovat tulleet osaksi sopimusta²⁵⁵. Vakioehdon sisältö väistyy silloin, kun vakioehdon ja sopimusosapuolen nimenomaisen tahdonilmaisun välillä on ristiriita²⁵⁶. Oikeuskäytännössä

²⁴⁸ Wilhelmsson 2008, s. 35.

²⁴⁹ Wilhelmsson 2008, s. 36; Hemmo 2003A, s. 148.

²⁵⁰ Hemmo 2003A, s. 149.

²⁵¹ Ks. esim. Hemmo 2006, s. 93–94; Wilhelmsson 2008, s. 39–40.

²⁵² Ks. Hoppu DL 2020, s. 300; Ramberg – Ramberg 2016, s. 154.

²⁵³ Ks. Hemmo 2006, s. 94.

²⁵⁴ Ks. Hemmo 2006, s. 95; Wilhelmsson 2008, s. 67–88.

²⁵⁵ Ks. Wilhelmsson 2008, s. 67. Vrt. Hemmo 2003A, s. 155–156. Hemmo pitää lähtökohtana, että vakioehtojen käyttäjän pitää näyttää vakioehtoihin tutustumismahdollisuuden olleen olemassa. Muilta osin Hemmo on samansuuntainen Wilhelmssonin kanssa.

²⁵⁶ Ks. esim. Wilhelmsson 2008, s. 88.

tuomioistuin on jättänyt soveltamatta vakioehtoja sillä perusteella, että niiden ei ole näytetty tulleen sopimuksen osaksi²⁵⁷.

Sopimukseen voidaan kirjoittaa ylivoimaista estettä koskeva ehto. Se voi olla hyvin laaja. Olennaista on kuitenkin, että siitä ilmenee tarkoitus varautua sopimuksen täytäntöönpanoon vaikuttavaan odottamattomaan esteeseen.²⁵⁸ Oikeuskirjallisuudesta löytyy monenlaisia esimerkkejä ylivoimaista estettä koskevista vakiolausekkeista.²⁵⁹

Tyypillisesti sopimusehdossa pyritään kirjoittamaan tyhjentävä luettelo niistä tilanteista, jotka voivat aiheuttaa ylivoimaisen esteen. Luettelo päättyy yleensä ympäröivästi muotoiltuun kohtaan, jossa todetaan sen koskevan myös muita tilanteita, jotka ovat odottamattomia ja kontrollipiirin ulkopuolella. Olisi kuitenkin tärkeää, että osapuolet selventäisivät sitä, mitä he tarkoittavat tällä muihin tilanteisiin viittaavalla kohdalla.

Ylivoimaista estettä koskeva sopimuksen vakiolauseke, joka huomioi myös koronaviruksesta johtuvat olosuhteiden muutokset, voi olla esimerkiksi tällainen:

Vahingonkorvausvastuusta vapautumisperusteeksi katsotaan sellainen ylivoimainen este, joka on syntynyt sopimuksen tekemisen jälkeen ja se estää sopimuksen täyttämisen.

Ylivoimainen este on epätavallinen ja sopimuksen täyttämiseen vaikuttava sopijapuolista riippumaton tapahtuma, jota heidän ei ole ollut syytä ottaa huomioon sopimusta tehtäessä. Ylivoimaista estettä ei voida myöskään kohtuudella ennalta ehkäistä ilman kohtuutonta ajanhukkaa tai kohtuuttomia lisäkustannuksia.

Ylivoimaiseksi esteeksi katsottava tapahtuma voi olla esimerkiksi sota, kapina, luonnonmullistus, pakko-otto tai takavarikko julkiseen tarpeeseen, yleisen liikenteen tai energian jakelun keskeytys, tuonti- tai vientikielto, työselkkaus, tulipalo, epidemia, pandemia tai äkillisesti laajalle leviävä tartuntatauti taikka muu vaikutuksiltaan yhtä merkittävä ja sopijapuolista riippumaton epätavallinen syy.

Jos sopimuksessa sovitun veloitteen täyttäminen viivästyy ylivoimaisen esteen vuoksi, jatketaan sovitun veloitteen täyttämisaikaa niin kauan kuin on pidettävä

²⁵⁷ Ks. esim. KKO 1997:61; KKO 2006:56.

²⁵⁸ Ks. KKO 2016:10 kohta 33. Tapauksessa käsitellään sellaista sopimusehtoa, joka on luotu niitä tilanteita varten, jossa markkinoilla tapahtuu jotain dramaattista force majeure -tyyppisesti.

²⁵⁹ Ks. esim. Hietala – Järvensivu – Kaivanto – Kyläkallio 2006, s. 44–45. Siinä esitetään vastaavanlainen ylivoimaista estettä koskeva vakiolauseke.

kohtuullisena huomioden kaikki tapaukseen vaikuttavat olosuhteet. Mikäli sopimuksen jatkaminen tulee kohtuuttomaksi toista sopijapuolta kohtaan, voidaan sopimus päättää välittömästi tämän toimesta.

Sopimusosapuolten on viipymättä ilmoitettava kirjallisesti toiselle osapuolelle ylivoimaisesta esteestä sekä sen arvioidusta kestosta ja sen lakkaamisesta.

5.3 Vaihtoehdot ylivoimaiselle esteelle

5.3.1 Taloudellinen liikavaikeus

Taloudellisella liikavaikeudella tarkoitetaan KL 23.1 §:n mukaan tilannetta, jossa myyjän suorituksen tekeminen on mahdollista, mutta samalla myös kohtuuttoman kallista myyjää kohtaan²⁶⁰. Kyseiset esteet ovat yleensä väliaikaisia ja vapauttavat myyjän lähtökohtaisesti vain esteen ajaksi. Vapautumisperusteiden lähtökohta on, että niistä ilmenevät muutokset aiheutuvat vasta kaupanteon jälkeen.

Wilhelmsson, Sevón ja Koskelo ovat käsitelleet KL 23 §:n mukaisena suoritusvelvollisuudesta vapauttavana esteenä tilannetta, jossa myyjä on rakentamassa ostajalle venettä, mutta tulipalo tuhoaa telakan ja siellä olleen veneen. Tässä tapauksessa myyjän suoritus ei tule täysin mahdottomaksi, koska tämä voisi periaatteessa rakentaa uuden telakan ja veneen. Tämä voi kuitenkin olla taloudellisesti liian raskasta myyjälle ja sellainen KL:n mukainen tilanne, joka vapauttaa myyjän velvollisuudesta täyttää sopimus.²⁶¹

Liikavaikeuden yhteydessä on puhuttu uhrausrajasta eli siitä, kuinka paljon myyjään on tehtävä lisäuhrauksia pystyäkseen täyttämään sellaisen sopimuksen, joka osoittautuu taloudellisesti raskaammaksi kuin mitä alun perin odotettiin²⁶². Pelkästään kaupan muodostuminen tappiolliseksi ei vapauta myyjää velvoitteista²⁶³. Näissä tilanteissa joudutaan punnitsemaan toisaalta ostajalle koituvaa etua sopimuksen täyttämistä sovitulla tavalla ja toisaalta sitä

²⁶⁰ Taloudellinen liikavaikeus (*hardship*) ei ole terminä vielä täysin vakiintunut Suomessa. Ks. Hemmo 2003B, s. 233–234; Karhu – Tolonen 2012, s. 83–84. Vrt. Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 64.

²⁶¹ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 66–67.

²⁶² Ks. Routamo – Ramberg 1997, s. 187; Hoppu DL 2020, s. 291.

²⁶³ Wilhelmsson – Sevón – Koskelo 2006, s. 68. Kaupanteon jälkeen tapahtuva kustannusten nousu, kuten devalvaatio tai muun epätavallisen valuuttakurssien muutosten vaikutus, ei yleensä merkitse taloudellista vapautumisperustetta myyjälle.

vaivaa, joka myyjälle koituu sopimuksen täyttämisestä. Myyjältä vaadittavan uhrauksen suuruuteen vaikuttaa myös se, voiko ostaja hankkia kyseisen tuotteen helposti muualta²⁶⁴.

KL 23 § on vaikeaselkoinen. Siitä voidaan kuitenkin päätellä, että myyjän uhrausraja eli se minkä verran myyjän tulee tehdä taloudellisia uhrauksia toimiakseen sopimuksessa sovitulla tavalla, on korkealla. Yritysten välisissä sopimuksissa korkeaa uhrausrajaa puoltaa se, että niissä sopimussitovuus on korostunut.²⁶⁵

Liikavaikeudella on epäselvä asema suhteessa muihin kohtuuttomuus- ja suoritusesteoppeihin. Lain esitöiden mukaan sopimussuhteessa tulisi soveltaa ensisijaisesti KL 23.1 §:ää OikTL 36 §:n sijaan²⁶⁶. KL 23.1 §:n soveltamisesta ei ole kuitenkaan olemassa ennakkotapauksia. Niissä tapauksissa, joissa olisi mahdollisesti voitu käyttää KL 23.1 §:ää, on sovellettu esimerkiksi edellytysoppia²⁶⁷.

Voiko koronaviruksesta johtuva olosuhteiden muutos olla sellainen este, joka vapauttaa myyjän suoritusvelvollisuudesta? Edellä kerrottu Wilhelmssonin, Sevónin ja Koskelon kirjoittama esimerkki telakan ja veneen tuhoutumisesta tulipalossa osoittaa sen, että esteen ei tarvitse tehdä sopimuksen täyttämistä mahdottomaksi, jotta esteen kohdannut myyjä vapautuu suoritusvelvollisuudestaan. Uuden telakan ja veneen rakentaminen olisi teoriassa mahdollista, mutta voisi osoittautua käytännössä taloudellisesti liian raskaaksi myyjälle.

Koronavirus on voinut aiheuttaa tilanteen, jossa tehdas on jouduttu sulkemaan joko kokonaan tai osittain työntekijöiden sairastuttua. KL 23 §:ssä edellytetään, että myyjän kohtaaman esteen tulee olla sellainen, jota tämä ei kykene voittamaan. Mikäli myyjä kykenee saamaan korvaavia työntekijöitä sairastuneiden työntekijöiden tilalle, kyseessä ei ole este, joka vapauttaisi myyjän suoritusvelvollisuudesta. Tässä tapauksessa este ei tosiasiansa edes vaikuta suorituksen tekemiseen, koska myyjä pystyy hankkimaan sairastuneiden tilalle korvaavat työntekijät. Mikäli korvaavia työntekijöitä ei olisi mahdollista saada sairastuneiden tilalle ja tehdas joudutaan sulkemaan, tulee pohdittavaksi, soveltuuko KL 23.1 § tapaukseen. Kyseistä pykälää ei voida soveltaa esimerkiksi silloin, mikäli uhrausrajan ei katsota

²⁶⁴ HE 93/1986 vp, s. 26 ja 69. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin, jos myyjä on lopettanut kyseisen tavaran tuotannon ja joutuu ostajan vaatimuksesta käynnistämään tuotantolinjan uudestaan, vaikka ostaja voisi hankkia kyseisen tuotteen helposti muualta. Tässä tapauksessa sopimuksen täyttäminen vaatii myyjältä suuria uhrauksia.

²⁶⁵ Saarnilehto – Annola 2018, s. 19; Lehtinen 2006, s. 96.

²⁶⁶ HE 93/1986 vp, s. 69; Cantell 1985, s. 69.

²⁶⁷ Ks. KKO 1990:99. Tapauksessa asennusvalmiin talon myyjän ei voitu katsoa tulleen käsittämään, että ostaja oli siinä uskossa, että talon myyntihintaan sisältyisi myös talon pystyttäminen. Ostajan tuli maksaa talon myyntihinnan lisäksi myös talon pystyttämisestä aiheutuneet kulut. Edellytysoppia hyödynnettiin tapauksessa.

ylittyvän, myyjä ei ole rajoittanut ennakointi- tai vahingonrajoitusvelvollisuuttaan tai on olemassa toinen vaihtoehtoinen suoritustapa, jota myyjä voi käyttää. Lisäksi on huomattava, että KL 23 § voi vapauttaa myyjän suoritusvelvollisuudesta ainoastaan esteen keston ajaksi ja ettei se vapauta häntä mahdollisesta vahingonkorvausvastuusta.

5.3.2 Edellytysoppi

Edellytysoppi on lakiin kirjoittamattomien sääntöjen varaan rakentuva oppi, joka voi antaa merkityksen edellytysten virheellisyydelle²⁶⁸. Se on poikkeus pääsääntöön, jonka mukaan sopimukset on pidettävä. Edellytysopin mukaisessa vastuukriteerien arvioimisessa kiinnitetään huomiota laajempaan kokonaisuuteen, sopimusosapuolten asemaan sekä heidän näihin perustuviin odotuksiin²⁶⁹.

Edellytysopissa tarkastellaan niitä oletuksia ja odotuksia, joita sopimuksen tekevällä osapuolella on tahdonilmaisunsa antaessaan sopimuksen täyttymisestä²⁷⁰. *Clausula rebus sic standibus* tarkoittaa, että sopimusta pidetään sitovana vain niin kauan ja vain niiltä osin kuin sopimukseen liittyvät olosuhteet pysyvät samoina kuin mitä ne olivat sopimuksen syntyhetkellä²⁷¹.

Sopimusoikeudellinen edellytysoppi voi vaikuttaa sopimusten tulkintaan, vaikka sopimuksen osapuolet eivät olisi sopineet tämän edellytyksen tulevan osaksi sopimusta. Kyseisessä opissa tarkastellaan sitä, miten edellytysten muuttuminen ja siitä seurannut sopimustasapainon muutos vaikuttavat sopimusoikeudellisten velvoitteiden arviointiin ja sopimustulkintaan.²⁷²

Edellytysoppia on kritisoitu muun muassa sen vuoksi, että se ei anna suoraa vastausta siihen, mitä sopimuksessa olisi pitänyt sopia, jos sen edellytyksenä oleva asia olisi ollut esillä jo sopimusneuvotteluissa.²⁷³ Edellytysopin yhteydessä voi tulla kyseeseen periaatteessa minikäläinen edellytys tahansa²⁷⁴.

²⁶⁸ Kaisto 2015, s. 273; Telaranta 1990, s. 363–364.

²⁶⁹ Pöyhönen LM 1997, s. 533.

²⁷⁰ Edellytysopin tarkempaa sisältöä on vaikea määrittää, koska se voidaan ymmärtää eri tavoin erilaisissa tilanteissa. Kaisto 2015, s. 272; Lehrberg 1989, s. 24.

²⁷¹ Ks. esim. Telaranta 1990, s. 364; Häyhä LM 2004, s. 1438; Ramberg – Ramberg 2016, s. 199.

²⁷² Hemmo – Hoppu jatkuva julkaisu, Sopimusoikeus > 7. Sopimuksen keskeinen sisältö > Sopimuksen tulkinta > Käsite.

²⁷³ Ks. esim. Häyhä LM 2004, s. 1439–1440.

²⁷⁴ Edellytysoppia ei voida soveltaa esimerkiksi inflaatioon ks. esim. Aurejärvi – Hemmo 2007, s. 33.

Edellytyksen virheellisyydestä puhutaan niissä tapauksissa, joissa edellytys koskee sopimusta tehtäessä voimassa olleita seikkoja. Rauenneet edellytykset koskevat puolestaan sopimuksen jälkeen ilmenneitä tapahtumia. Koska koronaviruksesta johtuvat olosuhteiden muutokset ovat olleet ennalta arvaamattomia sopimusta tehtäessä, viruksesta aiheutuneet tilanteet voivat tulla tarkasteltaviksi rauenneita edellytyksiä käsittelevän opin näkökulmasta.²⁷⁵

Edellytysopilla voi olla myös muunlaisia oikeusseuraamuksia kuin oikeustoimen lakkaaminen. Tämän kaltainen oikeusseuraamus voi olla sopimusosapuolen oikeus purkaa sopimus määräävän edellytyksen rautessa. Koska tämä oppi keskittyy ainoastaan siihen tahdonilmaisun antajan edellytykseen, jonka seurauksena oikeusvaikutus on syntynyt, voidaan olettaa, että se ei voi synnyttää uusia velvoitteita.²⁷⁶

Tapauksessa KKO 2012:1 myyjä sitoutui kiinteistön kaupassa puhdistamaan saastuneen maaperän omalla kustannuksella. Kauppaehdon perusteena ollut maaperän tutkimus ja kustannusarvio osoittautuivat kuitenkin olennaisesti virheellisiksi. Tuomiossa kiinnitettiin huomiota virheellisiin ja rauenneisiin edellytyksiin. Myyjä vapautui velvoitteestaan.

Mikäli tulevaisuuteen kohdistuva odotus osoittautuu virheelliseksi, voidaan sen yhteydessä puhua määräävän edellytyksen raukeamisesta²⁷⁷. Tällöin sopimuksen osapuoli ei olisi todennäköisesti sitoutunut sopimukseen, mikäli hän olisi tiennyt tulevat tapahtumat.

Jos edellytysten raukeamista ei ole kirjattu osaksi sopimusta, lakkauttava vaikutus edellyttää yleensä, että

- rauennut edellytys on ollut olennainen,
- vastapuolella on ollut mahdollisuus havaita edellytyksen merkitys sopijakumppanilleen ja
- velvoitteen lakkauttavaa vaikutusta pidetään merkityksellisenä osapuolten välisen riskinjaon kannalta.²⁷⁸

²⁷⁵ Hemmo – Hoppu jatkuva julkaisu, Sopimusoikeus > 7. Sopimuksen keskeinen sisältö > Sopimuksen tulkinta > Käsite.

²⁷⁶ Ks. Kaisto 2015, s. 276.

²⁷⁷ Ks. esim. Kaisto 2015, s. 276.

²⁷⁸ Norros 2018, s. 582; Hemmo 2003B, s. 405–406.

Edellytysopin vertailukohdaksi voidaan ottaa perusteettoman edun palautusta koskeva oppi²⁷⁹. Edellytysoppi on näistä monimutkaisempi sen vuoksi, että sen perusteella voi syntyä useita erilaisia oikeusvaikutuksia. Perusteettoman edun palautuksesta voi syntyä vain velkasuhteita.²⁸⁰

Edellytysoppi voi tulla sovellettavaksi myyjän viivästyessä tavaran toimituksesta. On huomattava, että toiselle asiakkaalle toimituksen viivästyksellä ei ole merkitystä, kun taas jollekin toiselle sillä voi olla merkittävät seuraukset. Edellytysoppi pohjautuu olettamukselle, että ostaja ei olisi alun perin ryhtynyt kauppaan, mikäli hän olisi tiennyt viivästyksestä. Edellytysopin pohjalta voidaan tarkastella tilannetta, jossa myyjän viivästyksestä aiheutuu ostajalle merkittäviä seurauksia.

Edellytysopin suhde koronaviruksen aiheuttamaan tilanteeseen on monimutkainen. Se voisi tulla sovellettavaksi sellaisessa tilanteessa, jossa ostaja ei pysty myymään eteenpäin ostamiensa tuotteita koronaviruksesta johtuvan asiakasvajeen vuoksi. Tällöin sopimussuhdetta voitaisiin tarkastella edellytysopin tai sovittelun näkökulmasta.²⁸¹ Haastavaksi tilanteen tekee kuitenkin se, että myyjä on täyttänyt oman velvoitteensa sopimuksen osalta. Muuttunut olosuhde on kuitenkin vaikuttanut sopimussuhteeseen ja sopimuksen lopputulokseen.

5.3.3 Kohtuusperiaate

Kohtuusperiaate tarkoittaa sitä, että sopimukset ovat sitovia vain silloin, kun ne ovat kohtuullisia kummankin osapuolten kannalta. Suomessa kohtuusperiaate on siis poikkeus pääsääntöön, jonka mukaan sopimukset on pidettävä (*pacta sunt servanda*)²⁸². Myös korkein oikeus on nimenomaisesti todennut tapauksessa KKO 2001:27, että sopimuksen sovittelua koskevat säännöt ovat poikkeussääntöjä.

Kohtuusperiaate on ollut osa suomalaista oikeuskäytäntöä pitkään. Tästä näkökulmasta tehtyjä ratkaisuja löytyy jo roomalaisesta oikeudesta lähtien.²⁸³

²⁷⁹ Perusteettoman edun palautuksesta ks. esim. Hakulinen 1965, s. 375–377; Aurejärvi – Hemmo 2007, s. 161; Kaisto – Lohi 2013, s. 201.

²⁸⁰ Ks. Kaisto 2015, s. 273.

²⁸¹ Ks. Hoppu DL 2020, s. 297.

²⁸² Ks. Saarnilehto – Annola 2018, s. 22–23; Mähönen 2012, s. 109.

²⁸³ Ks. esim. Telaranta 1960, s. 19.

Merkittävin kohtuusperiaatetta ilmentävä säännös on OikTL 36 §. Sen mukaan oikeustoimen ehtoa voidaan joko sovitella tai jättää se huomioon ottamatta, jos ehto on kohtuuton tai sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen. OikTL 36 § estää sopimusvapauden käyttämisen siten, että osapuolet kiertäisivät KL:ia ylittämällä kohtuullisuuden rajat sopimusehdoissa tai niiden soveltamisessa. Kun kohtuuttomia sopimusehtoja sovitellaan, KL:ia voidaan käyttää arvioitaessa kohtuullisia sopimusehtoja.²⁸⁴

OikTL 36 §:n mukaan sopimuksen sisältöä voidaan tarkistaa sekä sopimusta tehtäessä olemassa olleiden seikkojen että sopimuksen teon jälkeen ilmenneiden seikkojen perusteella.

Jotta myyjä voi vapautua sopimuksen täyttämisvelvollisuudesta, vaaditaan KL 23.1 §:n mukaan, että ne uhraukset, joita sopimuksen täyttäminen myyjältä edellyttäisi, ovat kohtuuttomia verrattuna ostajalle koituvaan etuun siitä, että myyjä täyttää sopimuksen. Sopimuksen sovittelu OikTL 36 §:n nojalla voi tulla kyseeseen vain, jos siihen on olemassa erityisiä syitä.²⁸⁵

Sovittelun kautta velvoitetta on mahdollista muuttaa tai lakkauttaa se kokonaan. Kahden yrityksen välisissä sopimuksissa tällainen sovittelu on kuitenkin harvinaista²⁸⁶. Tasavertaisten sopimusosapuolten sitoutumista jopa sellaisiin sopimusehtoihin, joita voidaan pitää vakioehtoihin sisältyvinä tyyppikohtuuttomina, on pidetty sallittuina²⁸⁷. Kaupallisissa sopimus-suhteissa yleisenä lähtökohtana on, että sopimusehtoja ei tule sovitella uudelleen myöskään sen vuoksi, että pyrittäisiin korjaamaan tapahtunut sopimusriski²⁸⁸.

OikTL 36 §:stä ei käy suoraan ilmi, minkälaisissa tilanteissa sopimukseen voidaan puuttua sovittelulla²⁸⁹. Kyseisen lainkohdan soveltumista erilaisiin tyyppitilanteisiin on kuitenkin selvennetty oikeuskirjallisuudessa, lainvalmistelutöissä sekä oikeuskäytännössä. OikTL 36 §:n mukainen kohtuuttomuus sopimuksessa voi johtua siitä, että ehto itsessään on kohtuuton

²⁸⁴ HE 93/1986 vp, s. 14; Kartio 1997, s. 160.

²⁸⁵ HE 93/1986 vp, s. 69.

²⁸⁶ Kahden yrityksen välisissä sopimuksissa sovittelukynnyksen on katsottu olevan korkeammalla kuin yrityksen ja kuluttajan välisessä sopimussuhteessa. Tätä on perusteltu sopimusosapuolten tasavertaisella asemalla. Ks. esim. Mononen 2001, s. 366–370; Lehtinen 2006, s. 96–100.

²⁸⁷ Ks. Ahlfors 2016, s. 8.

²⁸⁸ Hemmo 2015, s. 106. Tästä voi olla mahdollista poiketa esimerkiksi, jos sopimussuhde pohjautuu osapuolten kaupallisten suhteiden keskinäisiin panostuksiin, jotka ovat ristiriidassa sopimuksen irtisanomisehdon kanssa. Tällöin kohtuullistaminen voi tulla joissakin tapauksissa kysymykseen. KKO 1994:96. Tapauksessa tarkasteltiin liikeriskejä, joihin elinkeinonharjoittajan tulee varautua jo vuokrasopimusta laadittaessa. Alueen vuokrataso oli laskenut voimakkaan matalasuhdanteen vuoksi, tämä ei riittänyt alentamaan kymmeneksi vuodeksi sovitun vuokrasopimuksen liikehuoneiston vuokraa.

²⁸⁹ Kaisto – Lohi 2013, s. 143. Kun yleinen oikeustoimen kohtuullistamiseen oikeuttava säännös lisättiin oikeustoimilakiin vuonna 1982, koettiin jossain piireissä pelkoa ennakoitavuuden vähenemisen vuoksi. Tämä osoittautui kuitenkin pääosin aiheettomaksi.

tai sen soveltaminen osana sopimusta ja sen laajempaa kokonaisuutta johtaisi tietyssä tapauksessa kohtuuttomuuteen.²⁹⁰ Sopimuksen ehto voi siis olla niin kohtuuton, että siihen voidaan puuttua OikTL 36 §:n mukaisella sovittelulla.²⁹¹

OikTL 36 §:ssä on määritelty kohtuuttomuuden arvioinnissa tarkasteltavia seikkoja. Sen mukaan kohtuuttomuutta arvioitaessa on otettava huomioon ”oikeustoimen koko sisältö, osapuolten asema, oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat”. Tuomioistuin voi esimerkiksi pitää tiettyä velvoitetta, kuten sopimussakkoa, niin kohtuuttomana, että se päättyy alentamaan tai kokonaan vapauttamaan osapuolen kyseisestä kohtuuttomasta velvoitteesta²⁹².

Sopimukseen voi aiheuttaa kohtuuttomuutta myös se, että osapuolet ovat keskenään eriarvoisessa asemassa²⁹³ tai tasavertaisilla sopimuskumppaneilla on sopimuksessa sellainen ehto, joka katsotaan kohtuuttomaksi.²⁹⁴ Joskus sovitteluperusteeksi voi riittää esimerkiksi toisen osapuolen aggressiivinen käytös, yllätystaktiikka ja se, että toisen puutteellista kieliäyttöä on käytetty hyväksi.²⁹⁵ Jälkimmäinen tilanne voi syntyä esimerkiksi silloin, jos kaupan osapuolet ovat eri valtioista ja puhuvat eri kieliä.

Kohtuusperiaate voi saada merkitystä myös niissä tilanteissa, joissa olosuhteet ovat muuttuneet. Olosuhteiden muutostilanteissa tuomioistuin voi puuttua osapuolten riskinjakoa koskeviin seikkoihin, mikäli sille on olemassa taloudellinen perusta. Tällä tavalla pyritään palauttamaan alkuperäinen sopimustasapaino.²⁹⁶

Myös vakioehtoa on mahdollista kohtuullistaa. Kohtuuttomina voidaan pitää muun muassa

- tiettyjä yksipuolista päätösvaltaa koskevia ehtoja, joilla voidaan muuttaa sopimusta ja sen sisältöä,

²⁹⁰ HE 247/1981 vp, s. 12. ”Kummassakin tapauksessa on kohtuuttomuutta arvioitaessa pidettävä lähtökohdaksi sopimusta kokonaisuudessaan. Voidaan ajatella, että ehto, joka sinänsä tuntuisi kohtuuttomalta, ei sitä olekaan muiden sopimusehtojen perusteella, jotka saavat aikaan tasapainon osapuolten välillä. On kuitenkin myös ehtoja, jotka ovat siinä määrin raskaat, ettei tätä vaikutusta voida kumota sopimuksen muilla määräyksillä.” Ks. Kaisto – Lohi 2013, s. 144.

²⁹¹ Kaisto – Lohi 2013, s. 144. Teoksessa kiinnitetään huomiota kuitenkin siihen, että olisiko kohtuuttomaan sopimuksensäätöön puuttumiseen olemassa jokin toinen tehokkaampi tapa, esimerkiksi sopimusehdon pätemättömäksi katsominen.

²⁹² Kaisto – Lohi 2013, s. 228; Norros 2018, s. 587. Joissain harvinaisissa tapauksissa on myös mahdollista, että sovittelulla laajennetaan suoritusvelvollisuuden laajuutta ylöspäin. Myös velvoitteen erääntymishetkeä on mahdollista sovitella.

²⁹³ HE 247/1981 vp, s. 3.

²⁹⁴ HE 247/1981 vp, s. 6.

²⁹⁵ Ks. Telaranta 1990, s. 392.

²⁹⁶ Mähönen 2012, s. 114–115.

- irtisanomis- ja purkamislausekkeita, jotka ovat kohtuuttomia sekä
- sopimussakkoa ja muita vastaavia sopimusrikkomuksen seuraamuksia koskevia kohtuuttomia ehtoja²⁹⁷.

Sopimuksen kohtuullistaminen voi tulla vireille tuomioistuimessa siten, että jompi kumpi sopimuksen osapuolista nostaa kanteen, jossa vaaditaan sopimuksen sovittelua. Kyseessä on muotoamiskanne.

Sovittelua koskeviin kanteisiin pätee lähtökohtaisesti oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 24:3.2:n mukainen väittämistaakka, koska ne ovat tyypillisesti dispositiivisia riita-asioita.²⁹⁸ Siksi tuomioistuin ei saa perustaa tuomiotaan sellaiseen seikkaan, johon asianosainen ei ole vaatimuksensa tai vastustuksensa vuoksi vedonnut. Myös OK 24:3.1:n mukainen vaatimistaakka tulee ottaa huomioon. Tuomioistuin ei saa tuomita muuta tai enempää kuin mitä asianosainen on vaatinut.

Kohtuusperiaatteen soveltaminen koronaviruksen yhteydessä on mahdollista. Esimerkiksi ostajan vähentynyt tarve saada tiettyä tuotetta voinee olla peruste kohtuullistaa toimitettavan tavaran määrää.

KL:n esitöiden mukaan niissä myyjän viivästystä koskevissa tilanteissa, jossa kohtuuttomuus on ilmennyt sopimuksen tekemisen jälkeen, tulee KL:n säännöksille antaa etusija suhteessa OikTL 36 §:ään²⁹⁹. Näin ollen niissä tapauksissa, joissa myyjän toimituskustannukset tai tuotteen valmistuskustannukset ovat nousseet sopimuksen tekemisen jälkeen viruksen aiheuttaman tilanteen vuoksi, tarkastellaan tilannetta ensisijaisesti KL 23 §:n mukaan.

Erityisen poikkeuksellisessa koronaviruksesta johtuvassa tilanteessa voitaneen soveltaa OikTL 36 §:ää. Sen mukainen kohtuullistaminen voisi johtaa esimerkiksi sopimustasapainon palauttamiseen, jonka avulla jaettaisiin osapuolten tappioita. Myös sopimuksen mukaisia maksuehtoja on mahdollista sovitella.

Tapauksessa KKO 1990:138 päädyttiin pitkäaikaisen sähkötoimitussopimuksen maksuehdon sovitteluun muuttuneiden olosuhteiden vuoksi. Tietyn vuotuisen ilmaissähkömäärän ylittävästä sähköstä oli suoritettava maksu yleistariffia korkeamman tilapäistariffin yksikköhinnan mukaan. Kyseistä ehtoa soviteltiin, koska sen

²⁹⁷ Ks. esim. HE 247/1981 s. 14–15.

²⁹⁸ Kaisto – Lohi 2013, s. 149–150. Kantajan väittämistaakan laajuudesta ei voida sovittelutapauksissa esittää yleispätevää sääntöä.

²⁹⁹ HE 93/1986 vp, s. 69.

noudattaminen johti kohtuuttomaan lopputulokseen sähkön käytön lisääntymisen vuoksi. Sähkön käytön lisääntyminen katsottiin muuttuneeksi olosuhteeksi, joka oli lisääntynyt erilaisten sähkökäyttöisten laitteiden yleistyessä.

Koronaviruksen seurauksena on aiheutunut myös muutoksia markkinahinnoissa. Hinnanouseminen tai laskeminen ei yleensä muodosta ylivoimaista estettä. Tällaista tilannetta käsiteltiin esimerkiksi belgialaisessa tapauksessa, jossa sovellettiin CISG:n 79 artiklaa.

Tapauksessa Belgium Rechtbank van Koophandel [District Court] Hasselt 2.5.1995 käsiteltiin pakastetuilla vadelmilla käytyä kauppaa. Kyseessä oli suuri ostositoumus, jonka tekemisen jälkeen pakastettujen vadelmien markkinahinta romahti.

Ostaja pyrki pääsemään kaupasta eroon sen vuoksi, että kyseinen ostositoumus oli tullut häntä kohtaan kohtuuttomaksi ja ylivoimaiseksi, koska häntä on kohdannut ylivoimainen este. Oikeus katsoi, että kahden elinkeinotoimintaa harjoittavan osapuolen välillä käydyssä kaupassa markkinahintojen muutokset eivät muodosta ylivoimaista estettä.

Olisiko Suomessa tapauksen kaltaiseen tilanteeseen soveltunut ylivoimainen este tai jokin sen vaihtoehtoisista oikeusperiaatteista? KL:n taloudellista liikavaikeutta ja ylivoimaista estettä koskevat pykälät voivat tulla sovellettaviksi vain niissä tapauksissa, kun myyjä on viivästynyt suorituksessaan³⁰⁰. Tällaiset säännökset eivät siis tule sovellettaviksi niissä tilanteissa, joissa kaupan täytäntöönpaneminen olisi ostajalle haitaksi. Sen sijaan edellytysoppi ja OikTL 36 § voivat tulla sovellettaviksi tämänkaltaisissa tilanteissa.

³⁰⁰ Hemmo – Hoppu jatkuva julkaisu, Sopimusoikeus > 11. Irtaimen kauppa ja vuokra > Suoritushäiriöt > Tavarantoimituksen viivästyminen > Kaupan purku.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa on selvitetty olosuhteiden muutoksesta johtuvaa myyjän viivästyistä tavaran toimituksessa toiselle yritykselle. Aiheesta tuli erityisen ajankohtainen keväällä 2020, kun koronavirus alkoi levitä. Tämän seurauksena moni yritys on joutunut hetkellisesti supistamaan tuotantoaan tai jopa keskeyttämään sen³⁰¹.

Syyllystykö myyjä viivästyessään irtaimen tavaran toimituksessa sellaiseen sopimusrikkomukseen, josta seuraavasta suoritus- ja vahingonkorvausvastuusta hän voi vapautua vetoamalla COVID-19-virukseen? On selvää, että jos myyjä viivästyy toimituksessaan, tapahtuu sopimusrikkomus. Jos myyjä kykenee näyttämään, että kyseessä on ylivoimainen este tai sitä vastaava oikeusperiaate, hän voi tietyissä erittäin poikkeuksellisissa tilanteissa vapautua vahingonkorvausvastuustaan.

Koska yritysten kesken vallitsee sopimusvapaus, osapuolet voivat sopia kaupan ehdoista ja siihen liittyvästä riskinjaosta haluamallaan tavalla³⁰². Sopimussuhteessa kummallakin osapuolella on velvollisuus noudattaa sopimusta. On hyvä muistaa myös se, että osapuolet voivat aina muuttaa sopimusta yhdessä. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi se, että myyjä ehdottaa sopimusehtojen uudelleen neuvottelemista muuttuneiden olosuhteiden vuoksi ja ostaja hyväksyy sen.

Koronaviruksesta aiheutuneet olosuhteiden muutokset ovat olleet poikkeuksellisia ja ennakoimattomia. Siksi se, soveltuvatko yritysten yleisesti käyttämät vastuuta ja suoritusvelvollisuutta koskevat sopimusehdot sen aiheuttamiin suoritusesteisiin, on epäselvää³⁰³. Jos sopimusehtoja ei voida soveltaa tai suoritusesteeseen liittyviä ehtoja ei ole sovittu, tilannetta tulkitaan lain, esimerkiksi KL 23 §:n, pohjalta.

Koronavirusta ja siitä aiheutunutta myyjän viivästyistä tavaran toimituksessa tarkasteltaessa keskeiset KL:n pykälät ovat 23 ja 27 §:t. Kyseisissä lainkohdissa määritetään kriteerit, jotka suoritusesteen tulee täyttää, jotta myyjä voi vapautua suoritusvelvollisuudestaan ja vahingonkorvausvastuustaan viivästyessään tavaran toimituksessa.

³⁰¹ Koronaviruksen vaikutus on näkynyt muutenkin laajasti yhteiskunnassa esimerkiksi siten, että lainsäädäntöön on tehty väliaikaisia muutoksia ks. esim. Laki työsopimuslain väliaikaisesta muuttamisesta (167/2020); Laki ulosottoakaan väliaikaisesta muuttamisesta (289/2020).

³⁰² Jos toinen osapuoli on tehnyt alihankkijan kanssa sopimuksen, edes sen sisältöä ei yleensä tarvitse kertoa muille osapuolille.

³⁰³ Esimerkiksi ICC päivitti sen mallisopimusehdot kattamaan entistä selkeämmin koronaviruksen kaltaiset yllättävät tapahtumat ks. ICC Force Majeure and Hardship Clauses 2020.

KL 23.1 §:n mukainen taloudellinen liikavaikeus voi vapauttaa myyjän suoritusvelvollisuudesta. Tällainen tilanne on kyseessä silloin, kun sopimuksen täyttäminen edellyttäisi myyjältä kohtuuttomia uhrauksia siihen etuun verrattuna, jonka ostaja saisi, mikäli myyjä täyttäisi sopimuksen alun perin sovitulla tavalla³⁰⁴. Koronavirukseen liittyen tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi se, että myyjä ei pysty toimittamaan tavaraa ostajalle, koska tehdas on jouduttu sulkemaan työntekijöiden sairastuttua koronavirukseen. Tässä tapauksessa myyjä voinee vapautua sopimuksen mukaisesta suoritusvelvollisuudesta, jos hän pystyy näyttämään, että ostaja voisi hankkia vastaavan tuotteen helposti toiselta myyjältä, johon koronavirus ei ole vaikuttanut.

KL 23.1 § ilmentää samoja tavoitteita kuin kohtuusperiaate, jonka mukaan vain sellainen sopimus on sitova, joka on kohtuullinen³⁰⁵. Kohtuullistaminen on keino saattaa sopimus takaisin oikeanlaiseen sopimustasapainoon. Sen soveltuminen yritysten välisiin sopimuksiin on kuitenkin harvinaista. KL:n esitöissä KL 23.1 §:n ja OikTL 36 §:n keskinäinen suhde on määritelty siten, että KL 23.1 §:llä on lähtökohtaisesti etusija OikTL 36 §:ään nähden³⁰⁶.

Koronaviruksesta aiheutuneista muuttuneista olosuhteista johtuva myyjän viivästys voinee täyttää KL 27 §:n mukaiset edellytykset, mikäli myyjä pystyy näyttämään, että este, johon hän vetoaa, on myyjän vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella ja jota hänen ei kohtuudella voida edellyttää ottaneen huomioon kaupantekohetkellä ja jonka seurauksia hän ei myöskään kohtuudella olisi voinut välttää eikä voittaa. Näiden edellytysten täytyessä myyjä vapautuu vahingonkorvausvastuustaan.

Vaikka este täyttäisi KL 23 ja 27 §:ien mukaiset edellytykset, ostaja voi siitä huolimatta olla oikeutettu pidättymään maksamasta kauppahintaa tai purkamaan sopimuksen, mikäli viivästyksen seurauksena aiheutunut sopimusrikkomus on olennainen.

Kun myyjä viivästyy suorituksessaan, ostajalla on pääsääntöisesti oikeus vahingonkorvaukseen. KL:n mukaan myyjä joutuu korvaamaan välittömät vahingot. Vapautuakseen välittömien vahinkojen korvaamiselta, myyjän pitää myös koronaviruksen aiheuttamien olosuhteiden muutosten yhteydessä pystyä näyttämään, että suorituseste täyttää KL 27 §:n mukaiset edellytykset. Välillisten vahinkojen osalta myyjä vapautuu vahingonkorvausvastuusta, mikäli todetaan, että vahinko ei ole aiheutunut hänen tuottamuksestaan. On suositeltavaa, että

³⁰⁴ HE 93/1986 vp, s. 69.

³⁰⁵ Ks. Routamo 1996, s. 38.

³⁰⁶ HE 93/1986 vp, s. 69.

myyjä neuvottelee sopimusta tehtäessä, että välilliset rajataan myyjän vastuun ulkopuolelle ja, että hänen korvausvastuulleen asetetaan yläraja.

Jo aiemmin moniin ylivoimaista estettä koskeviin lausekkeisiin on sisällytetty epidemia³⁰⁷. Jos sopimuksessa on tällainen maininta, koronaviruksen seurauksena aiheutuneeseen tuotannon alenemiseen ja myyjän viivästykseen on helpompi vedota kuin niissä tilanteissa, joissa sopimukseen ei sisälly mainintaa epidemiasta. Ylivoimaiseen esteeseen vetoavan osapuolen etujen mukaista on, että sopimukseen sisällytetty lauseke on kirjoitettu mahdollisimman laajaksi ja selkeäksi.

Ennakoimattomuuden osalta oman pohdintansa tuo se, miten tulevaisuudessa tulee suhtautua mahdollisiin laajasti leviäviin tartuntatauteihin. Vuonna 2018 oli vaikeaa ennakoida, että lähitulevaisuudessa leviää ympäri maailman koronavirus-pandemia. Siksi ylivoimaista estettä koskevien sopimusehtojen muotoilussa epidemiaan, pandemiaan eikä muihinkaan herkästi leviäviin tartuntatauteihin ole juurikaan kiinnitetty huomiota. Sopimuksessa voi olla ylivoimaista estettä koskeva ehto, mutta siinä olevassa tyhjentävässä listassa ei oteta kantaa mihinkään tartuntatautiin ylivoimaisena esteenä.

Jatkossa koronaviruksen kaltainen pandemia tai äkillisesti laajasti leviävä tartuntatauti ei enää ole odottamaton ja ennakoimaton este. Siksi uusiin sopimuksiin kannattaa kirjata selkeästi ehto, jossa epidemia, pandemia tai laajasti leviävä tartuntatauti muodostaa ylivoimaisen esteen.

Ylivoimaisen esteen osalta on huomionarvoista, että este vapauttaa myyjän tämän korvausvastuusta viivästyksen osalta vain siltä ajalta, kun kyseinen viivästys tosiasiaassa kestää. Toisin sanoen esteen lakkaamisen jälkeen myyjällä ei enää ole perustetta vedota ylivoimaiseen esteeseen.

Ylivoimaisen esteeseen vetoavan osapuolen tulee ilmoittaa esteestä sopimuskumppanilleen niin pian kuin mahdollista. Ilmoitusvelvollisuuden lykkääminen voi vaikuttaa häneen haitallisesti, kun tilannetta arvioidaan jälkikäteen.

Koronaviruspandemia on pidentänyt monien tavaroiden toimitusaikoja. Tämän vuoksi erityisesti kansainvälisessä irtaimen tavaran kaupassa on tärkeä kirjata sopimukseen riittävän pitkät toimitusajat. Lisäksi esimerkiksi suoritusapulaisten ja alihankkijoiden viivästyksiin

³⁰⁷ Ks. esim. Orgalime S 12 kohta 41 ja Orgalime SI 14 kohta 73.

sekä ylivoimaista estettä koskeviin tilanteisiin on hyvä varautua sopimalla niistä sopimuksen ehdoissa³⁰⁸.

Toimitusajan pidentymiseen voidaan sopimuksessa varautua esimerkiksi kirjaamalla, että toimitusaika on arvio ja että epidemia, pandemia tai laajalle levinnyt tartuntatauti voi johtaa tilanteeseen, joka aiheuttaa tuotannossa esteitä, joiden vuoksi toimitusaika on näissä tilanteissa viitteellinen.

Sopimusrikkomuksiin on myös mahdollista varautua jo sopimuksen tekovaiheessa sopimalla siitä, miten toiselle osapuolelle mahdollisesti aiheutuva sopimusrikkomus korvataan. Kun sopimussakosta on sovittu, ostajan ei tarvitse myyjän viivästyessä tavarantoimituksessa esittää erillistä näyttöä kärsimistään vahingoista. Myyjän näkökulmasta sopimussakko rajaa hänen korvausvastuutaan viivästystilanteissa.

Ylivoimaisen esteen ymmärtämistä helpottaisi se, jos Suomessa olisi sitä koskeva yleislaki. Huomionarvoista on myös se, että Suomessa ei ole vielä KKO:n antamaa ennakkoratkaisua siitä, voiko koronaviruksesta johtua ylivoimainen este. Koronavirukseen liittyviä tapauksia on kuitenkin käsitelty jo käräjä- ja hovioikeudessa³⁰⁹.

Ylivoimaisesta esteestä ei toistaiseksi ole olemassa myöskään kokonaisvaltaista kotimaista teosta. Koronaviruksen takia aihe on noussut ajankohtaiseksi, joten kotimainen oikeuskirjallisuus aiheesta tulee todennäköisesti lisääntymään. Ylivoimainen este voisi olla myös mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe. Koska eri valtioiden lainsäädäntö vaikuttaa ylivoimaisen esteen soveltamiseen, myös kansainvälisen kaupan lainvalinta kysymykset voisivat olla kiinnostava aihe.

Tämän tutkimuksen perusteella voidaan päätyä siihen, että koronaviruksen aiheuttamat olosuhteiden muutokset voivat johtaa sopimusrikkomukseen, mutta ylivoimaisen esteen täyttymisen edellytykset ovat tiukat. Jokainen tapaus vaatii tarkan perehtymisen. Siksi on hyvä muistaa vanhat Olaus Petrin tuomarinohjeet: *”Hyvä ja älykäs tuomari on parempi kuin hyvä laki, sillä hän voipi asetella kaikki kohtuuden mukaan. Mutta missä paha ja väärä tuomari*

³⁰⁸ Ks. Hemmo 2005B, s. 159-167; Ramberg – Ramberg 2016, s. 206-210.

³⁰⁹ Ks. esim. Vaasan hovioikeus 17.6.2020 Päätös Nro 262 Diaarinumero H 20/477. Tapauksessa lakimies vaati uutta määräaika valitukselleen. Hänen mukaansa koronavirusepidemiasta oli aiheutunut force majeure-tilanne, jossa lakimiehet eivät voineet ennakoida kohtuudella epidemiasta aiheutuvia seurauksia. Tämän vuoksi koronaviruksesta aiheutunutta tilannetta tuli valittajan mukaan pitää hyväksyttävänä perusteena uuden määräajan asettamiseen muutoksenhaku varten. Valittaja perusteli väitettään myös sillä, että hänen mukaansa etäyhteyksillä toteutetut oikeudenkäynnit ja neuvottelut olivat vieneet huomattavasti enemmän aikaa kuin mitä niihin olisi mennyt normaalitilassa. Lakimiehen valitukseen perustuvia syitä ei voitu pitää oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 25:13.1:n mukaisena hyväksyttävänä syynä pidentää valitusmääräaika.

on, siinä ei auta hyvä laki mitään, sillä hän vääntää ja vääristelee sitä oman mielensä mukaan.³¹⁰”

³¹⁰ Olaus Petrin tuomarinohjeet kohta 8.